

SUOMEN KULTTUURIRAHASTO JA SVENSKA KULTURFONDEN

Taidetestaajat-kulttuurikasvatusohjelman vaikuttavuuden arviointi ja jatkomahdollisuuksien selvitys

Loppuraportti 21.8.2025

Samuli Manu, Juho Nyman, Satu Kokkonen, Kirsi Siltanen & Tomi Pihlajamäki

MDI
Part of FCG.

SISÄLTÖ

1. TYÖN TAUSTA JA TAVOITTEET	3
1.1. Selvityksen konteksti ja tausta	3
1.2. Tavoitteet ja tutkimuskysymykset	4
1.3. Aineistot ja menetelmät	5
2. TAIDETESTAAJAT-TOIMINTAMALLIN KUVAUS JA VAIKUTUSMALLI	8
2.1. Toimintamallin rakenne ja prosessit	8
2.2. Perustilastot: volyymit, alueellinen kattavuus ja resurssit	10
2.3. Taidetestaajat-ohjelman tulot ja menot 2020-luvulla	18
2.4. Taidetestaajat-toimintamallin vaikutusten syntyä kuvaava ennakoiva vaikutusmalli ja indikaattorit	19
3. VAIKUTTAVUUDEN ARVIOINTI ERI KOHDERYHMISSÄ	31
3.1. Kulttuurinen kasvu, osallisuus ja kouluyhteisön kehittäminen	32
3.2. Taidetestaajat-ohjelma taidetoimijoiden toimintaa uudistamassa	38
3.3. Logistiikka-alan rooli Taidetestaajat-toiminnassa	39
3.4. Haastatteluihin pohjautuvia näkökulmia toiminnan kehittämiseen ja jatkuvuuteen	40
4. TAIDETESTAAJAT-TOIMINNAN TULEVAISUUS: MALLIT, NÄKÖKULMAT JA MAHDOLLISUUDET	42
4.1. Kustannusten mallinnus	43
4.2. Näkökulmia toiminnan käytännön toteutukseen	46
4.3. Kulttuuripoliittisia näkymiä Taidetestaajat-toiminnan toteutuksen kannalta	51
5. TAIDETESTAAJAT-TOIMINNAN VAIKUTTAVUUS NYT JA TULEVAISUUDESSA	53
5.1. Taidetestaajat-toiminta osallisuuden, oppimisen ja yhteistyön edistäjänä	53
5.2. Taidetestaajat-toiminnan vakiinnuttaminen edellyttää vakaata rahoitusta	55
5.3. Taidetestaajat -toiminnan vaikutusten arviointia jatkettava ja kehitettävä	56
LÄHTEET	59
LIITTEET	61
Liite 1 Yksityiskohtaisempi versio Taidetestaajat-kulttuurikasvatusohjelman vaikutusmallista	61
Liite 2 Taidetestaajat-aineistot	62

1. Työn tausta ja tavoitteet

- Taidetestaajat-kulttuurikasvatusohjelma käynnistyi vuonna 2017, ja sen tavoitteena on tarjota taide-elämyksiä kaikille kahdeksasluokkaisille yhdenvertaisesti koko maassa.
- Ohjelma tukee ja edistää kulttuuri- ja demokratiakasvatusta, osallisuutta ja oppimista.
- Selvityksen tarkoituksena on arvioida ohjelman vaikuttavuutta eri sidosryhmien näkökulmasta ja tarkastella tulevaisuuden toteutusmalleja ja rahoitusvaihtoehtoja.
- Aineistona käytettiin laajaa dokumenttiaineistoa, sidosryhmähaastatteluja, määrällisiä tietoja, nuorten kouluvierailudialogeja ja asiantuntijatyöpajaa.

1.1. Selvityksen konteksti ja tausta

Taidetestaajat-kulttuurikasvatusohjelma käynnistettiin vuonna 2017 päärahoittaja Suomen Kulttuurirahaston sekä Svenska Kulturfondenin aloitteesta. Ohjelmaa on koordinoanut sen alusta lähtien Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto, nykyinen Suomen lastenkulttuuriliitto. Taidetestaajat-ohjelman tavoitteena on ollut tuoda taide osaksi kaikkien nuorten elämää, myös heidän, jotka eivät muuten pääsisi kosketuksiin taiteen kanssa maantieteellisistä, taloudellisista tai sosiaalisista syistä.

Ohjelma saavutti Suomen kaikki yläkoulut jo ensimmäisenä toimintavuotenaan. Se tuo resursseja koulujen arkeen, jossa taidekasvatuksen tuntimäärät ovat muuten vähentyneet, ja tarjoaa taidekokemuksia yhdenvertaisesti koko ikäluokalle. Moni oppilas onkin saanut esimerkiksi elämänsä ensimmäisen museokäynnin, teatterielämyksen tai oopperavierailun Taidetestaajat-ohjelman ansiosta. (Waronen 2020.) Taidetestaajat-ohjelma on saanut vahvan jalansijan suomalaisessa taide- ja kulttuurikasvatuksessa, ja useissa kunnissa se onkin kirjattu osaksi kunnan omaa kulttuurikasvatussuunnitelmaa. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan:

Oppilaat saavat mahdollisuuksia kokea ja tulkita taidetta, kulttuuria ja kulttuuriperintöä. He oppivat myös välittämään, muokkaamaan ja luomaan kulttuuria ja perinteitä ja huomaamaan niiden merkityksen hyvinvoinnille.¹

Ohjelman kohderyhmänä ovat kahdeksasluokkaiset. Kohderyhmän valinnan taustalla on ikävaihe, jossa identiteetti ja maailmankuvan rakentuminen ovat keskiössä, ja taidekokemus voi tarjota tilan näiden teemojen käsittelyyn. Tämä on edellyttänyt taidetoimijoilta erityistä panostusta nuoren yleisön huomioimiseen.

Koko ikäluokan tavoittavien taide-elämysten lisäksi Taidetestaajat-ohjelma tarjoaa koulujen opetussuunnitelmaan luontevasti yhdistyvän tavan toteuttaa sekä kulttuuri- että demokratiakasvatusta. Ohjelmaa on sen alusta alkaen linkitetty tietoisesti osaksi perusopetusta, erityisesti kulttuurikasvatusta ja yleissivistystä. Taidevierailut tukevat monialaisia oppimiskokonaisuuksia, jotka sopivat useisiin oppiaineisiin. Ohjelmassa yhdistyvät saavutettavuus,

¹ Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Opetushallitus 2014.

osallisuus ja oppiminen. Taidetestaajat-ohjelma on toimiva esimerkki siitä, kuinka kulttuuri niveltyy osaksi arjen koulutyötä ja tavoittaa merkittävän osan suomalaisista nuorista. (Waronen 2020.)

Ohjelmaa ovat rahoittaneet vuosina 2017–2020 Suomen Kulttuurirahasto ja Svenska kulturfonden. Lukuvuonna 2020–2021 myös opetus- ja kulttuuriministeriö tuli mukaan ohjelman rahoittajaksi eduskunnan päätöksellä. Valtionrahoitus kuitenkin lakkautettiin kaudesta 2024–2025 alkaen, eikä tulevasta valtionrahoituksesta ole tietoa. Ohjelma jatkuu tällä hetkellä kevätlukukauteen 2027 saakka Suomen Kulttuurirahaston ja Svenska kulturfondenin tuella.

Taidetestaajat-ohjelma ei ole vain taidekasvatuksen ohjelma, vaan sillä on laajempia yhteyksiä nuorten asemaan yhteiskunnassa, jossa on käynnissä useita muutoksia ja ilmiöitä, joilla on vaikutusta nuoriin. Hyvinvoinnin haasteet kasvavat ja polarisaatio lisääntyy, demokratia ja nuorten osallisuus yhteiskunnassa etsivät suuntaansa. Kilpailu digivallasta kovenee, ja ilmastonmuutos, luontokato sekä taloustilanne aiheuttavat epävarmuutta (Sitra 2023).

Taide ja kulttuuri eivät ratkaise kaikkia ilmiöihin liittyviä haasteita, mutta ne voivat olla vaikuttava tapa tukea nuorten hyvinvointia, osallisuutta ja tulevaisuuden uskoa murrosten keskellä. Taidetestaajat-ohjelman kaltainen, koko ikäluokkaa koko maassa koskettava toiminta voi osaltaan edistää sosiaalisen ja alueellisen eriytymisen hidastamista ja ehkäistä sen syvenemistä. Ohjelma on taide- ja kulttuurikentän näkökulmasta laaja ja merkittävä toiminto, joka on tuonut uutta yleisöä sekä suurille kansallisille että alueellisille ja paikallisille taidetoimijoille.

Selvityksen taustalla vaikuttavana tekijänä on pyrkimys siirtää Taidetestaajat-ohjelman rahoitusvastuu kokonaan valtiolle. Tätä tarvetta perustelee erityisesti se, että säätiöiden rahoitus toiminnalle jatkuu kevätlukukauteen 2027 saakka, minkä jälkeen toiminnan nykyinen rahoitusmalli ei nykyisten päätösten valossa jatku. Tässä kontekstissa vaikuttavuuden vakuuttava osoittaminen on olennainen tekijä valtionrahoituksen tarpeellisuuden perustelemissa. Kun otetaan huomioon selvityksen ajallinen ulottuvuus, selvityksen tärkeitä tavoitteita ovat toisaalta esitettyjen vaikutusten kriittinen arviointi ja todentaminen ja toisaalta mahdollisen piilossa olevan vaikuttavuuden esiintuominen.

1.2. Tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Selvityksen tavoitteena oli luoda tietopohja Taidetestaajat-kulttuurikasvatusohjelman vaikuttavuuden arviointiin sekä analysoida sen vaikuttavuutta eri sidosryhmien näkökulmasta. Lisäksi selvityksessä käydään keskustelua Taidetestaajat-toiminnan tulevaisuuden toteuttamisen reunaehdoista resurssien, käytäntöjen ja rakenteiden näkökulmasta.

Pääasiallisia kysymyksiä, joihin selvityksellä etsittiin vastauksia, olivat:

1. Miten Taidetestaajat-ohjelma vastaa eri yhteiskunnallisiin tarpeisiin?
2. Millä menetelmillä ja mittareilla sen tuloksia ja vaikuttavuutta voidaan tehokkaimmin mitata?
3. Millainen vaikuttavuus ohjelmalla on ollut eri sidosryhmiin, esimerkiksi nuoriin, koulumaailmaan, taidekenttään, kuntiin tai välillisiin sidosryhmiin, kuten liikennealan toimijoihin?

Lisäksi tarkasteltiin Taidetestaajat-ohjelman tulevaisuutta erilaisten toteutusvaihtoehtojen näkökulmasta. Vaikka selvityksen osana ei esitetä valmiita toimintamalleja, se tarjoaa pohdintaa ja skenaarioita eri mallien eduista, haasteita ja reunaehdoista erityisesti valtiollisen rahoituksen mahdollisuutta silmällä pitäen.

Selvityksen toteutti MDI:n asiantuntijatiimi: Samuli Manu, Juho Nyman, Satu Kokkonen, Kirsi Siltanen sekä Tomi Pihlajamäki. Tiimin ohella MDI:n asiantuntija Iina Tunkkari osallistui kouludialogien toteuttamiseen. Selvityksen toteuttamisessa tarjosivat arvokasta asiantuntemustaan myös MDI:n neuvonantajat Kristiina Erkkilä ja Kristina Kaihari.

1.3. Aineistot ja menetelmät

Selvityksessä hyödynnettiin monimenetelmällistä lähestymistapaa, jossa yhdistyivät määrälliset ja laadulliset aineistot sekä kehittävän arvioinnin periaatteet. Tavoitteena oli muodostaa kokonaiskuva Taidetestaajat-ohjelman vaikuttavuudesta erityisesti nuorten, kouluyhteisöjen ja taidekentän näkökulmista sekä tuoda esiin niin todennettavissa olevia kuin piileviä vaikutuksia.

- **Selvityksen taustalla on laaja kirjallinen aineisto, josta keskeisen osan muodostaa Taidetestaajat-ohjelman itse tuottama ja keräämä materiaali.** Aineistoon sisältyy muun muassa ohjelman verkkosivustolla julkaistuja tekstejä, kävijä- ja palautetietoja sekä kyselyaineistoja, joita on kertynyt ohjelman toiminnan aikana. Tarkempi kuvaus aineistosta on esitetty liitteessä 2.
- **Osana selvityksen dokumenttiansalyysia käytiin läpi myös Taidetestaajat-ohjelman julkaisut-sivulla² listatut tutkimusraportit** (Laine & Hartman 2020; Pääjoki 2021; Schalin & Pyykkönen 2021) sekä opinnäytetyöt (Kapanen 2018; Kinnunen 2019; Ojaniemi 2021). Koska kyseessä on vaikuttavuus selvitys eikä varsinainen akateeminen tutkimus, työ ei sisältänyt systemaattista kirjallisuuskatsausta aiheesta ja tarkastelu rajattiin listattuun valmiiseen aineistoon. Tarkastelussa kiinnitettiin huomiota siihen, että tässä mainittujen tutkimusten aineisto painottuu erityisesti Taidetestaajat-ohjelman ensimmäisiin vuosiin, mikä osaltaan selittää tiettyjen suositusten ja havaintojen sisältöä. Kirjallisen aineiston sisältöä hyödynnettiin keskeisenä osana selvityksen vaikutusmallin laadinnassa. Osaa aineistoista analysoitiin myös tarkemmin laaditun vaikutusmallin kautta sidosryhmävaikutusten kuvaamiseksi. Laadittu vaikutusmalli onkin samaan aikaan yksi keskeisistä työn tuloksista ja toisaalta myös analyysin väline.

Olemassa olevaa aineistoa täydennettiin aineistonkeruulla.

- **Selvityksen aikana toteutettiin puolistrukturoituja haastatteluja (n = 25) keskeisille sidosryhmille.** Haastateltavien joukossa oli koulujen edustajia, taidetoimijoita, viranhaltijoita sekä Taidetestaajat-ohjelman logistiikan parissa työskenteleviä tahoja. Haastatteluiden avulla pyrittiin keräämään näkemyksiä siitä, miten ohjelman on arvioitu vaikuttavan oppilaiden kulttuurikasvatukseen, millaisia hyötyjä ja vaikutuksia ohjelmalla on koettu olevan,

² <https://taidetestaajat.fi/julkaisut>

miten ohjelma edistää yhdenvertaisia mahdollisuuksia sekä millaisia mittareita vaikuttavuuden seurantaan olisi mahdollista kehittää. Lisäksi pyrittiin tunnistamaan ohjelman tavoitteiden kannalta kriittisiä sisältöjä. Näiden teemojen ohella jokaiselle kohderyhmälle esitettiin myös kyseistä ryhmää koskevia tarkentavia kysymyksiä.

- **Taidetestaajat-ohjelmaan liittyviä määrällisiä aineistoja saatiin ohjelmaa hallinnoivalta Suomen lastenkulttuuriliitolta. Selvityksessä käytettyjä määrällisiä aineistoja ovat toimintaan liittyneet taloustiedot ja käyntimäärät.** Toteutuneita käyntimääriä oli saatavilla jaoteltuna eri tavoin, mm. lähtö- ja kohdealueittain sekä taidetoimijoittain. Määrällisiä aineistoja täydennettiin avoimista tietolähteistä saatavilla tiedoilla, kuten koko maan kahdeksaluokkalaisten lukumäärällä tai 14-vuotiaiden lukumäärällä. Lisäksi mallinuksissa on hyödynnetty MDI:n väestöennustetta, sillä toiminnan jatkoon suunnittelun kannalta olennainen tieto on 14-vuotiaiden lukumäärä alueittain ja sen kehitys tulevina vuosina.
- Alkuperäisen työsuunnitelman mukaan selvityksessä oli tarkoitus toteuttaa myös sähköinen kysely. Kyselystä kuitenkin luovuttiin, koska Taidetestaajat-ohjelmasta oli jo valmiiksi saatavilla kattavasti kyselydataa, eikä lisäkyselyn katsottu tuovan merkittävää lisäarvoa. Sen sijaan hyödynnettiin erityisesti ohjelman puitteissa toteutettuja viimeisimpiä kyselyitä, jotka oli suunnattu kouluille ja taidetoimijoille. Tiedonkeruutta täydennettiin lisäksi alkuperäistä suunnitelmaa laajemmalla haastatteluaineistolla.
- **Lisäksi kouluissa järjestettiin nuorten dialogeja, joissa nuoret kertoivat näkemyksiään taidetestaamisesta, vierailun mieleenpainuvuudesta, ja arviointikäytännön toimivuudesta sekä esittivät kehitysehdotuksia, joiden avulla taide-elämyksistä voisi tehdä entistä kiinnostavampia ja mielekkäämpiä.** Kouluvierailuja toteutettiin kolme: yksi suuren kaupungin koulussa, yksi seutukaupungin koulussa ja yksi pienen kunnan koulussa. Maantieteellisesti koulut sijaitsivat Uudellamaalla, Varsinais-Suomessa ja Etelä-Savossa. Dialogit järjestettiin koulupäivän aikana luokkakohtaisina tilaisuuksina yhdeksänsille luokille, jotka olivat edellisvuonna osallistuneet Taidetestaajat-toimintaan.
- **Selvityksessä laadittiin ennakoivan vaikuttavuusarvioinnin lähestymistavan mukainen vaikutusmalli Taidetestaajat-toimintamallista ja määriteltiin tarkoituksenmukaiset vaikuttavuuden seurantaindikaattorit malliin.** Näin tuotettiin tietoa ja näkemystä siitä, millä menetelmillä ja mittareilla Taidetestaajat-toimintamallin vaikuttavuutta tulisi jatkossa arvioida ja minkälaista seurantatietoa toiminnasta olisi tarpeellista tuottaa. Mallin laatiminen ja indikaattoreiden määrittely toteutettiin analysoimalla toimintamallin kannalta keskeinen dokumenttiaineisto, laatimalla selvityksen toteuttajien asiantuntijatyönä alustava malliluonnos ja mittariehdotukset sekä jalostamalla mallia tilaajan kanssa yhteisissä työkokouksessa ja selvityksen työpajassa. Ennakoivan vaikuttavuusarvioinnin lähestymistapaa sekä mallia ja indikaattoreita on esitelty tarkemmin luvussa 2.3.
- **Selvitysprosessin loppupuolella, 16.5.2025, järjestettiin etätyöpaja Taidetestaajat-ohjelman tulevaisuuden toteutusmalleista.** Työpaja järjestettiin tiiviillä kokoonpanolla: mukana oli kahdeksan osallistujaa ja kaksi fasilitaattoria. Sen keskiössä olivat toimenpiteet ja mallit, jotka voisivat tukea Taidetestaajat-ohjelman vakinaistamista osaksi perusopetusta. Työpajaan oli tarkoituksella tuotu mukaan myös nykyisestä toiminnasta merkittävästi poikkeavia vaihtoehtoja keskustelun herättämiseksi toiminnan reunaehdoista, olennaisista piirteistä ja siitä, millä tavalla ohjelma täydentää muuta taidekasvatusta. Lisäksi työpajassa esiteltiin työssä laadittu vaikutusmalli ja käytiin tiivis keskustelu sen toimivuudesta ja kehittämistarpeista.

- Ohjelman tulevaisuuden kustannuksia mallinnettiin laskelmalla, jossa arvioidaan pääsylippujen kustannuksia perustuen 14-vuotiaiden lukumääriin tulevaisuudessa, hallinnon kustannusten osittaista skaalautumista 14-vuotiaiden lukumääriin sekä kuljetusten kustannusten kehitystä, johon vaikuttaa sekä 14-vuotiaiden lukumäärä että heidän sijaintinsa. Laskelma kuvataan tarkemmin tulevaisuuden toteutusmalleja kuvailevassa osiossa 4.

2. Taidetestaajat-toimintamallin kuvaus ja vaikutusmalli

- Osallistujamäärä on vastannut ikäluokan kokoa ja kaikki kunnat ovat osallistuneet toimintaan.
- Toiminnan vuosikustannukset ovat vakiintuneet noin 6,5–7 miljoonaan euroon, josta suurin osa kuluu matkakustannuksiin; keskimääräinen käyntikustannus on noin 49 euroa per oppilas.
- Toimintamallin ydin koostuu kolmesta vaiheesta: etkot (ennakkovalmistautuminen), vierailu taidekohteessa ja jatkot (kokemuksen purku ja arviointi).
- Ohjelmaan liittyy systemaattinen palautteenkeruu oppilailta, opettajilta ja taidetoimijoilta, mikä tukee ohjelmasisältöjen kehittämistä ja kulttuurikasvatuksen demokratiakasvatuksellista ulottuvuutta.
- Ohjelman vaikutusulottuvuuksia ovat nuorten taidekasvatus, demokratiakasvatus, kouluopetuksen kehitys, taidekentän uudistuminen sekä sidosryhmävaikutukset (esim. liikenne).

2.1. Toimintamallin rakenne ja prosessit

Taidetestaajat-kulttuurikasvatusohjelman ydin on kaikille Suomen kahdeksasluokkalaisille, noin 70 000 nuorelle ja heidän noin 5000 opettajalleen, järjestetty vuosittainen vierailu yhteen tai kahteen korkealaatuiseen taidekohteeseen. Kouluryhmät saavat pääsyliput ja kuljetukset esimerkiksi oopperaan, teatteriin, konserttiin tai taidenäyttelyyn.

Taidetestaajat-ohjelmalle asetetun tavoitteen mukaan sen tarkoituksena on purkaa myyttiä taiteesta vaikeana lajina, tarjota nuorille ikimuistoisia taidekokemuksia, antaa heille tilaisuuksia harjoitella oman mielipiteen perustelemista sekä kehittää taidekentän osaamista nuorille ja kouluille suunnattujen sisältöjen suunnittelussa ja toteuttamisessa.³ Toiminnassa pyritään poistamaan kaikki osallistumisen esteet, jotta nuoret voivat osallistua taidevierailuihin tasavertaisesti riippumatta esimerkiksi liikuntarajoitteista, äidinkielestä, vakaumuksesta tai asuinpaikasta.

Vierailut tukevat perusopetuksen opetussuunnitelman tavoitteita taideaineiden, äidinkielen sekä laaja-alaisen osaamisen osalta. Ne tarjoavat kouluille mahdollisuuksia eri oppiaineiden yhteistyöhön sekä uudenlaisia oppimisympäristöjä koulun ulkopuolella. Molemmat ovat keskeisiä tavoitteita myös perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014).

Vierailujen ohella Taidetestaajat-toimintamalliin kuuluu ennakkovalmistautuminen, koetun reflektointi sekä palaute. Tämän myötä taiteilijat ja taidetoimijat saavat nuorilta suoraa palautetta, jonka avulla he voivat kehittää sisältöjään paremmin nuorta yleisöä puhutteleviksi ja lisätä nuorille suunnattua ohjelmistoa tai näyttelyitä.

³ <https://taidetestaajat.fi/info>

Taidetestaajat-ohjelman tuotantotiimi on itse määritellyt toiminnan tavoitteet seuraavalla tavalla. Keskeisinä lähtökohtina ovat nuorten kulttuuristen oikeuksien edistäminen (Lasten oikeuksien sopimus, artikla 31), perusopetuksen kulttuuritehtävän tukeminen (POPS), nuorten äänen esiin tuominen sekä tulevaisuuden yleisöjen kasvattaminen (Keskinen 2024).

Tiimin määritelmän mukaan toimintamallin ytimessä on vuorovaikutus nuorten ja taiteen tekijöiden välillä. Jokainen 8.-luokkalainen pääsee taidevierailulle, mikä madaltaa kynnystä hakeutua taiteen äärelle myös tulevaisuudessa. Samalla taidekenttä tuottaa nuoria kiinnostavaa sisältöä, johon vaikuttaa nuorten oma palautteenanto: he kertovat, mitä mieltä olivat taideteoksista taidevierailun jälkeen arviointisovelluksen kautta (em.).

Toiminnan aikana on tunnistettu syntyneen myös uusia tavoitteita. Näitä ovat muun muassa koulujen retkiosaamisen vahvistaminen, taidekentän osaamisen kehittäminen sekä nuorten palautteenanto-osaamisen tukeminen. Viimeksi mainittu korostaa sivistyneen keskustelun ja demokratian merkitystä kulttuurikasvatuksessa. (em.)

Taidetestaajat-ohjelman ohjelmisto rakentuu vuosittain avoimen haun kautta. Haku avataan Suomen Kulttuurirahaston järjestelmässä, ja siitä viestitään laajasti kentälle. Hakemuksia arvioidaan useassa vaiheessa. Sekä Taidetestaajat-tiimi että kehittäjäkoulujen oppilas- ja opettajaraadit perehtyvät hakemuksiin ja työskentelevät niiden parissa. Näiden vaiheiden pohjalta Taidetestaajat-tiimi tekee esityksen ohjelmasta ohjausryhmälle, joka tekee lopullisen päätöksen valittavista vierailukohteista. Tämän jälkeen valitut kohteet julkaistaan. (em.)

Koulut ilmoittautuvat mukaan edellisen lukuvuoden marraskuussa, ja vastuuopettajat sekä koulun yhteyshenkilö päivittävät järjestelmään tarvittavat tiedot. Vierailut merkitään lukuvuosisuunnitelmaan. Koteja tiedotetaan valmiin tiedotepohjan avulla, ja ruokailut sekä koulukuljetukset järjestetään tarvittaessa. Varsinaisen taidetestaamisen perusprosessina voidaan pitää kolmiportaista mallia: etkot-vierailu-jatkot.⁴

Etkot tarkoittavat käytännössä valmistautumista taide-elämykseen. Oppilaiden kanssa käydään läpi ennakkomateriaaleja, jotka sisältävät tietoa teoksesta, taiteilijoista ja vierailukohteesta. Etkojen tarkoituksena on madaltaa kynnystä, herättää kiinnostusta ja tukea kokemuksen ymmärtämistä. Ne voidaan integroida oppiaineisiin tai monialaisiin oppimiskokonaisuuksiin.

Etkojen jälkeen luokka käy vierailulla, joka voi olla esitys, näyttely, konsertti tai muu taidekokemus. Vierailuun voi sisältyä taiteilijatapaamisia tai työpajoja. Taidetestaajat-ohjelman koordinaatiotiimi järjestää kuljetukset ja pääsyliput, eikä koulujen tarvitse vastata näistä järjestelyistä. Koulun opettajat ja muut aikuiset vastaavat kuitenkin ryhmän ohjauksesta ja ryhmästä koko vierailun ajan.

Vierailun jälkeen järjestetään *jatkot*, joiden tehtävänä on kokemuksen käsittely. Oppilaat käsittelevät kokemuksiaan keskustellen, tekemällä tehtäviä tai palaamalla aiemmin laadittuihin mind map -tyyppisiin koosteisiin vierailuun liittyvistä odotuksista. Tavoitteena on tukea tunteiden ja havaintojen purkamista turvallisesti sekä syventää ymmärrystä.

4 Ks. esim. Taidetestaajat. Opettajan opas (päivitetty 2024)

Tärkeä vaihe taidetestaamisessa on taidekokemuksen arviointi. Oppilaat antavat palautetta arviointisovelluksessa, jossa he voivat ilmaista kokemuksensa eri tavoin. Oppilaiden arvioille on annettu valmiita sanoja ja aloituksia. Kahdeksasluokkalaisilla on mahdollisuus kuvata taiteen herättämiä tunteita, taiteen laatua ja siihen liittyvää kokemusta, arvioida kokonaisuutta, kertoa vaikutuksesta mielialaan ja tunnelmaan sekä ilmaista, haluaisivatko he käydä uudelleen. Lisäksi on mahdollista antaa avointa palautetta sekä arvioida kokemus tähtiasteikolla. Arvioinnit julkaistaan verkkosivulla⁵, ja niitä voidaan käsitellä yhdessä luokan kanssa. Käytännössä prosessi kuitenkin vaihtelee tässä kuvatusta ideaalimallista tapauskohtaisesti.

Oppilaiden kokemusten lisäksi Taidetestaajat-ohjelma ylläpitää säännöllistä tiedonkeruuta ohjelman toiminnasta ja toimivuudesta. Tiedonkeruun välineitä ovat muun muassa vuosittain toteutettava koulukysely sekä palautekysely taidetoimijoille.

Vuosittaisessa koulukyselyssä tarkastellaan muun muassa opettajan roolia Taidetestaajat-toiminnassa, vierailujen järjestämistä ja vaikutuksia, etkoja ja jatkoja, arviointisovelluksen ja Taidetestaajat-järjestelmän käyttöä sekä viestintää kouluille. Lisäksi vastaajilla on mahdollisuus antaa avointa palautetta.

Taidetoimijoille suunnatussa palautekyselyssä kartoitetaan heidän rooliaan, nuorten palautteiden hyödyntämistä ja vaikutuksia, taidesisältöjen kehittämistä saadun palautteen perusteella, tulevaisuuden osallistumisen edellytyksiä, koordinoinnin ja tuen tarpeita sekä Taidetestaajat-toiminnan kehitysehdotuksia. Kyselyssä käsitellään myös jatkuvuuden tärkeyttä, tulevia vierailuja sekä yhteydenottoja ja palautteen käsittelyä.

Näiden säännöllisten kyselyjen lisäksi ohjelmasta on toteutettu myös kertaluonteisia kyselyitä ja selvityksiä. Ohjelmasta kertyvä tieto on siis mittavaa ja monipuolista. Ohjelman tärkein tietoprosessi on kuitenkin toiminnan varsinainen ydin, eli taidekokemusten arviointi.

2.2. Perustilastot: volyymit, alueellinen kattavuus ja resurssit

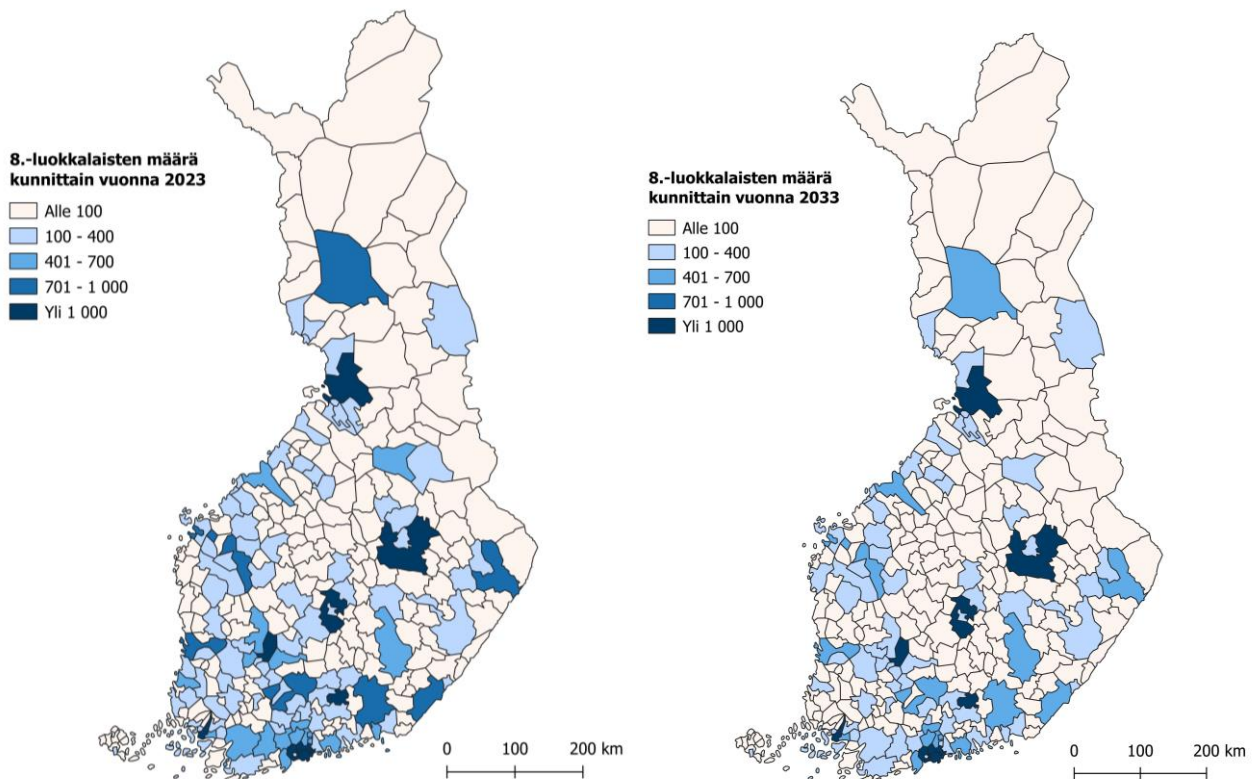
Tässä alaluvussa kuvataan Taidetestaajat-ohjelman toiminnan kannalta keskeisiä määrällisiä tietoja. Koska toiminta kohdistuu nimenomaan kahdeksasluokkalaisiin, on tämän ikäluokan koko ja alueellinen jakautuminen olennaista tietoa ohjelman suunnittelun ja toteutuksen kannalta.

Vuoden 2023 tietojen perusteella kahdeksasluokkalaisten määrä vaihtelee Suomen kunnissa merkittävästi. Vain yhdeksässä kunnassa – eli suurissa kaupungeissa – 14-vuotiaiden määrä ylittää 1000 henkilöä. Lisäksi noin 30 kunnassa ikäluokan koko on yli 500 henkilöä. Toisessa ääripäässä 190 kunnassa 14-vuotiaita on alle 100, ja 125 kunnassa alle 50. Peräti 68 kunnassa kahdeksasluokkalaisten määrä jää alle 25 oppilaan. Koska Taidetestaajat-ohjelma on suunnattu kaikille kahdeksasluokkalaisille kaikissa kunnissa, käytännön toteutuksen reunaehdot ja kustannukset voivat vaihdella paljon pelkän ikäluokan koon vuoksi.

⁵ Taidetestaajat. Arviot. <https://arviot.taidetestaajat.fi/?artType=overall&lang=fi>

Väestöennusteet vuoteen 2033 ennakoivat ikäluokan pienenevän ja alueellisen erilaistumisen vahvistuvan entisestään. 14-vuotiaiden osuus väestöstä pienenee edelleen, ja ennusteen mukaan jopa 20 kunnassa ikäluokan koko supistuu alle 10 oppilaan. Samaan aikaan yli 500 kahdeksasluokkalaisten kuntaa arvioidaan olevan enää alle 30. Tämä kuvastaa alueellisten väestömuutosten voimakasta vaikutusta kouluikäisten määrään ja tuo mukanaan merkittäviä haasteita esimerkiksi opetuksen, koulukuljetusten ja kulttuuripalveluiden saavutettavuudelle.

Karttakuvat havainnollistavat, että jo vuonna 2023 valtaosa kunnista kuuluu alimpaan oppilasmääräkkategoriaan (alle 100 kahdeksasluokkalaista), ja kehitys voimistuu vuoteen 2033 mennessä. Väestön keskittyminen Etelä-Suomen kasvukeskuksiin jatkuu, kun taas laajat alueet erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomessa kokevat nuorten ikäluokkien huomattavaa pientymistä. Tämä johtuu ensisijaisesti syntyvyyden laskusta.

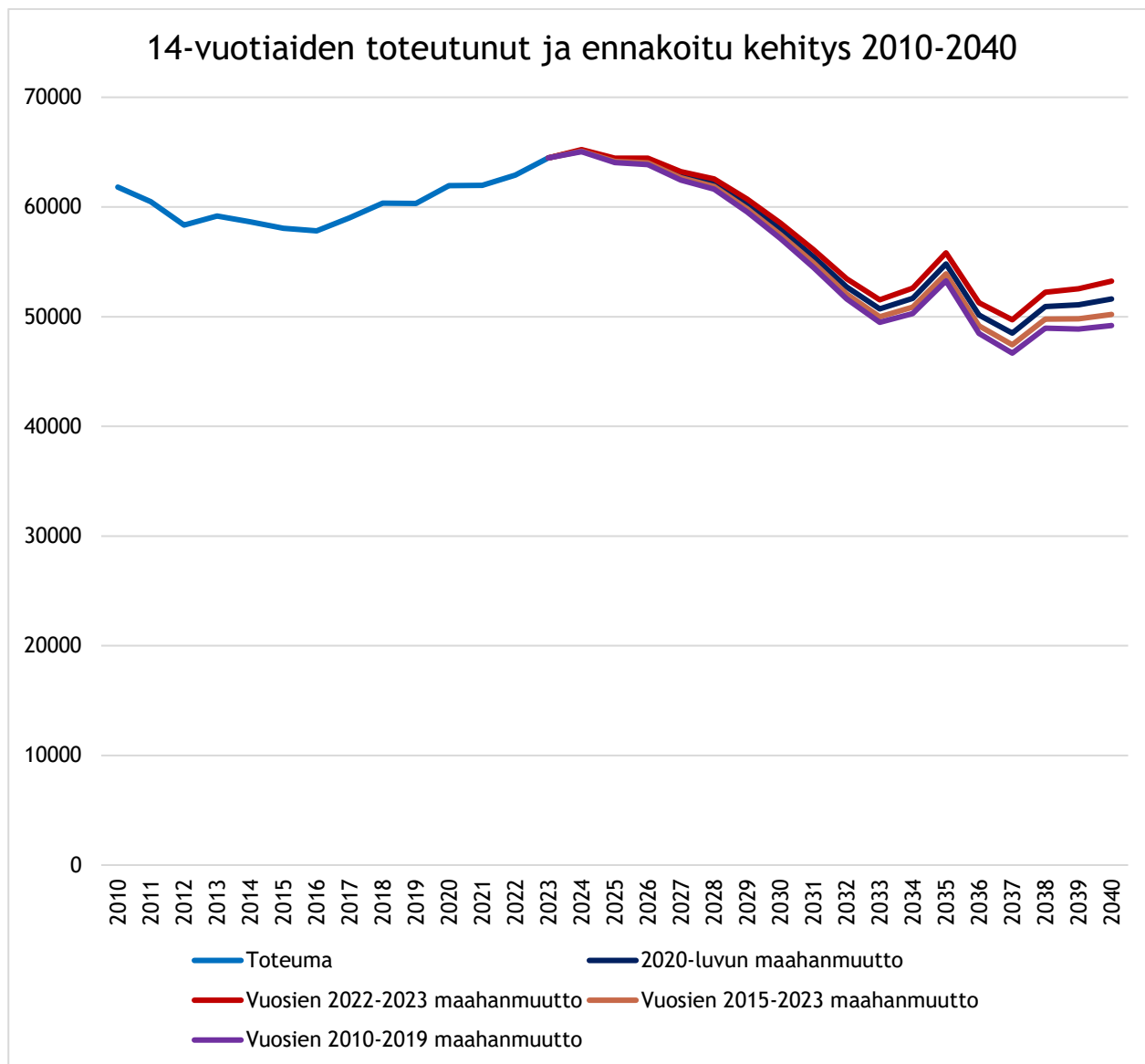

Kuvio 1. Kahdeksasluokkalaisten määrä kunnittain vuosina 2023 ja 2033.

14-vuotiaiden määrän kehitys Suomessa on tiiviisti sidoksissa syntyvyyden muutoksiin. Väestöennusteiden perusteella 2010-luvulla nähty kasvu kääntyy 2020-luvulla voimakkaaksi laskuksi, jota edes korkea maahanmuutto ei pysty merkittävästi tasapainottamaan.

Ennustemallien mukaan vuonna 2033 Suomessa asuu arviolta vain 50 000–51 000 14-vuotiaasta, mikä tarkoittaa jopa 13 000 henkilön vähennystä verrattuna vuoden 2020 huippulukuihin. Tämä tarkoittaa yli viidenneksen pienenemistä ikäluokassa reilussa vuosikymmenessä. Kehitys kuvastaa 2010-luvun lopulta alkanutta syntyvyyden laskua, jonka vaikutukset kahdeksasluokkalaisten määrään alkavat näkyä erityisesti 2020-luvun puolivälin jälkeen. Nykyisten ennusteiden mukaan supistuminen jatkuu vielä ainakin vuoteen 2038 asti, jolloin ikäluokan koko on alle 50 000 henkilöä.

Ennustemallien neljä eri skenaariota perustuvat erilaisiin maahanmuuttotasoihin. Ne osoittavat, että maahanmuuton vaikutus 14-vuotiaiden määrään on rajallinen keskipitkällä aikavälillä ja vaikutukset alkavat näkyä vasta pidemmällä ajanjaksolla. Kansallisen syntyvyyden kehitys on ratkaisevassa roolissa väestöpohjan säilymisessä. Mikäli syntyvyys ei lähde nousuun, ikäluokat pienenevät pysyvästi. Ennusteena on käytetty MDI:n väestöennustetta vuodelta 2024.

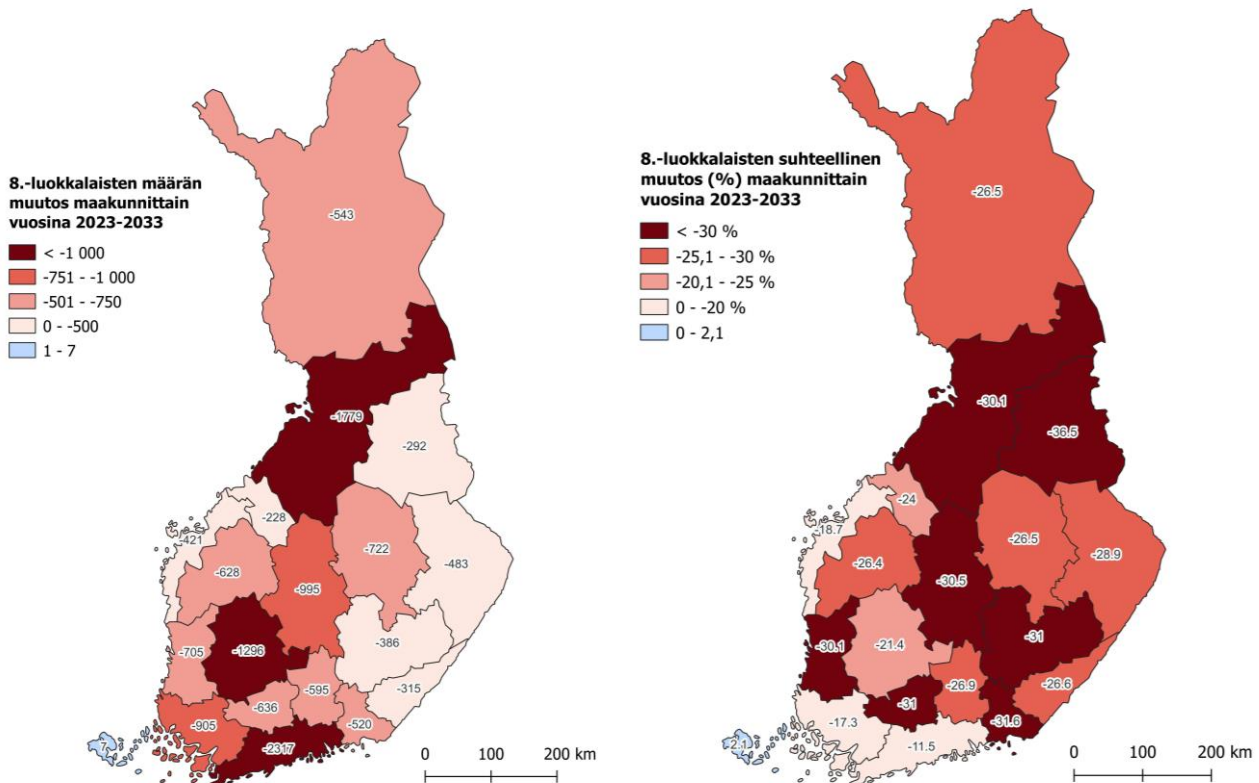
Kuvio 2. 14-vuotiaiden toteutunut ja ennakoitu kehitys Suomessa vuosina 2010–2040 neljän maahanmuuttoskenaariota perusteella.

Vuosien 2023–2033 aikana 14-vuotiaiden määrä vähenee lähes kaikissa Suomen kunnissa. Koko maan 309 kunnasta ainoastaan muutamassa 14-vuotiaiden määrä kasvaa, ja tällöinkin kasvu on hyvin vähäistä ja usein satunnaista. Taustalla on pitkään jatkunut syntyvyyden lasku, joka vaikuttaa nyt yhä voimakkaammin nuorisoikäluokkien kokoon. Syntyvyyden väheneminen näkyy laajasti koko maassa, eikä yksikään maakunta säästy nuorisoikäluokkien pienenemiseltä.

Määrällisesti suurimmat pudotukset ennakoidaan Uudellemaalle, Pirkanmaalle ja Pohjois-Pohjanmaalle, joissa väestöpohja on suurin. Suhteellisesti tarkasteltuna voimakkainta väheneminen

on Itä- ja Pohjois-Suomessa, joissa väestön ikärakenne on vanhempi ja syntyvyys lähtökohtaisesti matala. Erityisesti Etelä-Savossa, Kainuussa ja Kymenlaaksossa muutos on sekä määrällisesti että suhteellisesti huomattava.

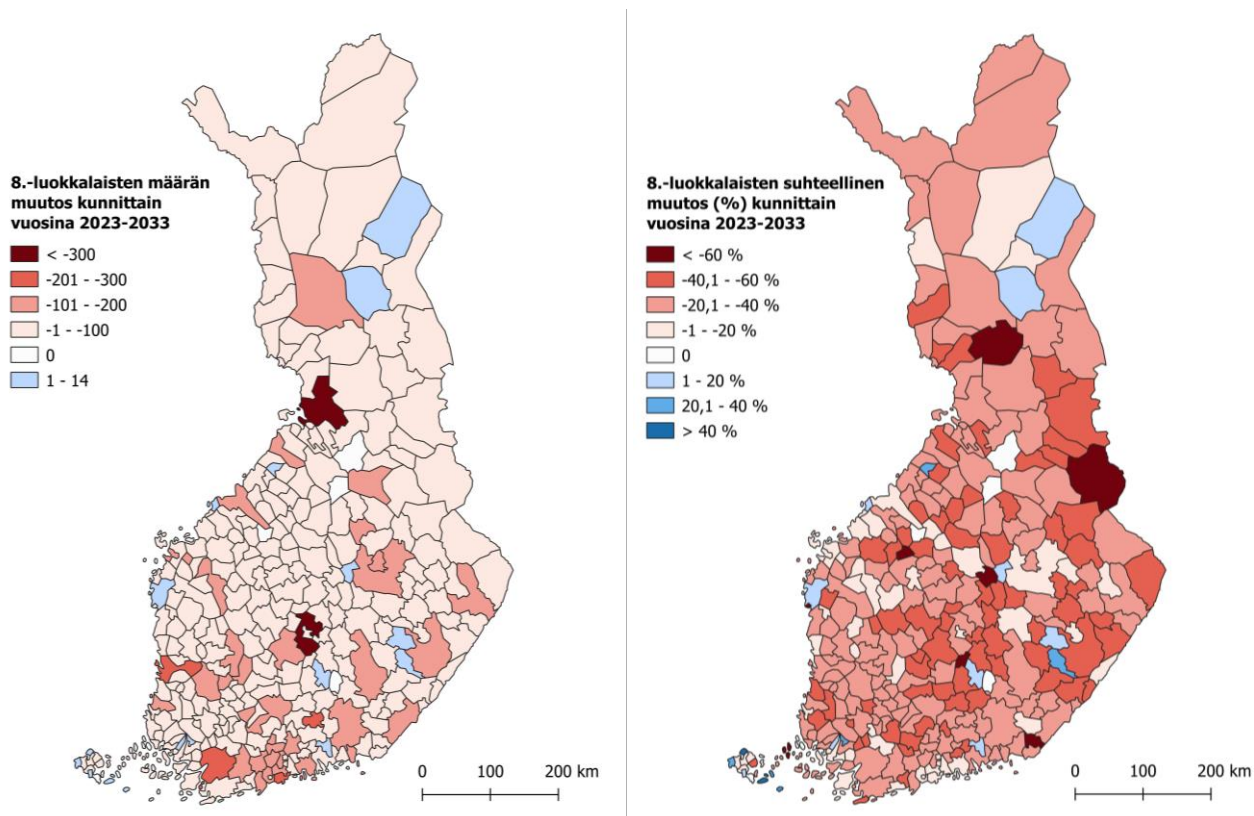
Vaikka 14-vuotiaiden määrä vähenee myös väkirikkaissa maakunnissa, Uusimaa säilyy merkittävänä nuorten keskittymänä. Ennustetaan, että vuonna 2040 maakuntaan keskittyy edelleen huomattava osa koko maan 14-vuotiaista, mikä korostaa alueellisten kehityserojen kasvua tulevaisuudessa.

Kuvio 3. 14-vuotiaiden määrän ja suhteellisen muutoksen ennakoitu kehitys maakunnittain vuosina 2023–2033.

Määrällisesti suurimmat pudotukset kohdistuvat suuriin kaupunkeihin, kuten Ouluun, Jyväskylään ja Lahteen sekä muihin keskisuuriin kaupunkeihin, kuten Saloon ja Poriin. Vaikka näissä kunnissa väkiluku on suurempi, vaikuttaa vähenevä syntyvyys myös niihin merkittävästi.

Suhteellisesti tarkasteltuna suurin vähenemä tapahtuu pienissä ja keskisuurissa kunnissa, erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomessa. Joka kymmenennessä kunnassa ikäluokka pienenee yli puolella nykyisestä. Väestökato koskettaa voimakkaimmin muuttotappiokuntia, mutta sen vaikutukset ulottuvat myös moniin seutukeskuksiin ja taajamiin.

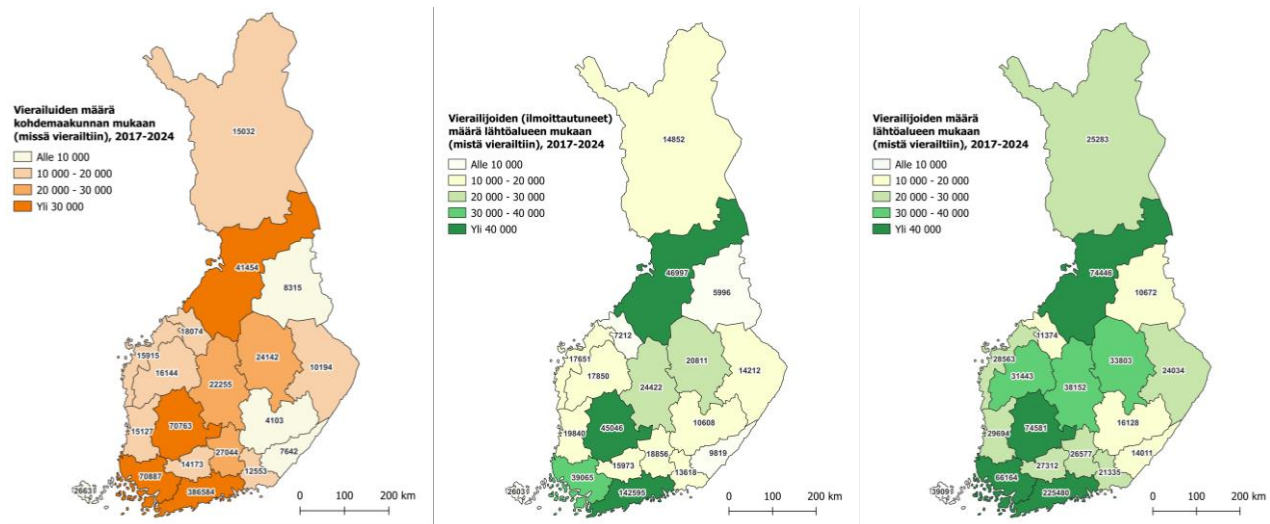
Kuvio 4. 14-vuotiaiden määrän ja suhteellisen muutoksen ennakoitu kehitys kunnittain vuosina 2023–2033.

Ikäluokan alueellisen jakautumisen ja ennustetun kehityksen ohella on kiinnostavaa tarkastella myös vierailuiden jakautumista alueellisesti.

Taidevierailujen maakunnallisessa jakaumassa korostuu erityisesti Uusimaa, jonne suuntautui selvästi eniten vierailuja vuosina 2017–2024. Peräti 29 % kaikista vierailuista kohdistui Uudellemaalle, mikä selittyy osittain maakunnan suurella väestömäärällä. Lisäksi Uusimaa on toiminut valtakunnallisena vierailukohteen muiden maakuntien kouluille. Vaikka Uusimaa oli keskeinen kohde muualta Suomesta tuleville ryhmille, myös oman maakunnan sisäisten vierailujen osuus oli siellä tavanomaista suurempi. Koulut eivät valitse kohdemaakuntaa itse, vaan vierailut suuntautuvat joko omaan maakuntaan tai Uudellemaalle. Uudeltamaalta valtakunnalliset vierailut tehdään kuitenkin Turkuun tai Tampereelle.

Vierailujen määrä oli keskimääräistä suurempi myös muissa väkirikkaissa maakunnissa, kuten Pirkanmaalla, Varsinais-Suomessa ja Pohjois-Pohjanmaalla. Esimerkiksi Pirkanmaalle tehtiin yli 70 000 vierailua. Myös Etelä-Pohjanmaan ja Satakunnan kaltaiset keskikokoiset maakunnat erottuvat korkeilla vierailumäärillä.

Kun vierailujen määrää suhteutetaan väestöön, nousee esiin erityisesti Keski-Pohjanmaa, jossa vierailujen suhde alueen väkilukuun oli huomattavan korkea. Vähiten vierailuja tehtiin suhteellisesti Etelä-Savoon sekä useisiin Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntiin, kuten Kainuuseen ja Pohjois-Karjalaan.

Kuvio 5. Taidevierailujen alueellinen jakautuminen Taidetestaajat-toiminnassa vuosina 2017–2024.

Vuosien 2017–2024 aikana Taidetestaajat-vierailuille ilmoittautuneiden määrä vastasi alueella asuvien 14-vuotiaiden määrää valtakunnan tasolla tarkasteltuna. Keskimäärin ilmoittautuneiden osuus ikäluokasta oli koko maassa 108 %, mikä viittaa siihen, että käytännössä kaikki ikäluokkaan kuuluvat osallistuvat toimintaan. Vuonna 2021–2022 taulukossa näkyvä poikkeava nousu johtuu siitä, että mukana oli myös 9.-luokkalaisia (koronapandemian vuoksi siirrettyjä vierailuja), mikä vääristää suhteellista osuutta. Yhteenvetotiedot onkin laskettu erikseen ilman tätä lukuvuotta. Tarkastelu osoittaa, että Taidetestaajat-toiminta on onnistunut tavoittamaan oppilaat eri puolilla Suomea tasaisesti. Mahdolliset ylitykset tai alitukset suhteessa väestöpohjaan selittyvät pääasiassa käytännön järjestelyillä tai pienillä tilastollisilla eroilla, eivät systemaattisilla puutteilla osallistumisessa. Osallistujamäärän ja vierailujen alueellisen jakautumisen kuvauksessa on hyödynnetty Taidetestaajat-toiminnasta kerättyä osallistujadataa.

	Lukuvuosi							Yhteensä**
	17-18	18-19	19-20	20-21	21-22*	22-23	23-24	
Ahvenanmaa	110 %	133 %	110 %	116 %	117 %	121 %	115 %	118 %
Etelä-Karjala	97 %	103 %	99 %	100 %	104 %	102 %	104 %	101 %
Etelä-Pohjanmaa	113 %	113 %	114 %	116 %	114 %	114 %	114 %	114 %
Etelä-Savo	102 %	104 %	105 %	103 %	131 %	100 %	99 %	102 %
Kainuu	98 %	122 %	93 %	100 %	106 %	98 %	99 %	101 %
Kanta-Häme	103 %	110 %	109 %	108 %	133 %	110 %	111 %	109 %
Keski-Pohjanmaa	99 %	101 %	109 %	103 %	115 %	108 %	103 %	104 %
Keski-Suomi	100 %	99 %	100 %	97 %	119 %	99 %	98 %	99 %
Kymenlaakso	102 %	104 %	102 %	104 %	117 %	105 %	104 %	103 %
Lappi	93 %	108 %	97 %	97 %	108 %	106 %	101 %	100 %
Päijät-Häme	100 %	108 %	105 %	105 %	161 %	108 %	108 %	106 %
Pirkanmaa	101 %	105 %	101 %	102 %	123 %	105 %	103 %	103 %
Pohjanmaa	98 %	100 %	97 %	100 %	167 %	99 %	101 %	99 %
Pohjois-Karjala	102 %	102 %	100 %	98 %	179 %	100 %	101 %	100 %
Pohjois-Pohjanmaa	100 %	112 %	101 %	101 %	142 %	101 %	106 %	103 %
Pohjois-Savo	98 %	97 %	97 %	99 %	121 %	104 %	101 %	99 %
Satakunta	109 %	114 %	113 %	110 %	193 %	120 %	113 %	113 %
Uusimaa	117 %	119 %	119 %	117 %	133 %	122 %	122 %	119 %
Varsinais-Suomi	98 %	101 %	100 %	99 %	107 %	106 %	101 %	101 %
Yhteensä koko maa	105 %	109 %	106 %	106 %	132 %	109 %	109 %	108 %

Kuvio 6. Vierailuille ilmoittautuneiden määrä suhteessa alueen 14-vuotiaisiin vuosina 2017–2024.

Vierailujen kohteiden alueellisen vaihtelun lisäksi vierailijamäärissä on havaittavissa selviä eroja eri taiteenlajien välillä. Selvästi yleisimmät vierailukohteet ovat olleet *teatteri* (223 243 kävijää), *musiikki* (214 547 kävijää) ja *taidemuseot* (151 433 kävijää). Näihin kohdistui yhteensä lähes 80 % kaikista vierailuista vuosina 2017–2024.

Myös *sirkus* (70 095 kävijää), *ooppera/baletti* (43 714 kävijää), *monitaide ja tanssi* (37 162 kävijää) keräsivät tuhansia kävijöitä. Sen sijaan *elokuva ja valokuva* ovat olleet ohjelmassa selvästi harvinaisempia taiteenlajeja. Elokuvavierailuja tehtiin 1638 ja valokuvanäyttelyihin vain 306 vierailua koko seurantajakson aikana.

On tärkeää huomioida, että vierailijamääriin vaikuttavat itse prosessin rakenteet. Ohjelmaan osallistuvat taidetoimijat valitaan hakumenettelyn kautta, ja eri taiteenalojen edustajien hakumäärät vaihtelevat. Esimerkiksi teatterit hakevat ohjelmaan aktiivisesti, ja niiden esitykset pystyvät vastaanottamaan suuria yleisöjä kerralla, mikä osaltaan selittää korkeita kävijämääriä. Vastaavasti ooppera- ja balettiesitykset toteutetaan usein suurissa tiloissa, joihin mahtuu runsaasti osallistujia.

Koronapandemian vaikutus näkyy voimakkaasti lukuvuoden 2020–2021 vierailijamäärissä (ks. kuvio 7), jolloin vierailuja tehtiin vain 18 005 – alle kuudesosa normaalivuosien tasosta. Toipuminen alkoi vuonna 2021–2022, jolloin mukana oli myös pandemian vuoksi väliin jääneitä 9.-luokkalaisia.

Taiteenlaji	17-18	18-19	19-20	20-21	21-22	22-23	23-24	Yhteensä
Teatteri	36920	28194	33962	3208	43911	39825	37223	223243
Musiikki	28962	45749	22431	2107	34988	41174	39136	214547
Taidemuseo	24646	18445	18209	10684	25940	25972	27537	151433
Sirkus	0	6186	10007	1855	11054	19529	21464	70095
Ooppera/baletti	17167	11797	7487	0	1701	4702	860	43714
Monitaide	12657	14300	6813	0	0	3350	3806	40926
Tanssi	5834	6471	9192	151	3831	1499	10184	37162
Elokuva	0	0	0	0	0	1169	469	1638
Valokuva	0	0	0	0	0	0	306	306
Yhteensä	126186	131142	108101	18005	121425	137220	140985	783064

Kuvio 7. Taidevierailujen kokonaismäärä taiteenlajeittain lukuvuosina 2017–2024.

2.3. Taidetestaajat-ohjelman tulot ja menot 2020-luvulla

		2020-2021	2021-2022	2022-2023	2023-2024
TULOT					
	OKM	1 400 000	1 400 000	1 350 000	1 000 000
	Säätiöt	1 400 000	1 850 000	4 550 000	5 600 000
	TULOT YHTEENSÄ	2 800 000	3 250 000	5 900 000	6 600 000
KULUT					
	Matkakulut	-172 678	-996 161	-3 476 243	-3 895 619
	Tilausbussit	-172 678	-996 161	-1 496 948	-1 575 314
	Lento	0	0	-1 437 427	-1 893 889
	Juna/laiva	0	0	-541 868	-426 417
	HSL	0	0	0	0
	Muu matkustus	0	0	0	0
	Pääsyliput	-422 315	-1 966 958	-2 189 606	-2 219 338
	Pääsyliput	-422 315	-1 694 352	-2 189 606	-2 219 338
	Etäisällöt	0	-272 606	0	0
	Hallinto	-712 070	-809 694	-772 842	-753 914
	KULUT YHTEENSÄ	-1 307 063	-3 772 813	-6 438 691	-6 868 871

Kuvio 8. Taidetestaajat-ohjelman tulot ja menot lukuvuosien 2020–2024 aikana.

Taidetestaajat-ohjelmaa ovat rahoittaneet Suomen Kulttuurirahasto ja Svenska kulturfonden, sekä opetus- ja kulttuuriministeriö. Valtion rahoitus ohjelmaan oli 1,4 miljoonaa euroa lukuvuosina 2020–2022. Rahoitus pienentyi hiukan lukuvuodelle 2022–2023. Lukuvuonna 2023–2024 valtion rahoitus on ollut vain miljoona euroa.

Säätiöiltä saatu rahoitus oli vuosien 2020–2022 aikana alle kaksi miljoonaa euroa vuodessa. Koronapandemian jälkeen, toiminnan palattua jälleen normaalille tasolle, säätiöiden rahoitus oli noin 4,6 miljoonaa euroa lukuvuonna 2022–2023 ja 5,6 miljoonaa euroa seuraavana lukuvuonna.

Lukuvuosina 2020–2022 tulot ja menot olivat huomattavasti normaalia pienemmät: kustannukset olivat lukuvuonna 2020–2021 vain noin 1,3 miljoonaa euroa ja lukuvuonna 2021–2022 noin 3,7 miljoonaa euroa. Lukuvuosina 2022–2023 ja 2023–2024 kustannukset ovat olleet noin 6,4 ja 6,9 miljoonaa euroa, mikä vastaa nykyisen toteutusmallin mukaista normaalia kustannustasoa. 2020-luvun alussa toiminta oli koronapandemian vuoksi normaalia suppeampaa.

Kustannuksista suurin menoerä ovat matkakulut: lukuvuosina 2022–2024 matkakulujen osuus kaikista kustannuksista oli yli puolet. Lukuvuonna 2023–2024 matkakuluista noin 40 % oli tilausbusseja, 49 % lentoliikennettä ja 11 % juna- tai laivaliikennettä. Toiseksi suurin menoerä on pääsyliput, joka käsitti noin kolmanneksen toiminnan kuluista lukuvuosina 2022–2024. Ne olivat lukuvuosina 2022–2024 noin 2,2 miljoonaa euroa vuodessa.

Toiminnan koordinoinnista ja hallinnoinnista on syntynyt noin 0,7–0,8 miljoonaa euroa kuluja vuodessa, tai noin 10–12 % kaikista kustannuksista vuosien 2022–2024 tasolla. Lukuvuonna 2023–2024 hallinnoinnin kustannukset olivat noin 754 000 euroa, tästä Lastenkulttuuriliiton osuus hallinnoinnin kustannuksista oli noin 458 000 euroa ja noin 296 000 euroa oli aluetason

koordinoinnin kuluja. Lastenkulttuurinliiton osuudesta hallinnon kuluja noin 330 000 euroa oli henkilöstökuluja.

Kun kustannuksia suhteuttaa toteutuneisiin käyntimääriin, maksaa keskimääräinen vierailu lukuvuoden 2023–2024 tietojen perusteella noin 49 euroa, josta noin 28 euroa on kuljetuksen kustannus, noin 16 euroa on keskimääräinen pääsylipun hinta ja 5 euroa hallinnon kuluja.

Toteutuneisiin käynteihin sisältyvät myös ryhmien valvojien käynnit, joita oli noin 10 % kaikista käynneistä. Lisäksi osallistujakoulut toteuttivat yhteensä kaksi käyntiä. Näin ollen, jos euromäärät suhteutetaan vain kahdeksasluokkalaisten määrään (ilman valvojia), keskimääräinen kustannus olisi noin 108 € yhtä kahdeksasluokkalaista kohden.

Käynnin keskimääräinen kustannus vaihtelee alueittain merkittävästi matkakulujen osalta: pidemmät kuljetukset ovat kalliimpia kuin lyhyemmät.

Kuvio 9. Taidetestaajat-ohjelman lukuvuosien 2023–2024 kustannukset per käynti kululajeittain.

2.4. Taidetestaajat-toimintamallin vaikutusten syntyä kuvaava ennakoiva vaikutusmalli ja indikaattorit

Selvityksen yhtenä tavoitteena on ollut viitekehyksen luominen Taidetestaajat-kulttuurikasvatusohjelman vaikuttavuuden arviointiin ja seurantaan. Keskeisenä lähtökohtana on tarkastella, miten Taidetestaajat-ohjelman tuloksia ja vaikutuksia sekä laajempia yhteiskunnallisia vaikutuksia voidaan mitata sekä tuottaa tietoa toiminnan vaikuttavuudesta. Vaikutusmallin lähtökohtana oli nykyhetkellä käytössä oleva toimintamalli. Keskeistä kuitenkin on, että viitekehystä voidaan hyödyntää myös toimintamallin kehittämisessä. Tässä suhteessa tärkeää on ollut tunnistaa ne toimintamallin keskeiset elementit, joista vaikutukset syntyvät ja joiden kautta toiminnan vaikuttavuutta voidaan tarkastella.

Mallin laadinnan tavoitteet olivat tiivistetysti seuraavat:

1. Kuvata ja parantaa ymmärrystä vaikutusarviointimallin kautta siitä, miten Taidetestaajat-kulttuurikasvatusohjelman ja toimintamallin vaikutukset ja hyödyt syntyvät.
2. Hyödyntää mallia viitekehyksenä selvitystyössä tiedonkeruun ja tulkintojen apuna.
3. Tarkentaa, millä menetelmillä ja mittareilla Taidetestaajat-toimintamallin vaikutusten syntymistä olisi tarkoituksenmukaista seurata jatkossa.

Lähtökohtana viitekehyksen luomiselle hyödynnettiin ennakoivan vaikuttavuusarvioinnin lähestymistapaa. Ennakoivassa vaikuttavuusarvioinnissa toimintaa tarkastellaan suhteessa sen pitkän aikavälin tavoitetilään, jatkuvasti muuttuvaan toimintaympäristöön sekä toimintaympäristön muuttuviin tarpeisiin.

Lähestymistapa perustuu erityisesti toiminnalla aikaansaadun vaikutusdynamiikan tunnistamiseen ja syntyvien vaikutusten ennakoimiseen. Näistä muodostuu vaikutuspolkuja (toiminta --> tulokset, aikaansaannokset --> suorat vaikutukset --> välilliset vaikutukset --> tavoiteltavat yhteiskunnalliset vaikutukset).

Ennakoiva vaikuttavuusarviointi on hyödyllinen erityisesti silloin, kun toiminnan vaikutukset syntyvät välillisten vaikutusten kautta ja tulevat monilta osin näkyviksi vasta pitkällä aikavälillä. Lähestymistapa tuottaa tietoa erityisesti valittujen toimintatapojen onnistuneisuudesta ja ohjausvaikutuksista sekä auttaa tunnistamaan hyviä ja tehokkaita toimintatapoja.

Taidetestaajat-toimintamallin arviointimallin laadinnalle lähtökohtana toimi toimintamallin tavoiteltu interventilogiikka, eli se, minkälaisen vaikutusdynamiikan kautta toiminnan ja keinojen on ajateltu johtavan haluttuihin vaikutuksiin. Vaikutusmallin ydinajatus on hahmottaa loogisia vaikutuspolkuja, jotka kytkevät yhteen Taidetestaajat-toimintamallin panokset, toimenpiteet ja toiminnan, toiminnasta seuraavat tulokset ja tuloksista seuraavat vaikutukset sekä kytkee ne laajempaan tavoiteltavaan yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen. Kun Taidetestaajat-toimintamalli asemoidaan kyseiseen jäsenyykseen, voidaan toimintamallista tunnistaa useita erilaisia vaikutusten syntypolkuja.

Mallin käyttö perustuu ajatukselle, että arvioitavan ohjelman toteutusta arvioidaan ja ohjataan pitkän aikavälin vaikuttavuutta tavoitellen. Syvät, pitkäaikaiset vaikutukset syntyvät kuitenkin hitaasti. Ennakoivan vaikutusmallin idea on tuottaa reaaliaikaista tietoa haluttuun lopputulokseen todennäköisesti vaikuttavista lyhyemmän aikavälin tavoitteista ja toimenpiteistä. Mallin avulla voidaan arvioida ennakoivasti pitkällä aikavälillä syntyviä vaikutuksia ("ennustaa" niiden syntyä). Näin tuotetaan tietoa toiminnan kehittämisen ja ohjaamisen tueksi jo varhaisessa vaiheessa.

Tunnistamalla toiminnan vaikutusketjut sekä toteutustavan (onnistumisien ja pullonkaulojen) kriittiset kohdat voidaan arvioida toiminnan onnistuneisuutta suhteessa tavoiteltavien vaikutusten syntymisen malliin. Luotu malli on näkemys ideaalitalanteesta eli siitä, miten Taidetestaajat-toimintamallin tulisi toimia optimaalisesti ja jolla nykyisestä toimintamallista tulisi syntyä haluttuja vaikutuksia. Mallin avulla tuotetun arviointitiedon avulla voidaan siis tutkia, tuottaako toiminta haluttuja vaikutuksia, kuten on suunniteltu.

Seuraavassa on esitelty Taidetestaajat-toimintamallista tunnistetut vaikutuspolut. Useimmat vaikutukset syntyvät eri polkujen ristikkäisistä vaikutuksista, eivät vain yhden polun tuloksena. Vaikutuspolut eivät siksi toimi toisistaan erillisinä. Mitä pidemmälle mallissa mennään panoksista ja toiminnasta vaikutuksiin, sitä enemmän myös muut tekijät kuin Taidetestaajat-toiminta ovat osallisina vaikutusten syntymiseen. Erityisesti toimintaympäristön kehitys voi vaikuttaa siihen, syntyykö Taidetestaajat-toimintamallin tavoittelemia yhteiskunnallisia vaikutuksia ja niihin johtavia välillisiä vaikutuksia.

Taidetestaajat-toimintamallissa tunnistetut viisi vaikutuspolkua ovat:

1. Nuorten tietoisuuden taiteesta ja kulttuurista parantaminen sekä nuorten kasvatustaiteen ja kulttuurin käyttäjiksi

Ensimmäisen vaikutuspolun toiminnassa pyritään parantamaan kahdeksaluokkalaisten tietoisuutta ja ymmärrystä taiteesta ja kulttuurista sekä edistämään nuorten kasvatusta taiteen ja kulttuurin käyttäjiksi. Näitä asioita edistetään järjestämällä ja toteuttamalla konkreettisia taidevierailuja kahdeksaluokkalaisten. Vierailujen toteuttaminen vaatii taidevierailujen koordinoitua ja niiden järjestämistä. Valtakunnalliset Taidetestaajat-koordinaattorit aktivoivat kouluja mukaan. Keskeisenä asiana Taidetestaajat-toiminnassa toteutetaan myös taidetoimijoille ohjelmahakuja koululaisvierailujen ohjelman toteuttamiseksi.

Polun toiminnan tuotos on taide- ja kulttuurivierailujen tapahtuminen, jonka seurauksena syntyy taide- ja kulttuurielämyksiä koululaisille. Tästä odotetaan seuraavan pidemmällä aikavälillä ymmärryksen parantumista taide- ja kulttuurielämysten merkityksestä ja sen kautta taide- ja kulttuuripalveluiden lisääntyvää hyödyntämistä ja palveluiden tuottamien hyötyjen lisääntymistä yhteiskunnassa. Näistä seuraa muiden polkujen toiminnan osana vaikutuksia useampaan yleisempään yhteiskunnalliseen vaikuttavuustavoitteeseen. Kyseinen vaikutuspolku on vahvasti yhteydessä erityisesti demokratiakasvatuksen ja yhteiskunnallisen osallisuuden vahvistamisen vaikutuspolkuun.

2. Nuorten demokratiakasvatus ja yhteiskunnallisen osallisuuden vahvistaminen

Toisella polulla keskeinen vaikutus syntyy taide- ja kulttuurikasvatuksen lisäksi koululaisten demokratiakasvatuksen sekä yhteiskunnallisen osallisuuden vahvistamisen tuomisesta mukaan Taidetestaajat-toimintaan. Toiminnassa pyritään lisäämään nuorten ymmärrystä ja kokemusta taiteen ja kulttuurin kuulumisesta yhteiskunnan yhteiseen omaisuuteen. Nuorten ymmärrys kehittyy taiteen ja kulttuurin kuulumisesta myös heille.

Keskeistä polkuun liittyvässä toiminnassa on vahvistaa nuorten ymmärryksen lisäksi myös nuorten kykyä tulkita itsenäisesti taiteen ja kulttuurin sisältöjä ja antaa palautetta sisällöistä. Tämä lisää myös nuorten kokemusta nähdä ja kuulla tulemisesta. Tämän kautta vahvistuvat kokemus taiteen ja kulttuurin kuulumisesta nuorille sekä kyky hyödyntää taide- ja kulttuurisisältöjä. Laajemmin toiminnalla vahvistetaan nuorten demokratiaymmärrystä ja yhteiskunnallista osallisuutta. Vaikutuspolkuun liittyvässä toiminnassa valmistetaan oppilaita ja myös opettajia taide- ja kulttuurivierailuja varten ja voidaan toteuttaa ennakko-kysely.

Taide- ja kulttuurivierailun jälkeen nuoret vastaavat palautekyselyyn. Myöhemmin opetuksessa voidaan keskustella oppilaiden kanssa taide- ja kulttuurikokemuksesta.

Tavoitteena polkuun liittyvässä toiminnassa on lisätä nuorten ymmärrystä ja itsenäistä ajattelua taiteen ja kulttuurin avulla. Pidemmällä aikavälillä tavoitteena on nuorten yhteiskunnallisen osallisuuden vahvistuminen ja nuorten kyvykkyyden lisääminen yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa.

3. Taide- ja kulttuuriopetuksen kehittyminen kouluissa

Kolmannessa, taide- ja kulttuuriopetuksen kehittämisen polun toiminnassa pyritään hyödyntämään Taidetestaajat-toimintamallia perusopetuksen taide- ja kulttuuriaineissa. Tavoitteena on, että taide- ja kulttuurivierailut hyödyttäisivät myös opetussuunnitelman mukaisia tavoitteita.

Taide- ja kulttuurivierailut tuottavat opetukseen sisältöjä sekä kehittämisaiheita. Tavoitteena polun toiminnassa on, että taide- ja kulttuuriopetus sekä monialaiset oppimiskokonaisuudet kehittyvät myös Taidetestaajat-toimintamallin ansiosta.

Laajemmassa kuvassa ja pitkällä aikavälillä vaikutuspolun toiminnassa edistetään taide- ja kulttuurikasvatuksen kehittämistä resurssitehokkaammaksi ja vaikuttavammaksi sekä edistetään koulujen ulkopuolisten oppimisympäristöjen parempaa hyödyntämistä. Toiminnasta saatavat opit ovat erityisen tärkeitä, mikäli Taidetestaajat-toimintamalli halutaan tulevaisuudessa sisällyttää osaksi perusopetusta.

4. Taide- ja kulttuurialan kehittyminen nuorten sekä tulevaisuuden yleisöjen näkökulmasta

Neljännän vaikutuspolun toiminnan seurauksissa painottuvat Taidetestaajat-toiminnan vaikutukset taide- ja kulttuuripalveluihin ja niiden kehittäminen nuorten ja tulevaisuuden yleisöjen tarpeita ja kiinnostusta vastaavaksi. Taide- ja kulttuuripalveluiden sisältöjä kehitetään palveluiden tarjoajien, Taidetestaajat-toimintamallista vastaavien asiantuntijoiden sekä koulujen, opettajien ja koululaisilta saatujen palautteiden pohjalta. Samalla toteutetaan ohjelmahakuja, joissa määritellään minkälaisia taidesisältöjä taidevierailuihin toivotaan.

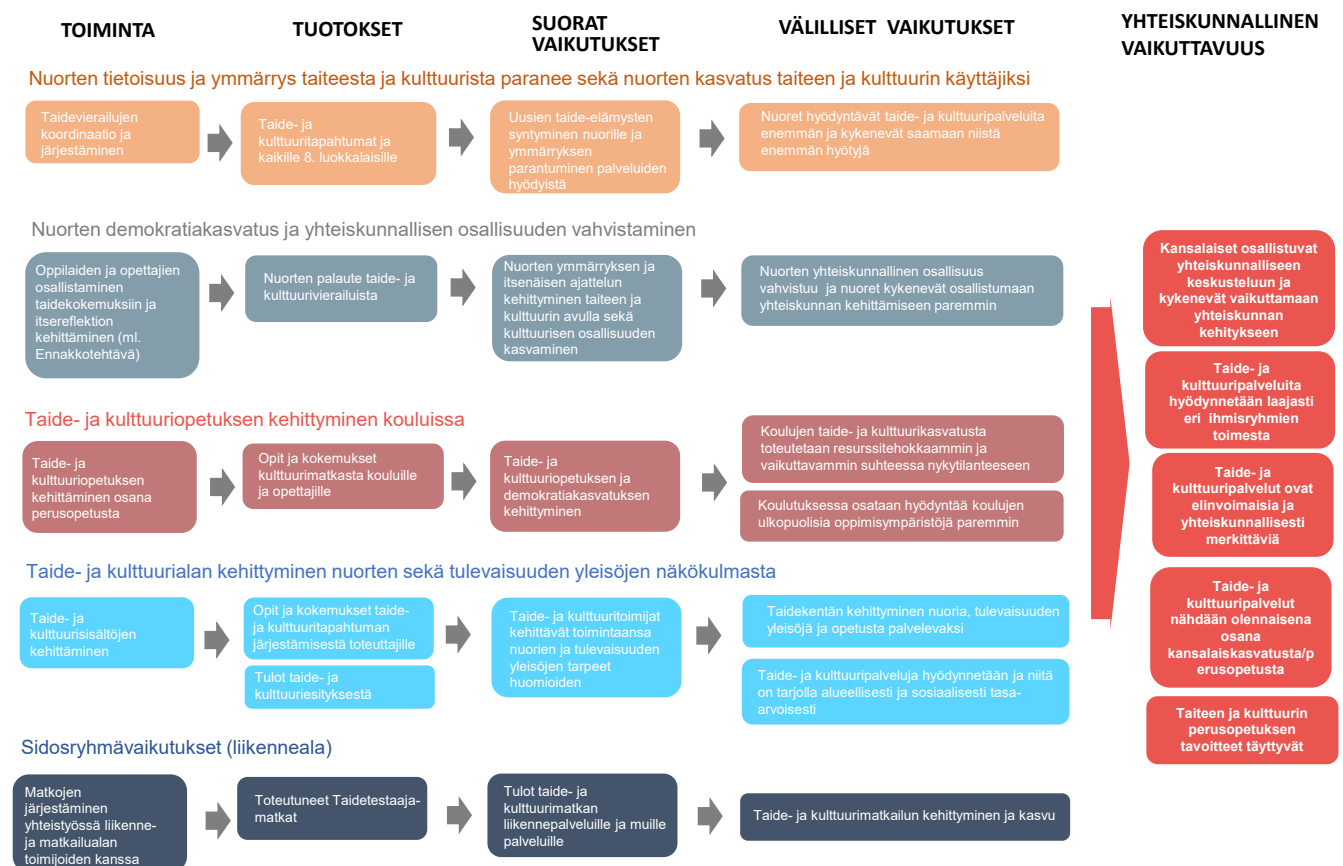
Taidetoimijat syventävät kokemustaan taidevierailujen toteuttamisesta nuorille. Lisäksi taidetoimijat saavat suoria taloudellisia tuloja vierailuista. Pidemmällä aikavälillä toiminnan seurauksena on taidekentän tarjonnan kehittyminen entistä paremmin nuoria, tulevaisuuden yleisöjä ja perusopetusta palvelevaksi. Tästä odotetaan seuraavan, että taide- ja kulttuuripalveluja hyödynnetään enemmän ja niitä on tarjolla alueellisesti ja sosiaalisesti yhdenvertaisesti.

5. Sidosryhmävaikutukset

Viidentenä vaikutuspolkuna ovat Taidetestaajat-toiminnan vaikutukset sidosryhmiin. Keskeisenä sidosryhmänä ovat erityisesti matkanjärjestäjät (mm. bussiliikennöitsijät, VR). Taidevierailut tapahtuvat tyypillisesti toisella paikkakunnalla, minkä vuoksi matkustaminen on olennainen osa sekä toiminnan sisältöä että kustannuksia.

Keskeinen toiminta, jota polulla kuvataan, liittyy matkojen järjestämiseen Taidetestaajat-ohjelman, matkanjärjestäjien, liikennetoimijoiden ja koulujen kanssa. Taidetestaajat-ohjelma kilpailuttaa matkanjärjestämisen hankintana. Matkojen järjestämisestä seuraa varsinainen toteutunut edestakainen matka, josta seuraa tuloja liikennöitsijöille sekä muille matkan aikana palveluita myyneille toimijoille. Laajempaan vaikutuksena syntyy taide- ja kulttuurimatkailun kehittymistä ja kasvua.

Kuvassa 1 on esitetty Taidetestaajat-kulttuurikasvatusohjelman vaikutusmalli. Mallin yksityiskohtaisempi versio löytyy liitteestä 1.

Kuva 1. Taidetestaajat-kulttuurikasvatusohjelman vaikutusmalli.

Vaikutusmallia täydentää indikaattorikonaisuus, jonka avulla on mahdollista tuottaa systemaattisesti tietoa vaikutusten syntymisestä. Tieto tukee toiminnan ohjausta ja johtamista. Tämä vastaa selvityskysymykseen "Millä menetelmillä ja mittareilla sen tuloksia ja vaikuttavuutta voidaan tehokkaimmin mitata?".

Taidetestaajat-toimintamallin vaikutusdynamiikan perusteella tunnistetuille vaikutuspoluille määriteltiin mittarit, joiden avulla on mahdollista tunnistaa toiminnan tuloksia ja vaikutuksia. Indikaattorit on luokiteltu neljään eri tyyppiin:

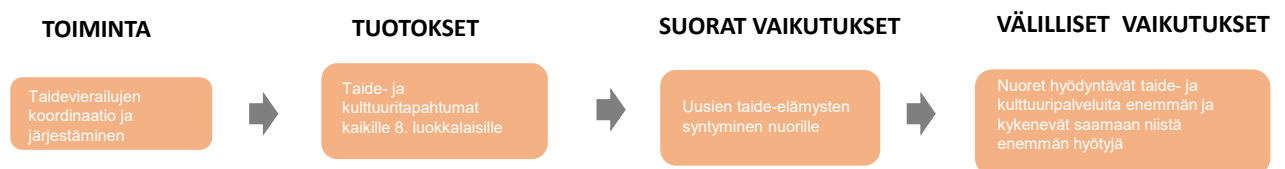
- *Toimeenpanoa kuvaavat indikaattorit:* kertovat, ollaanko hankkeessa tekemässä oikeita asioita ja saadaanko aikaiseksi toimintaa, joista tulokset ja vaikutukset syntyvät.
- *Tuloksia kuvaavat indikaattorit:* ilmentävät sitä, saadaanko toiminnassa aikaiseksi toiminnalla tavoiteltuja tuloksia ja johtavatko ne haluttuihin vaikutuksiin
- *Suoria vaikutuksia kuvaavat indikaattorit:* kertovat siitä, onko syntymässä tavoiteltavia vaikutuksia ja missä määrin halutut tavoitteet saavutetaan.
- *Välillisiä (yhteiskunnallisia) vaikutuksia kuvaavat indikaattorit:* kuvastavat ennen kaikkea sitä, missä määrin toiminnan taustalla olevat yhteiskunnalliset päämäärät ovat toteutumassa ja kertovat enemmänkin hankkeen toimintaympäristössä tapahtuvasta kehityksestä.

Indikaattoreiden määrittämisessä keskityttiin mittareihin, joihin Taidetestaajat-ohjelman omalla toiminnalla on suora vaikutus. On huomioitava, että mitä pidemmälle seurannassa mennään toimeenpanosta yhteiskunnallisten tavoitteiden kehitykseen, sitä enemmän ulkoisten tekijöiden vaikutus kasvaa ja mahdollisuus vaikuttaa Taidetestaajat-ohjelman omilla toimilla vähenee.

Mittarit esitetään vaikutuspoluittain edellä mainittua luokittelua mukaillen. Osa indikaattoreista on samoja eri vaikutuspoluilla. Indikaattoreiden kokonaismäärä on 38. Määrä on varsin suuri, joten saattaa olla tarvetta priorisoida indikaattoreita ja valita niistä tärkeimmät.

1. Nuorten ymmärryksen lisääminen taiteesta ja kulttuurista sekä nuorten kasvatus taiteen ja kulttuurin käyttäjiksi

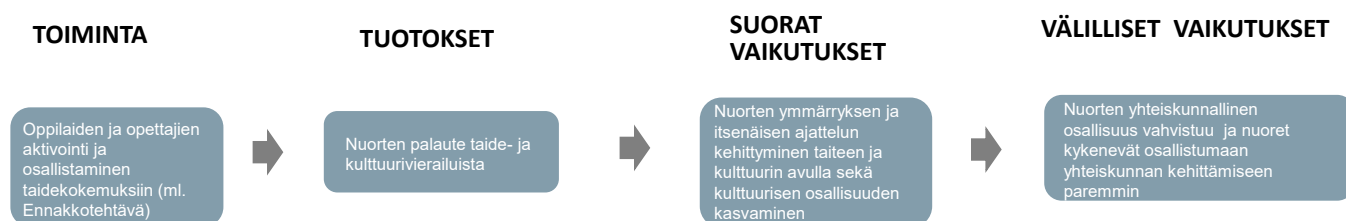
Ensimmäiselle vaikutuspolulle määriteltiin seitsemän indikaattoria. Keskeisiä indikaattoreita ovat toiminnan valtakunnallinen kattavuus ja mukaan saadut koulut, toteutuneet taide- ja kulttuurivierailut ja mukana olleet kahdeksasluokkalaiset, toteutunut koululaisten itsereflektio sekä pitkällä aikavälillä nuorten ikäluokkien taide- ja kulttuuripalveluiden käyttö.

	TOIMINTA	TULOKSET	SUORAT VAIKUTUKSET	VÄLILLISET VAIKUTUKSET
1. Indikaattori	Toiminnan valtakunnallinen kattavuus: Taidetestaajat-ohjelmaan mukaan saadut koulut	Toteutuneet taide- ja kulttuurivierailut	Nuorten itsereflektio taide- ja kulttuurikokemuksen merkityksestä	Pidemmällä aikavälillä taide- ja kulttuuripalveluiden hyödyntäminen nykyisten nuorten ikäluokkien kohdalla
1. Indikaattorin tiedon tuottaminen	Seuranta mukaan osallistuvista yläasteista suhteessa kaikkiin yläasteisiin	Taide- ja kulttuurivierailujen seurantatieto	Palautekyselyn vastaustiedot	Taide- ja kulttuurilaitosten seuranta palveluita hyödyntävien taidetestaajien ikäryhmien osalta.
	TOIMINTA	TULOKSET	SUORAT VAIKUTUKSET	VÄLILLISET VAIKUTUKSET
2. Indikaattori	Ohjelmahaut, saadut ja hyväksytyt hakemukset	Toiminnan kattavuus: osallistuneet 8. luokkalaiset kaikista 8. luokkalaisista	Nuorten kulttuuristen oikeuksien toteutuminen (LOS§31)	
2. Indikaattorin tiedon tuottaminen	Ohjelmahakuihin saadut hakemukset ja hyväksytyjen hakemusten määrät.	Osallistuneiden 8. luokkalaisten määrä suhteessa kaikkiin 8. luokkalaisiin	Erillisselvitys	

2. Nuorten demokratiakasvatus ja yhteiskunnallisen osallisuuden vahvistaminen

Demokratiakasvatuksen ja yhteiskunnallisen osallisuuden vahvistamisen polulle määriteltiin kuusi indikaattoria. Keskeisiä indikaattoreita ovat ennakkotehtävien toteutuminen, koululaisten palautteiden toteutuminen, jälkipalaute taide- ja kulttuurivierailuista sekä tulkinta nuorten kulttuurisen ymmärryksen ja yhteiskunnallisen osallisuuden vahvistumisesta.

	TOIMINTA	TUOKSET	SUORAT VAIKUTUKSET	VÄLILLISET VAIKUTUKSET
1. Indikaattori	Toiminnan valtakunnallinen kattavuus: Taidetestaajat- ohjelmaan mukaan saadut koulut	Saatu palaute taide- ja kulttuurivierailuista	Vuosi (9.luokka) taide- ja kulttuurivierailun jälkeen nuorten uusi palaute taide- ja kulttuurivierailusta	Nuorten yhteiskunnallisen osallistumisen vahvistuminen
1. Indikaattorin tiedon tuottaminen	Seuranta mukaan osallistuvista yläasteista suhteessa kaikkiin yläasteisiin	Palautteen määrä suhteessa osallistuneisiin	Uusi palautekysely 9. luokalla, itserefleksio taide- ja kulttuurivierailuista	Nuorten ikäluokkien (18–21 v.) äänestysprosentti ja erillisselvitys
	TOIMINTA	TUOKSET	SUORAT VAIKUTUKSET	VÄLILLISET VAIKUTUKSET
2. Indikaattori	Toteutuneet ennakkotehtävät		Nuorten ymmärryksen ja kulttuurisen osallisuuden vahvistuminen	
2. Indikaattorin tiedon tuottaminen	Tehtyjen ennakkotehtävien määrä (suhteessa osallistuneisiin)		Uusi palautekysely 9. luokalla, itserefleksio, kokevatko nuoret kulttuurista ja yhteiskunnallista osallisuutta	

3. Taide- ja kulttuuriopetuksen kehittyminen kouluissa

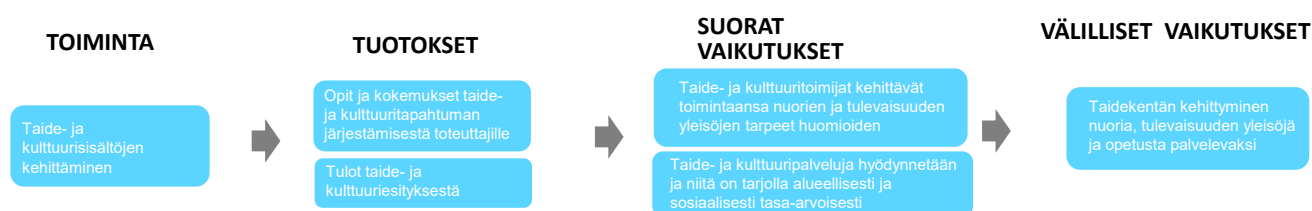
Taide- ja kulttuuriopetuksen kehittämisen polulla on kuusi indikaattoria. Polulla keskeistä on erityisesti tiedon tuottaminen kouluista ja opettajilta opetuksen kehittämisestä Taidetestaajat-toiminnan ansiosta. Olennaisia indikaattoreita ovat mm. opettajien palaute siitä, hyödynnetäänkö Taidetestaajat-toimintaa perusopetuksen osana ja onko toiminta integroitu osaksi perusopetusta, opettajapalaute taide- ja kulttuurimatkastaa saaduista hyödyistä, tulkinnallinen tieto, miten Taidetestaajat-toimintaa on hyödynnetty perusopetuksen osana ja onko opetuksessa tapahtunut kehitystä sekä opetuksen tavoitteiden saavuttaminen ja ulkopuolisten oppimisympäristöjen lisääntyminen hyödyntäminen.

	TOIMINTA	TUOKSET	SUORAT VAIKUTUKSET	VÄLILLISET VAIKUTUKSET
1. Indikaattori	Opettajien palaute siitä, hyödynnetäänkö Taidetestaajat-toimintamallia perusopetuksen osana	Opettajien palaute taide- ja kulttuurimatkastaa ja saaduista opeista ja hyödyistä taide- ja kulttuuriopetukseen ja sen kehittämiseen	Laadullinen tulkinta siitä, miten Taidetestaajat-mallia on hyödynnetty taide- ja kulttuuriopetuksen ja demokratiakasvatuksen kehittämisessä ja onko kehitystä tapahtunut.	Taide- ja kulttuurikasvatuksen resurssit suhteessa tuloksiin sekä opetuksen tavoitteiden saavuttaminen
1. Indikaattorin tiedon tuottaminen	Kysely/tiedonkeruu opettajilta	Palautekysely opettajille	Erillisselvitys	Erillisselvitys
	TOIMINTA	TUOKSET	SUORAT VAIKUTUKSET	VÄLILLISET VAIKUTUKSET
2. Indikaattori	Tieto siitä, onko Taidetestaajat-toiminta integroitu osaksi perusopetusta			Ulkopuolisten oppimisympäristöjen käytön lisääntyminen opetuksessa
2. Indikaattorin tiedon tuottaminen	Tulkintatieto siitä, onko Taidetestaajat-toiminta osa perusopetusta.			Erillisselvitys

4. Taide- ja kulttuurialan kehittyminen nuorten sekä tulevaisuuden yleisöjen näkökulmasta

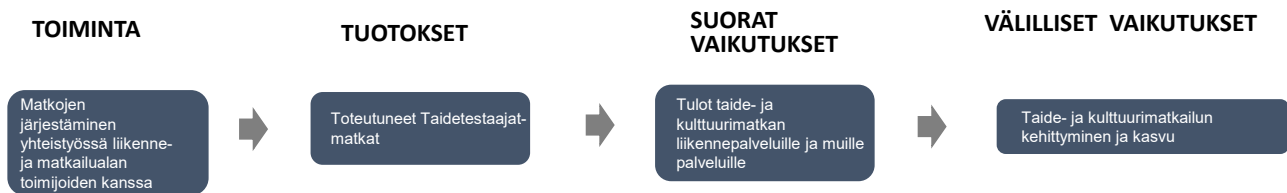
Taide- ja kulttuurialan kehittämisspolun kohdalla indikaattoreita määritettiin yhdeksän kappaletta. Keskeinen indikaattoritiedon lähde ovat taideitoimijat, joiden toimintaan polulla vaikutetaan. Tärkeitä indikaattoreita polulla ovat ohjelmasisältöjen kehittämiseen liittyvän yhteistyön toteutuminen, ohjelmahakujen toteutuminen ja hyväksytyt hakemukset, taidetoimijoiden saama palaute, tulkinta ohjelmahakujen laadun kehittämisestä, taide- ja kulttuuripalveluiden tarjonnan kehittyminen eri alueilla sekä taide- ja kulttuuripalveluiden käyttö tulevaisuudessa ja taide- ja kulttuuripalveluiden osuvuus niiden kysyntään ja perusopetuksen tarpeisiin.

	TOIMINTA	TUOTOKSET	SUORAT VAIKUTUKSET	VÄLILLISET VAIKUTUKSET
1. Indikaattori	Taidetestaajat-ohjelmassa ohjelmasisältöjen kehittämiseen liittyvän yhteistyön toteutuminen	Taidetestaajat-ohjelmassa mukana olevien taidetoimijoiden saama palaute	Ohjelmahakujen laadun kehitys sekä taidetoimijoiden näkemys toiminnan kehittämisestä	Taide- ja kulttuuripalvelujen käyttö ja suosio
1. Indikaattorin tiedon tuottaminen	Seuranta toteutuneesta yhteistyöstä Taidetestaajat-ohjelman toimesta	Seuranta saadusta palautteesta	Laadullinen tulkinta Taidetestaajat-ohjelman toimesta sekä taidetoimijoiden palautekysely	Yleisömäärien seuranta taide- ja kulttuuriesityksissä tulevina vuosina
	TOIMINTA	TUOTOKSET	SUORAT VAIKUTUKSET	VÄLILLISET VAIKUTUKSET
2. Indikaattori	Ohjelmahaut ja saadut ja hyväksytyt hakemukset	Saadut tulot palvelujen toteuttamisesta	Taide- ja kulttuuripalvelujen tarjonta eri alueilla	Taidetta testaavilta nuorilta saatava palaute tulevaisuudessa
2. Indikaattorin tiedon tuottaminen	Ohjelmahakuihin saadut hakemukset ja hyväksytyjen hakemusten määrät	Tulojen seuranta	Alueellinen seuranta taide- ja kulttuuripalvelujen alueellisen kattavuuden kehityksestä	Taide- ja kulttuuriyleisöjen palautekyselyt ja asiantuntija-arviot esityksistä
	TOIMINTA	TUOTOKSET	SUORAT VAIKUTUKSET	VÄLILLISET VAIKUTUKSET
3. Indikaattori				Arvio siitä, miten hyvin taide- ja kulttuuripalvelut osuvat opetustarpeisiin
3. Indikaattorin tiedon tuottaminen				Asiantuntijan tulkintatieto

5. Sidosryhmävaikutukset (liikenneala)

Taidetestaajat-toiminnan sidosryhmävaikutusten polulla indikaattoreita on viisi. Indikaattoritietoa tuotetaan liikennetoimijoiden näkökulmasta sekä matkojen toteutumisesta. Keskeisiä mitattavia asioita ovat yhteistyö liiketoimijoiden kanssa, liikennöinnin järjestämisen kilpailutukset, toteutuneet matkat, liikennealan toimijoiden saamien tulojen kehitys sekä taide- ja kulttuurimatkailun kehittyminen.

	TOIMINTA	TUOKSET	SUORAT VAIKUTUKSET	VÄLILLISET VAIKUTUKSET
1. Indikaattori	Toteutunut yhteistyö matkojen järjestämisessä liikennetoimijoiden kanssa	Järjestetyt ja toteutuneet matkat liikennealan palveluilla	Liikennealan toimijoiden saamat tulot Taidetestaajat-ohjelman kuljetusten toteuttamisesta	Taide- ja kulttuurimatkailun määrällinen kehitys ja osuus kaikesta matkailusta Suomessa
1. Indikaattorin tiedon tuottaminen	Yhteistyön toteutuminen, Taidetestaajat-ohjelman oma raportointi	Matkojen määrä vuosittain, Taidetestaajat-ohjelman oma seuranta	Taidetestaajat-ohjelman maksut liikennealan toimijoille	Erillisselvitys ja/tai matkailuun liittyvät tilastot, matkojen tarkoitus (Visit Finland)
	TOIMINTA	TUOKSET	SUORAT VAIKUTUKSET	VÄLILLISET VAIKUTUKSET
2. Indikaattori	Kilpailutukset kuljetusten järjestämisestä			
2. Indikaattorin tiedon tuottaminen	Toteutetut kilpailutukset			

Yhteiskunnallinen vaikuttavuus – toimintaympäristöä (johon pyritään vaikuttamaan) kuvaavat indikaattorit

Taidetestaajat-toiminnan jokaiseen viiteen yhteiskunnalliseen vaikuttavuustavoitteeseen määriteltiin myös indikaattorit. Kyseiset indikaattorit liittyvät yleisempään yhteiskunnalliseen toimintaympäristön kehitykseen. On huomioitava, että kyseiset yhteiskunnalliset vaikutukset eivät seuraa pelkästään Taidetestaajat-toiminnasta. Tämänkaltaisiin indikaattoreihin tiedon tuottaminen vaatii pääasiassa erillisselvityksiä sekä näkemyksellistä tulkintaa tapahtuneesta kehityksestä. Vaikuttavuus on riippuvainen monenlaisista asioista, ja Taidetestaajat-toiminnalla on kehitykseen hyvin rajallinen vaikutus. Tärkeää on kuitenkin pystyä ymmärtämään Taidetestaajat-toiminnan kytkeytyminen laajempaan yhteiskunnan kehitykseen. Toimintaympäristön kehitystä kuvaavat indikaattorit kertovat, onko yhteiskunnan kehitys sen suuntaista, mitä Taidetestaajat-toiminnassa tavoitellaan.

Kansalaiset osallistuvat yhteiskunnalliseen keskusteluun ja kykenevät vaikuttamaan yhteiskunnan kehitykseen Taide- ja kulttuuripalveluita hyödynnetään laajasti eri ihmisryhmien toimesta Taide- ja kulttuuripalvelut ovat elinvoimaisia ja yhteiskunnallisesti merkittäviä Taide- ja kulttuuripalvelut nähdään olennaisena osana kansalaiskasvatusta/p erusopetusta Taiteen ja kulttuurin perusopetuksen tavoitteet täyttyvät					
Indikaattori	Tulkinta kansalaisvaikuttamisen ja osallisuuden kehityksestä ja demokratiakehityksestä	Taide- ja kulttuuripalveluita hyödyntävien eri ihmisryhmien osuudet ja kokonaisvolyymien kehitys	Tulkinta taide- ja kulttuuripalveluiden elinvoimasta ja yhteiskunnallisesta merkittäväyydestä	Tieto/yleinen näkemys siitä, nähdäänkö taide- ja kulttuuripalvelut osana kansalaiskasvatusta ja perusopetusta	Tulkinta siitä, täyttyvätkö taiteen ja kulttuurin perusopetukselle asetetut tavoitteet
Tiedon tuottaminen	Erillisselvitys	Taide- ja kulttuuripalveluiden asiakastilastot/laadullinen tulkinta/erillisselvitys	Erillisselvitys	Erillisselvitys	Erillisselvitys

Vaikutusten mittaaminen ja kehittämiskohteet haastattelujen valossa

Taidetestaajat-toimintamallin arvioinnin kannalta Taidetestaajat-ohjelmaan sisäänrakennettu palautteenkeruu on haastateltujen asiantuntijoiden mukaan erittäin arvokas. Erityisen arvokkaana pidettiin sitä, että nuorten näkemyksiä ja kokemuksia kerätään säännönmukaisesti, palautteenanto on sisäänrakennettu osa toimintaa ja väline on suunniteltu kohderyhmälähtöisesti. Myös opettajilta ja vierailukohteista kerätty palaute koettiin tärkeäksi.

Mittaamisen kehittämisessä nostettiin esiin opettajien systemaattinen ja laajempi kuuleminen. Palautteenanto sekä ohjelman määrälliset mittarit koettiin lähtökohtaisesti tärkeäksi sekä vaikutusten havaitsemiseksi että kulttuuri- ja taidealan tietopohjan kannalta. Toisaalta taidetoimijoiden kannalta arviointisovelluksen tarjoama tieto koettiin paikoin ohueksi. Lisäksi nostettiin esiin keskiarvojen lisäksi kriittisten äänen tärkeys ja niiden kuuntelu herkällä korvalla.

Kiinnostavia avauksia Taidetestaajat-ohjelman vaikuttavuuden mittaamisesta olivat ehdotukset ohjelman keräämän datan hyödyntämisestä osana taide- ja kulttuurialan tietopohjaa myös laajemmin: Taidetestaajat-ohjelmassa kerrytetään merkittävä määrä tietoa esimerkiksi alueellisista kulttuuripalveluista ja taidetoimijoiden toiminnasta.

Haastattelujen perusteella mittaamisen kehittämisessä kaivattaisiin seurantaa siitä, millaisia vaikutuksia ja vaikuttavuutta Taidetestaajat-ohjelma mahdollisesti tuottaa pidemmällä aikavälillä. Ehdotuksena oli, että tätä voisi toteuttaa esimerkiksi ikäluokkakyselyn muodossa tai osana pitkittäistutkimusta. Sopivia ajankohtia uudelle kyselylle voisivat olla 9. luokka tai vaihtoehtoisesti täysi-ikäistymisen jälkeinen siirtymävaihe itsenäiseen elämään. Myös kouluterveyskyselyn mahdollisuutta tiedonkeruun välineenä ehdotettiin. Koska kouluterveyskysely toteutetaan ala-, ylä- ja toisella asteella, seuranta voitaisiin rakentaa osaksi valtakunnallista tiedonkeruuta. Koska kokemuksellisuus on noussut keskeiseksi osaksi Taidetestaajat-ohjelmaa, myös havainnointia ehdotettiin mahdolliseksi tutkimusmenetelmäksi toiminnan vaikutusten selvittämiseksi.

3. Vaikuttavuuden arviointi eri kohderyhmissä

- Nuorten kokemukset vaihtelevat: joillekin kokemus on silmiä avaava ja innostava, toisille merkityksellinen osa on retki tai yhdessäolo. Toiminta tarjoaa monille ensimmäisen taidekokemuksen – erityisesti niille, jotka eivät muuten pääsisi taiteen äärelle. Syrjäseutujen nuorille matkat suuriin kaupunkeihin voivat olla erityisen merkityksellisiä.
- Kouluissa ohjelma tukee taide- ja kulttuuriopetusta sekä oppiainerajat ylittävää opetusta. Vierailut, ennakkomateriaalit ja palaute rikastuttavat opetusta, mutta toteutus vaihtelee koulujen resursseista ja opettajien sitoutumisesta riippuen. Demokratiakasvatuksen näkökulmasta Taidetestaajat voi edistää nuorten kriittistä ajattelua, osallisuutta ja kokemusta yhteiskunnan jäsenyydestä.
- Taidekentän näkökulmasta ohjelma tuo uusia yleisöjä, arvokasta palautetta ja taloudellisia resursseja, jotka mahdollistavat mm. yleisötyön ja pedagogiikan kehittämistä – erityisesti nuorten yleisöjen huomioiminen on vahvistunut.
- Logistiikka-alalle toiminta on merkityksellinen tasaamassa hiljaisempien aikojen kysyntää sekä kasvattamassa nuorista joukkoliikenteen käyttäjiä.

Tässä selvityksessä muotoiltu ennakoiva vaikutusmalli toimii samanaikaisesti selvityksen tuloksena ja aineiston analyysivälineenä. Mallin muodostamisen lähtökohtana on ollut selvityksen aineistojen analyysi, joiden pohjalta on tunnistettu keskeiset vaikutuspolut, toimintamallin elementit sekä niihin liittyvät tulokset ja vaikutukset.

Malli jäsentää aineistosta nousseet havainnot loogisiksi kokonaisuuksiksi, joissa vaikutuspolut kuvaavat selkeästi toiminnan ja vaikutusten välisiä yhteyksiä. Näin ollen se on paitsi selvitystyön aikana muodostunut lopputulos myös keskeinen väline haastattelu- ja kyselyaineiston syventävässä analyysissä. Malli mahdollistaa aineiston jäsentämisen johdonmukaisesti siten, että aineistosta saadut havainnot voidaan kohdistaa tarkasti eri vaikutuspolkuihin ja niihin liittyviin kriittisiin kohtiin.

Samalla malli toimii myös hypoteesina: se esittää aineiston pohjalta johdetun oletuksen siitä, miten toimintamallin vaikutukset syntyvät. Tätä hypoteesia testattiin uudelleen haastattelu- ja kyselyaineistolla. Analysoitaessa aineistoa uudelleen mallin kautta syntyy palautesilmukka, joka mahdollisti mallin tarkentamisen selvitysprosessin aikana. Mallia myös suositellaan käytettävän tällä tavalla: mallia on syytä jatkuvasti tarkentaa ja kehittää uuden tiedon pohjalta.

Mallin käyttö hypoteesina mahdollistaa lisäksi vaikutusten ja niiden dynamiikan systemaattisen arvioinnin. Kun aineistoa peilataan mallin avulla, tunnistetaan sekä vahvasti tuettuja oletuksia että mahdollisia epäjohdonmukaisuuksia tai puutteita. Näin ollen mallin lopullinen muoto on tulos useammasta analyysikierroksesta, jossa aineisto ja malli ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään. Tämän lähestymistavan avulla selvityksessä saavutetaan syvempi ymmärrys tutkittavasta ilmiöstä sekä tarkempi kuva siitä, miten tavoitellut vaikutukset todellisuudessa syntyvät ja miten toimintamallia voitaisiin edelleen kehittää.

Tässä luvussa kuvataan kohderyhmäkohtaisia vaikutuksia mallin vaikutuspolkujen kautta ja käydään keskustelua aineiston ja mallin välisestä dynamiikasta. Näin luku kuvaa osaltaan mallin syntyä ja

toisaalta myös sitä, millä tavalla aineisto tukee mallin sisältöä ja millaisia jännitteitä mallin ja aineiston välille syntyy.

3.1. Kulttuurinen kasvu, osallisuus ja kouluyhteisön kehittäminen

Toimintamuotona omanlaisensa, ulottuvuus, jota ei muulla toiminnalla pysty paikkaamaan, raikas tekijä.

Taidetestaajat-toiminnan yhtenä keskeisenä vaikutuspolkuna voidaan nähdä nuorten tietoisuuden lisääminen kulttuurista ja taiteesta sekä toisaalta nuorten kasvattaminen taiteen ja kulttuurin käyttäjiksi tulevaisuudessa. Ohjelman perusrakenne tarjoaa tähän erinomaisen lähtökohdan, sillä toteutunut toiminta on ohjelman toteutusaikana tavoittanut lähes jokaisen kahdeksasluokkalaisen kunakin lukuvuotena. Kaikki ohjelmaan osallistuvat tekevät lähtökohtaisesti kaksi vierailua. Kuitenkin esimerkiksi junien, lentojen tai esitysten perumisen vuoksi osalle oppilaista saattaa käytännössä toteutua vain yksi vierailu (Keskinen 2025, 2).

Taidetestaajat-ohjelmassa merkittävää onkin se, että toiminta tavoittaa myös ne nuoret, jotka eivät muuten syystä tai toisesta päätyisi taidekokemusten pariin. Niin sanottujen ensikertalaisten osuus on potentiaalisesti huomattava. Esimerkiksi aiemmissa tutkimuksissa noin puolelle osallistujista vierailu oli ensimmäinen kokemus kyseisestä taidemuodosta (Laine & Hartman 2020, 114), tai lähes kolmannekselle taidetestausta oli ensimmäinen kokemus taide-esityksestä tai taidemuseossa käymisestä (Schalin & Pyykkönen 2021, 106).

Myös toteutetuissa haastatteluissa kuvataan sitä, että monille vierailu saattaa olla ensimmäinen kosketus julkisesti rahoitettuihin taidelaitoksiin. Haastateltavat nostivat esille kasvaneen tietoisuuden sekä osalla oppilaista uutena syntyvän ajatuksen siitä, että taide ja kulttuuri voivat olla osa omaa elämää sekä jotain itselle kuuluvaa. Taidevierailuiden tunnistetaan myös antaneen kipinöitä omaan taide- ja kulttuuriharrastukseen.

Se on mukavaa kun käy lukiorhmiä, että on opiskelijoita jotka sanoo että on ollut taidetestaajissa ja muistaa näyttelyn. On varmasti yksi vaikuttavuuden mittari.

Onkin selvää, että *uusien taide- ja kulttuurikokemusten syntyminen* on vaikutuksena sisäänrakennettu Taidetestaajat-toiminnan perusprosessiin ja se sinällään toteutuu osana ohjelman toimintaa. Jos ohjelman toimintaa tarkastellaan taiteenlajien kautta, voidaan kuitenkin huomata, että tarjotut kokemukset painottuvat hyvin selvästi tiettyihin taiteenlajeihin (ks. myös luku 2.2.): lähes 80 prosenttia vierailuista on kohdistunut esittävistä taiteista teatteriin ja musiikkiin sekä näiden ohella taidemuseoihin. On kuitenkin huomattava, että nämä taiteenlajit edustavat ns. suuria taiteenlajeja, joiden tarjonta on taidekentällä suhteellisesti suurta. Lisäksi niiden korostumista selittää kyky tavoittaa suuria yleisömääriä kerralla. Esimerkiksi museot, teatterit ja konserttitalit mahdollistavat laajojen kävijäjoukkojen osallistumisen.

Vaikutuspolun kohdalla on myös syytä huomioida nuorten taustojen erilaisuus. Vaikka huomattavalle osalle nuorista ohjelman toiminta tarjoaa uusia kokemuksia, osalle nuorista taidekokemukset voivat olla jo tuttuja ennestään. Aiemmassa kulttuurisen pääoman näkökulmasta lähtevässä tutkimuksessa

kuitenkin havaittiin, että myös tällaisten nuorten kohdalla Taidetestaajat-toiminta on onnistunut monipuolistamaan ja laajentamaan heidän kulttuurista pääomaansa (Schalin & Pyykkönen 2021).

Vaikutusmallin heikkoutena voikin pitää sitä, että se ei tunnista nuorten heterogeenisuutta ryhmänä ja tätä kautta mahdollisia erilaisia kokemuksia kovin sensitiivisesti. Samoin asuinpaikan vaikutus käynnin merkityksellisyyteen ei tule sen ansaitsemalla tavalla esiin mallista. Esimerkiksi haastatteluaineistossa nousi esiin usein huomio siitä, että erityisesti syrjäseuduilla asuville nuorille ohjelma saattaa tarjota arjen kokemusmaailmasta merkittävästi poikkeavia kokemuksia. Vaikutusmallin tasolle näitä erilaisia tapauksia on vaikea nostaa. Laadimme kuitenkin selvitystä täydentävänä mallina erilaisista ohjelmaan osallistuvista nuorista ja heidän kokemistaan hyödyistä ideaalittyyppisen profiloinnin, jonka tarkoituksena on tuoda esiin nuorten erilaisia lähtökohtia ja kokemusmaailmoja. Vaikka hahmot ovat kuvitteellisia, ne toimivat tukena eri vaikutusten merkityksellisyyden arvioinnissa.

Emilia pieni pohjoissuomalainen kunta	Joel, pääkaupunkiseudulta	Aino, eteläpohjalainen maaseutualue	Yusuf, suuri länsisuomalainen kaupunki
Odotukset: Emilia nähnyt teatteriesityksiä koulu- ja päiväkotivierailuina, mutta ei koskaan teatterissa. Hän ei ole varma, mitä odottaa taidevierailulta. Hän on tottunut siihen, että kulttuuritarjonta on kotikunnassa rajallista, mutta ei hän ole sitä erityisemmin kaivannutkaan.	Odotukset: Joel suhtautuu taidevierailuun hieman välinpitämättömästi – hänen mielestään museot ovat "hitaiden ihmisten juttuja". Kotona taiteeseen ei juurikaan panosteta, mutta Joel kuuntelee paljon musiikkia ja tekee omia biittejä kännykällä.	Odotukset: Aino on innokas käsityö- ja kirjallisuusihminen, joka on lukenut paljon, mutta ei ole koskaan nähnyt ammattilaisteatteria. Hän odottaa taidevierailulta "hienoa kulttuurikokemusta", vaikka pelkää, että se voi olla vaikeasti ymmärrettävää.	Odotukset: Yusuf, on sporttinen ja sosiaalinen tyyppi, joka pelaa jalkapalloa ja viettää aikaa kavereidensa kanssa. Taide ei ole aiemmin kuulunut hänen kiinnostuksen kohteisiinsa, vaikka hän käykin vanhempiensa kanssa näiden rakastamissa taidenäyttelyissä. Yusuf suhtautuu taidetestaamatkaan aluksi enemmän yhteisenä retkenä kuin varsinaisena kulttuurielämyksenä.
Mahdollisuudet: Matka teatterin näytökseen tuntuu jännittävältä ja ainutlaatuiselta. Bussimatka Rovaniemelle ja	Mahdollisuudet: Taidetestaajat-ohjelma tarjoaa Joelille mahdollisuuden nähdä esittävää taidetta, joka yhdistää ääntä, liikettä ja visuaalisuutta – hän	Mahdollisuudet: Matka suureen kaupunkiin tuntuu hauskalta, vaikka kaupunki onkin tuttu aiemmilta matkoilta. Hän osallistuu	Mahdollisuudet: Yusuf asuu lähellä useita kulttuurikohteita, joten koulu pystyy järjestämään matalan kynnyksen

myöhemmin ehkä Helsinkiin tuo uusia kokemuksia myös matkustamisesta ja ryhmässä toimimisesta.	ei ollut tiennyt tällaisen olevan mahdollista. Hänellä on hyvät mahdollisuudet osallistua, koska matka tapahtuu lähikohteisiin ja koulun tuella.	valmistavaan oppituntiin innolla, ja hän osallistuu aktiivisesti taitelijoita ja esitystä käsitteleviin keskusteluihin.	vierailuja myös Taidetestaajat-ohjelman lisäksi. Koulu myös hyödyntää nuorten näkökulmasta rakentuvaa lähestymistapaa valmistavassa työskentelyssä, joka tuo taidetta lähemmäksi Yusufin maailmaa.
Hyödyt: Emilia saa uusia ideoita omiin piirroksiinsa ja tuntee, että voisi käydä teatterissa joskus uudestaankin. Kokemus lisää rohkeutta kokeilla uusia asioita ja käydä uusissa paikoissa.	Hyödyt: Joel innostuu osallistavasta nykytanssiteoksesta, jossa yleisökin pääsee vaikuttamaan. Hän oivaltaa samankaltaisuuden hänen itse tekemänsä musiikin ja taiteen välillä. Taide ei ole vain museoesineitä vaan myös keino ilmaista tunteita ja identiteettiä. Hän alkaa hahmotella omaa videoteosta kouluprojektia varten.	Hyödyt: Aino kokee, että taideteos puhuttelee häntä henkilökohtaisesti – siinä käsitellään yksinäisyyttä ja ystävyyden kaipuuta. Hän palaa esityksen jälkeen kirjoittamaan päiväkirjaa ja pohtii omia tulevaisuuden suunnitelmia kulttuurialalla. Taidevierailu saa hänet uskomaan, että myös pieneltä paikkakunnalta voi ponnistaa kohti luovia ammatteja.	Hyödyt: Yllätyksekseen Yusuf innostuu valofestivaalin yhteydessä näkemästään interaktiivisesta videoinstallaatiosta, jossa liike ohjasi kuvien ja äänen muutoksia. Hän huomaa, että taide voi olla myös fyysistä ja osallistavaa – ja löytää siitä uuden tavan ilmaista itseään. Kokemus herättää ajatuksia taiteesta osana urheilumaailmaakin, esimerkiksi stadiontapahtumien visuaalisessa ilmeessä ja musiikkivalinnoissa.

Taulukko 1. Nelikko neljältä suunnalta – neljä tapaa kohdata taide.

Vaikutuspolun välillisiksi vaikutuksiksi mallissa on nostettu taide- ja kulttuuripalveluiden käytön lisääntyminen. Ajatuksena on, että Taidetestaajat-toiminta saa ainakin osan nuorista kuluttamaan enemmän taidetta ja kulttuuria verrattuna tilanteeseen, jossa toimintaa ei olisi. Tällaisten vaikutusten todentaminen on kuitenkin hyvin haasteellista. Vaikuttavuuden havaitsemisen ja todentamisen haastavuus kulttuurin kuluttamisen suhteen nousi esiin myös useassa haastattelussa. Tähän

ratkaisuksi ehdotettiin muun muassa jonkinlaista pitkittäistutkimusta tai seurantakyselyä taidetta testanneille ikäluokille myöhemmin.

Tässä selvityksessä pyrittiin tarkastelemaan taidevierailun jättämää muistijälkeä kouludialogien keinoin. Menetelmällinen heikkous verrattuna pitkittäistutkimukseen tai seurantakyselyyn on tietysti se, että kolme kouludialogia muodostavat verrattain rajallisen kuvan koko ikäluokasta. Toiseksi kouludialogit järjestettiin 9.-luokkalaisille vain noin vuosi taidevierailun jälkeen, mikä ei mahdollista pitkän aikavälin vaikutusten tarkastelua. Tarkastelun monipuolisuutta pyrittiin kuitenkin edistämään sillä, että mukaan valittiin profiililtaan erityyppisiä kouluja: suuren kaupungin lähion, seutukaupungin ja maaseutukunnan koulu (ks. myös luku 1.3.).

Dialogeissa nuoret nostivat Taidetestaajat-toiminnan merkittävimpinä asioina esiin matkat, yhdessäolon ja arjesta irtautumisen. Monille merkittävä osa taidevierailua oli matkustaminen itsessään uuteen paikkaan. Bussilla tai junalla tehty matka nähtiin tärkeänä ja mieleenpainuvana osana kouluvuotta. Matka koettiin siis vähintäänkin yhtä tärkeänä kuin määränpää. Joillekin osallistujista taidevierailua saattoi olla ensimmäinen – tai ainoa – kerta, kun luokka teki yhteisen retken oman kunnan tai kaupungin ulkopuolelle.

Matkat tarjosivat mahdollisuuden viettää aikaa kavereiden kanssa rennossa ilmapiirissä ilman tavallisen koulupäivän vaatimuksia. Taidevierailut erottuivat tavallisesta kouluarjesta ja päivän poikkeavuutta pidettiin virkistävänä. Taide-elämykset toivat mieleen myös erityisiä hetkiä. Esitysten sisällöistä nuoret nostivat esiin erityisesti juonet, musiikin ja esityspaikan ympäristön. Vaikka itse esitys ei kaikille ollut henkilökohtaisesti vaikuttava, se tarjosi silti tilaisuuden nähdä ja kokea jotakin uutta ja erilaista, usein ensimmäistä kertaa. Myös moni koulumaailmaa edustava haastateltava pystyi vahvistamaan, että taidevierailu jättää jonkinlaisen muistijäljen ja osa muistelee vierailua vielä vuosien päästäkin siirryttyään toiselle asteelle.

Vaikutuspolun kannalta olennaista on myös taidekokemusten reflektointi ja tämän tarkastelun kautta vaikutuspolku kytkeytyy tiiviisti *nuorten demokratiakasvatuksen ja yhteiskunnallisen osallisuuden vahvistamisen* polkuun. Myös tämän polun idea on vahvasti sidottu Taidetestaajat-toiminnan perusprosesseihin. Taidetta ”testataan” siinä mielessä, että osana prosessia oppilaat arvioivat ja kuvailevat taidekokemuksiaan käyttämällä Taidetestaajat-ohjelman arviointisovellusta.

Demokratiakasvatuksen ja yhteiskunnallisen osallisuuden polun painoarvo on kasvanut ohjelman lyhyen historian aikana. Ohjelman painopisteen on kuvailtu siirtyneen suoraviivaisesta taide-elämysten tarjoajasta tavoitteiltaan monimuotoisemmaksi toiminnaksi, jonka tarkoituksena on edistää mm. osallisuutta, osallistujien demokraattisia taitoja sekä kriittistä ajattelua. Toiminnan kypsyyttä on kuitenkin arvioitu siten, että tällaiseen asetelmaan ollaan osittain vielä matkalla eikä toimintamallia voi pitää näiltä osin valmiina (Keskinen 2025, 4).

Taidetestaajat-toimintamalli on saanut tästä ulottuvuudesta myös valtakunnallista tunnustusta. Vuonna 2022 Taidetestaajat-ohjelma sai oikeusministeriön demokratiapalkinnon kunniainnoin.⁶ Kyseisen vuoden palkinnon teemana oli demokratian kriisikestävyys, jolla tarkoitettiin toimintaa, joka edistää valmiuksia ja kykyjä vahvistaa yhteistyötä, luottamusta, osallisuutta ja avoimuutta sekä vähentää eriarvoisuutta.

On kuitenkin huomattava, että läheskään kaikkia vierailuja ei arvioida, ja arviointiaste on vaihdellut ohjelman toiminnan aikana 21,15 ja 37,53 prosentin välillä. Kun korona-aikaa ei oteta huomioon, vaihtelu on ollut huomattavasti vähäisempää, ja arviointiaste on pysynyt melko tasaisena (34,29–37,53 %). On tulkinnanvaraista, voidaanko arviointiastetta pitää riittävänä vai tulisiko sitä kehittää edelleen. Olisi myös mielenkiintoista tarkastella tarkemmin, mitkä taustatekijät vaikuttavat siihen, arvioidaanko vierailu vai ei. Tällainen tarkastelu jäi kuitenkin tämän selvityksen tehtävänannon ulkopuolelle.

Vaikutusten kannalta olennaisia ovat arvioinnin lisäksi vierailuun liittyvät ennakotehtävät ja jälkikeskustelut, *etkot* ennen vierailua ja *jatkot* vierailun jälkeen. Näiden toteuttamisesta on suurin vastuu kouluilla. Demokratiakasvatuksen ja osallisuuden näkökulma luo yhdyspinnan nuoriin ja koulumaailmaan kohdistuvien vaikutusten välille.

Taidetestaajat-toiminnalla on kytköksiä perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin ja sen arvoperustaan, joissa kuvataan perusopetuksen edistävän muun muassa demokratiaa ja aktiivista toimijuutta kansalaisyhteiskunnassa. Lisäksi perusteissa kuvatuista laaja-alaisista osaamiskokonaisuuksista erityisesti kokonaisuus 7 *Osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävä tulevaisuuden rakentaminen* sisältää tarkastellun vaikutuspolun kannalta olennaista sisältöä. Tässä kokonaisuudessa kuvataan, kuinka opetuksella tavoitellaan muun muassa oppilaiden kiinnostuksen syventämistä ja vahvistamista yhteiskunnallisia ja yhteisiä asioita kohtaan sekä harjoitellaan toimintaa demokraattisen yhteiskunnan jäsenenä. Näin Taidetestaajat-toiminnan voikin nähdä tarjoavan kouluille yhden mahdollisen lisäelementin oppilaiden laaja-alaisen osaamisen kehittämiseen.

Taidetestaajat-toiminnan yhdenvertainen toteutuminen näiltä osin ei ole kuitenkaan täysin ongelmaton. Koulujen aikataulun ollessa hyvin tiivis ja opettajien työkuorman toisinaan suuri esimerkiksi etkojen ja jatkojen käytännön toteutuksessa on vaihtelua koulujen välillä. Tähän vaikuttavat esimerkiksi kouluissa tehty arvovalinnat ja opettajan kiinnostus ja motivaatio aihetta kohtaan. Tällä on myös merkitystä siltä kannalta, millaisen pohjan Taidetestaajat-toiminta potentiaalisesti rakentaa tarkastellun vaikutuspolun välillisille pitkäaikaisille vaikutuksille.

Myös kerätty haastatteluaineisto tarjoaa mielenkiintoisia näkökulmia demokratiakasvatuksen ja yhteiskunnallisen osallisuuden vaikutuspolun kannalta. Haastatteluissa korostui näkemys siitä, että sillä, että kyseessä on koko ikäryhmän kesken jaettu suuri kokemus, on merkitystä myös osallisuuden näkökulmasta. Vierailu saattaa tarjota ensimmäisen matkan pääkaupunkiin tai muuhun suureen kaupunkiin sekä konkreettisen kokemuksen kansallisista taidelaitoksista taide-elämyksenä.

⁶ <https://taidetestaajat.fi/news/taidetestaajille-oikeusministerion-demokratiapalkinnon-kunniainnointi>

Niiden oppilaiden kannalta, joilla on matalatuloinen perhetausta tai ohut kulttuurinen pääoma, mahdollisuus matkustaa on merkittävä osallisuutta tukeva tekijä. Haastattelujen perusteella tämä koskee niin pitkien maantieteellisten etäisyyksien kuin maantieteellisesti lyhyiden mutta kokemusmaailmaltaan pitkien etäisyyksien ylittämistä. Osallistumisella on tunnistettu olevan myös yllättäviä kerrannaisvaikutuksia. Esimerkeissä on mainittu oppilaita, joille vierailu on ollut ponnin hankkia virallinen henkilöllisyystodistus. Sen hankkiminen olisi vähävaraisessa perheessä muutoin saattanut olla vaikeaa tai mahdotonta, mutta koulun ja sosiaalitoimen tuki teki sen mahdolliseksi. Matkat tekevät oppilaat näkyviksi uudella tavalla ja tarjoavat mahdollisuuden positiiviseen vahvistamiseen, jolla voi olla pitkäkestoisia vaikutuksia erityisesti kehittyvän opettaja-oppilassuhteen näkökulmasta.

Kasvatuksellinen tapahtuma, erityisesti maaseudulla ja Lapissa, kaikki ihmiset ei oo käyttänyt välttämättä koskaan julkista liikennettä, saati vaikka lentokonetta. Itsenäistymisen taitoja, tällä on suurta merkitystä, kun lähdetään pitkien matkojen päästä toisen asteen koulutukseen.

Myös tämän vaikutuspolun kohdalla toistuu havainto siitä, että nuorten pitkän aikavälin yhteiskunnallisen osallistumisen ja demokratiaymmärryksen vahvistumista on tällä hetkellä erittäin vaikea todentaa. Tämä edellyttäisi vastaavanlaista pitkittäistutkimusta tai seurantakyselyä kuin taide- ja kulttuuripalveluiden käytön lisääntymisen todentaminen.

Koulujen kannalta keskeinen vaikutuspolku liittyy taide- ja kulttuuriopetuksen kehittymiseen kouluissa. Haastatteluaineistossa nousee kautta linjan esiin Taidetestaajat-ohjelman vaikutus taide- ja kulttuuriopetuksen kehittymiseen kouluissa. Sekä oppilaat että opettajat ja sivistyshallinnon ammattilaiset nostivat esille ohjelman positiivisen vaikutuksen koulujen kulttuurikasvatukseen. Ohjelma toteuttaa mm. monimuotoisten oppimisympäristöjen tavoitetta sekä taide- ja kulttuurilaitosten tarjoamia mahdollisuuksia, jotka molemmat on kirjattu perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin (Opetushallitus 2014).

Taidetestaajat-toiminta on mahdollistanut sen, että taideopetuksen ja kulttuurikasvatuksen sisältöjä pystytään vahvistamaan konkreettisilla taidekokemuksilla. Opetuksen osalta esiin nousevat erityisesti valinnaisen kuvataiteen opetuksen laajentuneet teemat ja sisällöt. Vierailut ja niihin liittyvät materiaalit tuovat myös rikastetta ja syötteitä opettajien työhön. Yksi haastateltavista kuvaili Taidetestaajat-toimintaa prosessiksi, joka jatkuu opetuksessa vielä vierailun jälkeen.

Taidevierailujen nähdään kytkeytyvän luontevasti koulujen perustehtävään ja toimintaan, monialaiseen oppimiseen sekä erityisesti taito- ja taideaineiden, äidinkielen sekä tunne- ja turvataitojen opetukseen. Taidevierailut, palautteenanto ja jatkotehtävät kannustavat kriittiseen ajatteluun ja omien ajatuksien perustelemiseen – taitoihin, jotka ovat keskeinen osa demokratiakasvatusta.

Taidetestaajat on tärkeä osa kunnan ulkopuolella tapahtuvaa kulttuurikasvatusta, on merkityksellinen ja innostava kokemus, koko koulun väelle myös opettajille.

Oma merkityksensä kopsin näkökulmasta, kun tämä täyttää kasien osuuden, niin voidaan sisäisesti tehdä painotuksia ja jakaa resursseja.

Myös viimeisimmän koulukyselyn (2024) perusteella monet opettajat kokevat vierailut myönteisenä asiana. Kysely nostaa esiin myös järjestelyjen koulukohtaisuuden ja paikoin jopa improvisatorisen luonteen. Vaikka Taidetestaajat-toimintaa voi pitää eräänlaisena avaimet käteen -mallina kouluille, sen käytännön toteutukseen vaikuttavat koulussa tehdyt valinnat, käytettävissä olevat resurssit sekä opettajan oma panos.

Välillisistä vaikutuksista erityisesti koulujen ulkopuolisten oppimisympäristöjen paremman hyödyntämisen voidaan katsoa kuuluvan Taidetestaajat-toiminnan perusluonteeseen. Sen sijaan taide- ja kulttuuriopetuksen sekä demokratiakasvatuksen resurssitehokkuuden ja vaikuttavuuden lisääntymistä on vaikeampi todentaa. Näiden asioiden syvällisempi tarkastelu edellyttäisi erillistä selvitystä tai tutkimusta.

3.2. Taidetestaajat-ohjelma taidetoimijoiden toimintaa uudistamassa

Taidekentän ja taidetoimijoiden näkökulmasta erityisen keskeisenä vaikutuspolkuna voidaan pitää taide- ja kulttuurialan kehittymistä nuorten ja tulevaisuuden yleisöjen näkökulmasta. Selvityksen haastatteluaineistossa taidetoimijat nimesivät useita konkreettisia tapoja, joilla Taidetestaajat-ohjelman vierailukohteena toimiminen on kehittänyt niiden toimintaa.

Mutta toisaalta tämä Taidetestaajat-ohjelma ja siitä saatava korvaus turvaa sen, että saadaan sitä peda-henkilökuntaa, mihin ei ole vakituiseen muuten mahdollisuutta meidän omassa rahoituksessa. On tärkeää ja siihen panostetaan tosi paljon.

Tällaisia kehittämiskohteita ovat olleet muun muassa panostukset yleisötyöhön ja pedagogiseen henkilökuntaan sekä osaamiseen, näyttelysuunnittelun kehittäminen, nuorten kohderyhmän huomioiminen uudella tavalla toiminnassa sekä tuotannollisten asioiden, kuten tila- ja resurssisuunnittelun, tarkastelu uudessa valossa.

Taidevierailuista maksetut korvaukset ovat mahdollistaneet konkreettisesti uusia resursseja, kuten ohjaajien ja oppaiden palkkaamisen. Varsinaisten vierailuiden lisäksi vaikutukset heijastuvat myös muuhun toimintaan. Taidetestaajat-ohjelma on avannut uutta yhteistyötä koulujen suuntaan, ylipäättään haastanut taidetoimijoita huomiomaan nuorten kohderyhmää entistä paremmin sekä tarjonnut mahdollisuuden tavoittaa heidät aiempaa laajemmin. Sekä alueellisten että kansallisten taidetoimijoiden näkökulmasta Taidetestaajat-toiminta on ollut keino tehdä sekä konkreettista taidekohdetta että sisältöjä tutuksi yläkouluikäisille.

Tukee selkeästi meidän yhteiskunnallista tehtävää ja taiteellinen sivistys on meidän keskeisiä juttuja. Toinen asia on meidän oman toiminnan kehittäminen. On saatu arvokasta tietoa, kun kohdennettu toimintoja lapsille ja nuorille.

Myös viimeisimmän taidetoimijoille suunnatun palautekyselyn (2024) perusteella Taidetestaajat-toiminta on auttanut taidetoimijoita kehittämään yleisötyötään. Tässä kehitystyössä hyödynnetään myös nuorilta ja opettajilta saatua palautetta, Taidetestaajat-toiminnan katsotaan yleisesti edistävän yhteistyötä koulujen ja taidetoimijoiden välillä. Merkittäväksi toiminnan kehittämisen kannalta koetaan myös sen tarjoamat taloudelliset resurssit.

Kyselyssä korostuu uusien yleisöjen tavoittaminen, minkä kautta myös nuorten kasvattaminen taiteen ja kulttuurin käyttäjiksi näyttäytyy taidetoimijoille tärkeänä vaikutuspolkuna. Vastaajat toivat esiin, että Taidetestaajat-ohjelman myötä taidetoimijat tavoittavat uusia yleisöjä, jotka eivät muutoin osallistuisi kulttuuritoimintaan. Tämän katsotaan edistävän tulevaisuuden kulttuurinkuluttajien kasvua ja madaltavan kynnystä perheiden ja nuorten myöhemmille vierailuille. Erityisen tärkeänä asiana pidetään sitä, että myös maaseudun ja syrjäseutujen koulut voivat osallistua toimintaan.

Taidetoimijoiden mukaan toiminnassa on kuitenkin myös kehityskohteita. Yhteensovittaminen koulujen aikataulujen tai priorisointien kanssa on ajoittain haastavaa. Lisäksi todettiin, että joidenkin opettajien asenne on passiivinen tai välinpitämätön, mikä näkyy myös etkojen ja jatkojen järjestämisen ja laadun vaihteluna. Tämä muodostaa haasteen sekä ohjelman yhdenvertaisuuden että vaikuttavuuden kannalta.

Taide- ja kulttuurialan kehittymisen vaikutuspolussa toiminnan välillisenä pidemmän aikavälin vaikutuksena kuvataan alueellisen ja sosiaalisen yhdenvertaisuuden lisääntyminen taide- ja kulttuuripalveluiden tarjonnassa ja käytössä. Taidetestaajat-toiminta tukee kulttuurin saatavuutta tarjoamalla kaikille kahdeksaluokkalaisille mahdollisuuden päästä taidekokemusten pariin. Alueellisen tarjonnan lisääntymistä on vaikea todentaa, ja se vaatisi erillistä selvitystä. Taidetestaajat-toiminnan tuottama lisäkävijävolyymi on kuitenkin osalle taide- ja kulttuuripalveluista merkittävä.

3.3. Logistiikka-alan rooli Taidetestaajat-toiminnassa

Yksi tunnistettu vaikutuspolku ovat sidosryhmävaikutukset, joista merkittävin kohderyhmä on logistiikka-ala. Vaikka Taidetestaajat-ohjelma on volyymien näkökulmasta pieni kokonaisuus, logistiikka-alan haastatteluissa se nähtiin tärkeänä.

Koko asia positiivinen, nuoret saa mahdollisuudet tutustua teattereihin ja näyttelyihin, sama bussien ja taiteen kanssa, jos ei perheessä olla totuttu.

Myös logistiikka-alalla tunnistetaan Taidetestaajien-ohjelman kulttuurikasvatuksellisten merkitysten lisäksi muita kasvatuksellisia ulottuvuuksia. Vierailujen nähdään edustavan matkailukasvatusta: tutustutaan eri liikennevälineisiin, matkustamisen käytäntöihin, käyttäytymiseen liikennevälineissä sekä turvallisuuteen.

Logistiikka-alalle toiminta on avannut uudenlaisen yhteistyömuodon, joka yhdistää taiteen ja kulttuurin, koulut sekä liikennöitsijät. Erityisesti logistiikan osalta nousevat esiin kestävyysnäkökulmat: nämä on huomioitu jo kilpailutuksessa, ja varsinkin koulut osaavat nykyään myös vaatia ekologista liikkumista. Tämä voi vaikuttaa myös kohteiden valintaan, jolloin valtakunnallinen vierailu saattaa jäädä pois kokonaisuudesta, jos se edellyttää lentämistä.

Ilmastonäkökulma tulisi ottaa huomioon! Lentoralli ei ole nykypäivää. Jos ei lähdetäisi niin kauas, niin ei olisi ehkä niin kuormittavaa. Yhdenvertaisuus saattaisi kyllä kärsiä, mutta löytyisikö joku kompromissimalli?

Myös liikennöitsijät itse pohtivat kestävyysnäkökulmaa, ja paremmalla logistiikan suunnittelulla on mahdollisuus vaikuttaa päästöihin. Taloudelliset vaikutukset logistiikka-alaan syntyvät erityisesti siitä, että vierailut ajoittuvat monesti sesonkiaikojen ulkopuolelle, jolloin tilausliikenteellä on normaalisti vähemmän kysyntää.

3.4. Haastatteluihin pohjautuvia näkökulmia toiminnan kehittämiseen ja jatkuvuuteen

Taidetestaajat-ohjelma koetaan kautta linjan merkittäväksi toiminnaksi kansallisella kulttuurikasvatuksen kentällä. Haastatelluista asiantuntijoista harva osasi kuitenkin haastattelussa nimetä pitkäkestoisia vaikutuksia, jotka näkyisivät laajasti oppilaissa yläkoulun aikana. Suurimmalle osalle haastatelluista pitkäkestoisten vaikutusten tunnistaminen oli vaikeaa, koska toiminnassa on lopulta kyse pienestä, joskin erityisestä osasta koulujen kulttuuri- ja taidekasvatuksen sekä demokratiakasvatuksen kokonaisuudessa. Toiminnan merkitys ja vaikutukset tulevat parhaiten esiin siinä, miten ihmiset sanoittivat kokemuksiaan ja havaintojaan toiminnasta.

Vaikutuspolkuja ja vaikutusten toteutumista haastavat toimintaympäristön muutokset. Vaikutukset nuoriin ja koulumaailmaan voivat olla riippuvaisia monista tekijöistä. Taidetestaajat-toiminta ennakkojärjestelyineen ja purkuineen koetaan samanaikaisesti tarkoituksenmukaiseksi, merkitykselliseksi ja kuormittavaksi.

Useat haastateltavat korostivat, että Taidetestaajat-toimintamalli on eräänlainen ”koko paketti”, jossa etkot, vierailu, palaute ja jatkot muodostavat saumattoman kokonaisuuden. Eräs haastateltava kiteytti osuvasti, että vaikka ennakkojärjestelyt voivat kuormittaa henkilöstöä, ne ovat merkittävä osa testauksen kokonaisuutta ja erityisesti oppilaskokemuksen onnistumista.

Lisäksi nousi esiin, että oppilaiden ja perheiden haasteet voivat joissain tilanteissa asettaa rajoitteita osallistumiselle. Joskus pelkkä osallistumisen järjestäminen saattaa olla mahdotonta. Osa haastateltavista pohti, että Taidetestaajat-toiminnan yhteydessä voisi olla tarpeen miettiä, miten perheitä voitaisiin tukea entistä paremmin, koulujen työtä sujuvoittaa tai erityisryhmien huomioimista kehittää. Yhtenä erityisryhmänä mainittiin pojat ja nuoret miehet.

On kuitenkin huomattava, että Taidetestaajat-toiminta on luonteeltaan rajattua ja sillä on tietyt tavoitteet. Tällaisia kehittämisohdotuksia pohdittaessa on tärkeää huomioida ohjelman perusluonne ja sen asettamat rajoitteet. Taidetestaajat-ohjelma on lähtökohtaisesti tarkoitettu tavoittamaan koko ikäluokan, ja näin se pääosin tekeekin. Koulujen ja opettajien sitoutumisaste toimintaan ja vierailuihin kuitenkin vaihtelee, mikä vaikuttaa kokemuksen laatuun ja sitä kautta myös toiminnasta koituviin vaikutuksiin.

Toiminnan pitkäaikaisten vaikutusten lisäksi haastateltavia pohditutti toiminnan tulevaisuus ja se, miltä peruskoulu ja taide- ja kulttuurikenttä näyttäisivät, mikäli Taidetestaajat-toiminta loppuisi vuoden 2027 jälkeen. Myös toimintamallin rakenteelliset uudistukset herättivät kysymyksiä jatkuvuuden näkökulmasta: jos rakenne kevenee, läpileikkaavuus vähenee ja koulujen rooli järjestämisvastuussa kasvaa, voi olla liian suuri houkutus karsia toiminta kokonaan pois koulujen täyteläisestä arjesta. Samaan aikaan useat kuntien sivistystoimesta vastaavat haastateltavat

totesivat, että tällä hetkellä taidetestaus vie kuntien resursseja hyvin vähän verrattuna siihen, mitä sen koetaan tuovan kokemuksina ja vaikutuksina.

Taidetestaajat-konseptin laajentaminen entistä vaikuttavammaksi kulttuurikokonaisuudeksi nousi esiin haastatteluaineistossa. Haastatteluissa pohdittiin, voisiko Taidetestaajat-toimintamalli toimia rakenteena valtakunnalliselle kulttuurikasvatussuunnitelmalle tai voisiko Suomessa olla valtakunnallisesti linjattuja yhteisiä sisältöjä kulttuurikasvatussuunnitelmiin.

Taidetestaajat-toimintamallissa nähtiin myös potentiaalia toimia sekä vierailuja tarjoavana ohjelmana että erityisesti kansallisten taidetoimijoiden väylänä jalkautua kouluihin sisältöjensä kanssa. Lisäksi Taidetestaajat-ohjelman potentiaali valtakunnallisesti ja alueellisesti kulttuuri- ja taidealaa palvelevana tiedontuottajana nostettiin esiin useaan otteeseen.

4. Taidetestaajat-toiminnan tulevaisuus: mallit, näkökulmat ja mahdollisuudet

- Taidetestaajat-toiminnan tulevaisuutta jäsennettiin neljän kuvitteellisen toteutusmallin kautta: Koululähtöinen kevennetty malli (paikalliset vierailut ja kevyt hallinto), Monimuotomalli (koulu valitsee sopivan toteutusmuodon), Alueellinen verkostomalli (maakunnallinen yhteistyö), Jokeri+ (valtakunnallinen, laajennettu ja monirahoitteinen malli).
- Koulutuksen ja kulttuurin yhdistäminen nähtiin jatkossakin realistisena ja tarpeellisena: Taidetestaajat-toiminta sopii hyvin opetussuunnitelman tavoitteisiin ja vahvistaa poikkipohjaista yhteistyötä.
- Kulttuuripoliittisesti Taidetestaajat-toiminta tukee saavutettavuutta, alueellista yhdenvertaisuutta ja lasten kulttuurisia oikeuksia. Se toimii valmiina rakenteena, jota voidaan skaalata ja jonka avulla voidaan tavoittaa koko ikäluokka yhdenvertaisesti.
- Tulevaisuudessa ikäluokkien pienentyessä toiminnan kokonaiskustannukset laskevat nykyisellä mallilla toteutettuna, mutta vain osittain, koska kuljetusten yksikköhinta kasvaa pienemmillä ryhmillä.
- Toiminnan tulevaisuus riippuu rahoitusratkaisusta. Valtakunnallisen ohjelman jatkuminen edellyttää valtion rahoituspäätöstä – ilman sitä kunnille jäisi jopa 7 miljoonan euron vuosittainen lisäkustannus, johon useilla ei ole valmiuksia.

Vaikuttavuuden arvioinnin ohella selvityksessä oli tavoitteena laatia myös vaihtoehtoisia tulevaisuuden toteutusmalleja Taidetestaajat-toiminnalle. Lähtökohtana toteutusmalleille oli alkuperäisen selvityspyynnön mukaisesti laatia kolme erilaista mallia, joissa Taidetestaajat-toimintaa toteutetaan osana Suomen perusopetusta. Selvityksen alkuperäisessä työsuunnitelmassa alustavat työstettävät mallit olivat seuraavat:

- Ohjelma parhaassa mahdollisessa muodossaan ja siihen liittyvät kustannusvaikutukset
- Ohjelma toteutettuna pienimmällä mahdollisella budjetilla vaikuttavuuden säilyttäen
- Vaihtoehtoinen toimintamalli, joka poikkeaa edellisistä mutta varmistaa toiminnan jatkuvuuden

Työn tärkeänä lähtökohtana pidettiin tulevaisuuden toteutustapojen sopivuutta osana perusopetusta. Selvityksen perusteella tämä sopivuus osoittautui yllättävänkin selkeäksi. Niin aiemmat tutkimukset kuin esimerkiksi selvityksen haastatteluaineisto osoittivat, että Taidetestaajat-toiminnan sisältö on hyvin yhteensovitettavissa perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden kanssa. Myös Taidetestaajat-ohjelma on tuottanut materiaaleja, jotka kuvaavat Taidetestaajat-toiminnan ja opetussuunnitelman välistä yhteyttä.⁷ Näin malleissa otetaan Taidetestaajat-toiminnan yhteensovitus opetussuunnitelman perusteiden kanssa annettuna lähtökohtana.

⁷ Ks. esim. Taidekasvattajan lukuopas perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin (2021); Taidetestaajat <3 OPS (2021).

Työn edetessä ajatus toteutusvaihtoehtojen esitystavasta kuitenkin muuttui, ja tässä luvussa tarkastellaan Taidetestaajat-toiminnan tulevaisuuden toteutusvaihtoehtoja useista toisiaan täydentävistä näkökulmista. Perinteisen, valmiita malleja esittelevän lähestymistavan sijaan luku rakentuu kolmen teeman ympärille, jotka avaavat toiminnan toteuttamiseen liittyviä kysymyksiä taloudellisesta, operatiivisesta ja kulttuuripoliittisesta näkökulmasta. Tavoitteena on tarjota ei vain vaihtoehtoja, vaan myös välineitä arvioida, mitä eri toteutustavat tarkoittavat käytännössä – resursseina, rakenteina ja tavoitteina.

Ensimmäinen alaluku tarkastelee ohjelman tulevaisuuden kustannuksia mallintamalla niitä eri toteutusvaihtoehtojen mukaan. Mallinnuksen pohjana käytetään lukuvuoden 2023–2024 toteutuneita käyntimääriä ja kustannuksia. Erityistä huomiota kiinnitetään kuljetuskustannusten arviointiin. Toinen alaluku lähestyy aihetta operatiivisesti työpajatyöskentelystä nousseita havaintoja hyödyntäen. Kolmannessa alaluvussa puolestaan asetetaan Taidetestaajat-toiminta osaksi laajempaa kulttuuripoliittista keskustelua.

Näin luvun tavoitteena on tarjota erilaisia näkökulmia tulevaisuuden toteutusmahdollisuuksien arviointiin staattisten mallien sijaan. Näkemyksemme mukaan staattisiin malleihin liittyy riski siitä, että niiden informaation sisältö jää ohueksi ja että ne eivät sovellu riittävän hyvin nopeasti muuttuvaan, dynaamiseen yhteiskunnalliseen kontekstiin.

Seuraavaksi esitetään muutama täsmentävä huomio kahdesta ensimmäisestä alaluvusta. Alaluvussa 4.1. arvioidaan ohjelman kustannusten muutoksia Taidetestaajat-toiminnan määrällisten muutosten valossa. Kyse ei siis ole varsinaisesti konkreettisista toteutusvaihtoehdoista vaan tavasta havainnollistaa ja mallintaa kustannusten muutosta, mikäli ohjelmassa tehdään tiettyjä valintoja tulevaisuudessa.

Alaluvussa 4.2. jäsennetään Taidetestaajat-toimintaa neljän kuvitteellisen ja tarkoituksella kärjistetyn mallin avulla. Näiden tavoitteena oli tuottaa tietoa ja herättää keskustelua toiminnan reunaehdoista. Alaluvun tarkoituksena on myös avata näkökulmia Taidetestaajat-toiminnan mahdolliseen tulevaisuuteen, myös tilanteissa, joissa ohjelma muuttuisi merkittävästi. Joissakin malleissa liikutaan varsin kauas nykyisten reunaehtojen puitteista (vrt. luku 2). Tavoitteena ei ole, että lukua tulkittaisiin ehdotuksina siitä, miten Taidetestaajat-toimintaa tulisi jatkossa toteuttaa.

4.1. Kustannusten mallinnus

Ohjelman kustannuksien muutoksia tulevaisuudessa arvioitiin seuraavasti: Pohjatietona on käytetty lukuvuoden 2023–2024 toteutuneita käyntimääriä sekä kustannuksia. Inflaation vaikutusta ei mallinnuksessa huomioida. Ohjelmaan osallistujien kuntakohtaisen määrän oletetaan olevan kunnan 14-vuotiaiden asukkaiden lukumäärä kerrottuna 1,1:llä, ja luku pyöristetään ylöspäin lähimpään kokonaislukuun. Tämä kuvaa ohjelman osallistujien mukana olevia opettajia ja muita aikuisia, joita on ollut lukuvuosina 2022–2024 noin 10 % kahdeksaluokkalaisten määrästä. Kustannusten mallintamisessa arviona 14-vuotiaiden määrästä käytetään Tilastokeskuksen vuoden 2024 väestöennustetta.

Pääsylippujen hinnan arvioidaan säilyvän lukuvuoden 2023–2024 tasolla, eli noin 15,65 €/käynti, ja pääsylipun kustannus kerrotaan osallistujien määrällä (sisältäen lapset sekä aikuiset). Käytännössä

pääsylippujen hintaan vaikuttaa, missä suhteessa ohjelmahaun kautta mukaan on tullut esimerkiksi museoita ja esittävää taidetta, mutta tämän suhteen oletetaan säilyvän lukuvuoden 2023–2024 tasolla. Hallinnon kustannusten arvioidaan skaalautuvan osittain koko maan 14-vuotiaiden määrän muutosten mukaan. Skaalauskerroimeksi oletetaan 50 %.

Kuljetukset arvioidaan kuntakohtaisesti seuraavalla tavalla: Kaikkien kuljetusten mallinnetaan tapahtuvan tilausbusseilla, vaikka käytännössä kaikista pisimmät matkat tehdäänkin lentokoneella ja osa matkoista saatetaan tehdä junalla, laivalla tai paikallisliikennettä hyödyntäen. Tarvittavien tilausbussien määrä arvioidaan kuntakohtaisesti olettamalla yhden tilausbussin kyytiin mahtuvan 60 matkustajaa. Kuntien koordinaateista johdetaan QGis-karttaohjelmalla kuntien etäisyydet maakuntakeskuksiin.

Kuljetusten kustannusten kehitystä arvioidaan seuraavalla laskukaavalla:

$$(\textit{Tilauksbussien lukumäärä} * \textit{aloitushinta}) + (\textit{Tilauksbussien lukumäärä} * \textit{Etäisyys kohdekaupunkiin}^x * \textit{kilometrihintaa}) ,$$

jossa eksponentti x on pienempi kuin 1, ja se kuvaa pidempien etäisyyksien edullisempaa kilometrihintaa.

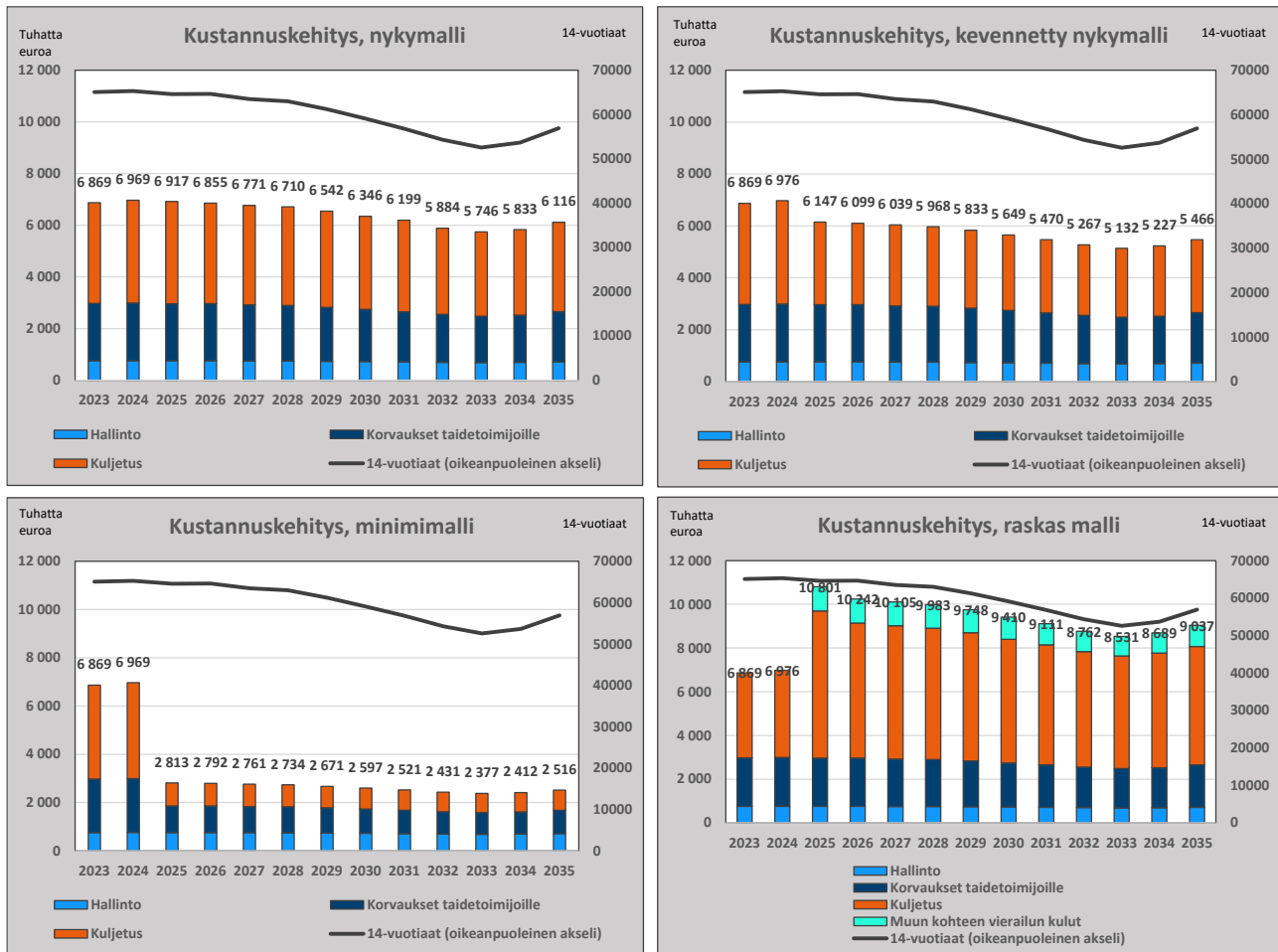
Kuljetusten aloitushinta, kilometrihintaa ja eksponentti x määritetään siten, että malli selittää lukuvuoden 2023–2024 toteutuneita kustannuksia. Mahdollisia yhdistelmiä on ääretön määrä, mutta tässä laskelmat on tehty seuraavilla kertoimilla:

Mallinnuksessa käytetyt kertoimet	
Aloitushinta	258,20
Kilometrihintaa	17,08
Etäisyyksien eksponentti	0,955

Taulukko 2. Kustannusten mallinnuksessa käytetyt kertoimet.

Kustannuksia mallinnettiin nykyisen toteutusmallin lisäksi kolmella erilaisella skenaariolla: Eri skenaarioissa lukuvuodesta 2025–2026 oletettiin matkojen määrien ja kohteiden määräytyvän eri tavoin. Eri mallit selitetään seuraavaksi. Mallinnuksissa ei huomioida inflaation vaikutusta. Arvio ohjelman kustannusten kehityksestä on esitetty eri toteutusmalleilla kuviossa 10.

Mallinnuksen tuottamat euromäärät eivät ole tarkkoja kustannusarvioita tulevaisuuden kustannustasoista, mutta mallinnus antaa suuntaviivat sille, miten muutokset ohjelman toteutusmallissa vaikuttavat kustannuksiin ja toisaalta miten ikäryhmän pientyminen vaikuttaa kustannuksiin.

Kuvio 10. Arvio kustannusten kehityksestä nykymallilla, kevennetyllä mallilla, minimimallilla ja raskaalla mallilla.

Tässä ”nykymalli” tarkoittaa yhtä matkaa lähimpään maakuntakeskukseen sekä toista matkaa, joista puolet ryhmistä valitsee tekevnsä sen Helsinkiin ja puolet uudestaan lähimpään maakuntakeskukseensa. Kun kustannukset mallinnetaan ohjelman nykyisen toteutusmallin mukaisesti, vaikuttaa laskentamalli toimivan. Koska 14-vuotiaiden määrä pienentyy väestöennusteen perusteella 2030-lukua lähestyttäessä, myös kustannukset pienentyvät jonkin verran. Kun tarkastellaan lukuvuotta 2030–2031, väestöennusteen perusteella 14-vuotiaita on koko Suomessa noin 6 200 vähemmän kuin lukuvuonna 2023–2024.

Kevennetyllä mallilla matkoja tehdään kaksi, joista ensimmäinen on lähimpään maakuntakeskukseen ja toinen toiseksi lähimpään maakuntakeskukseen. Tässä oletettiin kuitenkin, että jos Helsinki on lähin maakuntakeskus, molemmat matkat kohdistuvat Helsinkiin. Mallissa kuljetusten kulut pienentyvät jonkin verran nykymalliin verrattuna, mutta eivät merkittävästi. Kaikista pisimmät matkat esimerkiksi Lapista Helsinkiin jäävät toteutumatta, mutta kaikista lyhyimmät matkat eivät myöskään toteudu kaksinkertaisena, vaan toisella matkalla esimerkiksi Tampereelta matkustetaan Hämeenlinnaan sen sijaan, että puolet ikäluokasta pysyisi mallinnuksessa Tampereella. Vuotuisten kustannusten arvioidaan olevan noin 800 000 euroa pienemmät kuin nykymallissa, mikä selittyy keskimääräisen matkan pituuden lyhenemisellä.

Minimimallissa oletettiin, että matkoja tehdään vain yksi ja se kohdistuu lähimpään maakuntakeskukseen. Ohjelman kustannukset putoavat tällöin merkittävästi: pääsylippujen

kustannukset puolittuvat, kuljetuksia tarvitaan puolet vähemmän ja kuljetukset ovat enimmäkseen melko lyhyitä. Kustannusten arvioidaan olevan noin 3 miljoonaa euroa vuodessa. Lisäksi kustannusten väliset suhteet muuttuvat: pääsylippujen kustannukset olisivat lähestulkoon samaa tasoa kuin kuljetusten kustannukset.

Viimeisenä on ”raskas malli”, jossa oletettiin, että joka vuosi toteutetaan kaksi matkaa, joista toisessa on kohteena lähin maakuntakeskus ja toisessa aina Helsinki. Lisäksi oletettiin, että jokaisella matkalla on myös toinen vierailukohde, jonka kustannuksiksi arvioitiin puolet keskimääräisestä taidevierailun pääsylipusta. Mallissa toteutetaan paljon erittäin pitkiä matkoja, mikä nostaa kuljetusten kustannuksia. Lisäksi kuljetusten kustannusten olisi syytä arvioida kasvavan toisen vierailukohteen johdosta, mutta tätä vaikutusta ei ole mallinnettu. Tällä tavalla arvioiden vuosittaiset kustannukset ovat merkittävästi nykymallia kalliimmat, yli 10 miljoonaa euroa vuodessa.

Ikäryhmän pientyminen 2030-lukua lähestyttäessä näkyy kaikissa tarkasteluissa kustannusten pientymisenä, mutta vaikka 14-vuotiaiden määrä pienentyy noin 9 % vuoteen 2030 mennessä verrattuna vuoteen 2023, kuljetusten kustannukset pienentyvät nykymallissa vain noin 7 %. Tämä johtuu siitä, että enenevissä määrin useissa kunnissa 14-vuotiaiden määrä on tulevaisuudessa bussilastillista pienempi, jolloin kuljetuksessa menetetään skaalaetua. Toisaalta mallinnus ei ole tältä osin täydellinen, koska esimerkiksi lento- tai raideliikenteen käyttöä ei erikseen mallinnettu.

4.2. Näkökulmia toiminnan käytännön toteutukseen

Kuten luvussa kuvattiin aiemmin, toimintamallien muotoilussa siirryttiin työn edetessä alkuperäisestä valmiiden mallien ajatuksesta pikemminkin toiminnan tulevaisuuden toteutuksen kannalta olennaisten erilaisten näkökulmien tarkasteluun.

Ideoimme tulevaisuuden toteutusmalleja useissa sisäisissä työkokouksissa, joissa alkuperäisen kolmijaon haasteellisuus nousi säännönmukaisesti esiin. Tunnistettuja haasteita olivat muun muassa se, että alkuperäisten vaihtoehtojen sisällöllinen erottelevuus jäi lopulta melko vähäiseksi. Lisäksi vallitseva leikkauspolitiikka ja julkisen talouden kehitysnäkymät herättivät keskustelua siitä, kuinka uskottavia kustannuksia lisäävät mallit voivat aidosti olla.

Tämän ohella pohdittiin myös sitä, onko olemassa oleva malli asetettu liian itsestään selväksi lähtökohdaksi. Selvitys on lähtökohtiensa takia rakennettu pitkälti Taidetestaajat-toiminnan nykyiseen malliin pohjautuen. Tästä huolimatta keskusteluissa nousi toistuvasti esiin ajatus siitä, voisiko aihetta tarkastella hieman vapaammin ja pohtia myös sellaisia vaihtoehtoja, jotka hämärtävät Taidetestaajat-toimintamallin perusidea-nykyisen mallin näkökulmasta.

Tämän pohjalta syntyi myös idea selvityksen työpajasta, jonka pääasiallisena aiheena olivat toiminnan tulevaisuuden toteutusnäkymät. Työpajassa käsiteltiin neljää vaihtoehtoista Taidetestaajat-toiminnan tulevaisuuskuvaa, joista osa poikkesi nykyisestä toiminnasta merkittävästi ja osa oli sisällöltään lähempänä nykyistä mallia. Keskeisenä menetelmällisenä ajatuksena mallien esittelyssä ja keskustelussa oli, että tavoitteena oli tahallisesti kärjistettyjen mallien avulla herättää keskustelua Taidetestaajat-toiminnan kriittisistä sisällöistä ja toiminnan reunaehdoista. Tarkastelun kohteena oli myös toiminnan suhde muuhun taidetta, kulttuuria ja kasvatuksellisia sisältöjä yhdistelevään toimintaan ja toimintamalleihin.

Työpajassa käsiteltiin neljää mallia:

- Koululähtöinen kevennetty malli,
- Monimuotomalli,
- Alueellinen verkostomalli
- Jokeri+ (valtakunnallinen laajennettu nykymalli).

Koululähtöisen kevennetyn mallin lähtökohtana olivat paikallisesti toteutettavat lähivierailut, valmiit opetusmateriaalit ja mahdollisimman kevyt hallinnollinen kuormitus. Malli on tiiviimmin opetukseen sidottu ja suunniteltu erityisesti tilanteisiin, joissa resursseja on niukasti mutta halutaan silti tarjota nuorille taide-elämyksiä.

Monimuotomallissa keskeinen ajatus oli, että koulut voivat itse valita itselleen parhaiten sopivan vierailumuodon, esimerkiksi lähivierailun tai koulukohtaisen toteutuksen. Mallin tavoitteena on vastata koulukohtaisiin eroihin ja mahdollistaa osallistuminen erilaisilla resursseilla ja valmiuksilla.

Alueellinen verkostomalli perustuu paikallisiin kumppanuuksiin ja maakunnallisiin verkostoihin. Siinä korostuu alueellinen yhteistyö, jossa kunnat, taidetoimijat ja koulut muodostavat yhteisiä toimintakokonaisuuksia. Tarkoituksena on rakentaa ratkaisuja, jotka sopivat paikallisiin tarpeisiin ja resursseihin.

Viimeinen tarkasteltu malli, ns. *Jokeri+*, on valtakunnallisesti koordinoitu malli, joka yhdistää taidekokemukset laajempiin yhteiskunnallisiin oppimiskokonaisuuksiin. Mallin tavoitteena on tarjota kaikille kahdeksaluokkalaisille yhdenvertaisia, korkeatasoisia elämyksiä, jotka tukevat opetussuunnitelman laaja-alaisia osaamistavoitteita. Kokonaisuus sisältää useita vierailuja ja toteutetaan monen toimijan yhteisrahoituksella.

Kuvio 11. Taidetestaajat-toiminnan neljän kuvitteellisen mallin vertailu.

	Malli	Keskeinen ajatus	Resurssitaso	Vahvuudet	Haasteet
1	Koululähtöinen kevennetty	Kevyt, opetukseen sidottu	Matala	Kustannustehokas, integroitu opetukseen, skaalautuva	Rajallinen taidesisältö, yhteistyön syvyys
2	Monimuotomalli	Koulu valitsee useista osallistumismuodoista	Kohtalainen	Joustava, saavutettava, koulukohtainen räätälöinti	Eriarvoisuus, hallinnollinen monimutkaisuus
3	Alueellinen verkostomalli	Maakunnalliseen yhteistyöhön perustuva malli	Kohtalainen-vaihteleva	Syvät paikalliset suhteet, vahva yhteys paikalliskulttuuriin	Alueiden eriarvoisuus, koordinaation raskaus
4	Jokeri+ (valtakunnallinen)	Valtakunnallinen, monirahoitteinen kokonaisuus	Korkea	Laaja vaikuttavuus, kansallinen profiili, opetussuunnitelman tuki	Korkea kustannustaso, sitoutumisen tarve

Koululähtöinen kevennetty malli herätti keskustelua erityisesti sen toteuttamiskelpoisuudesta ja vaikutuksista koulujen arkeen. Useat kommentoijat toivat esiin, että tämänkaltaista toimintaa on jo olemassa eri kunnissa, esimerkiksi paikallisten kulttuurikasvatusohjelmien muodossa. Näin toiminnan tuottama lisä saattaisi olla vähäinen suhteessa olemassa oleviin rakenteisiin. Toisaalta se nähtiin mahdollisena minimimallina tai täydentävänä ratkaisuna.

Mallin haasteeksi nähtiin sen riippuvuus yksittäisten opettajien aktiivisuudesta ja kiinnostuksesta. Kokemusten mukaan kulttuurivierailujen järjestäminen jää usein kuvataideopettajien vastuulle, mikä voi kuormittaa heitä kohtuuttomasti. Yhdenvertainen toteutus edellyttäisi, että vastuu ei jää vain yksittäisille opettajille vaan koulun johto sitoutuu toiminnan organisointiin. Vaarana on, että ilman rakenteellista tukea toiminta jää epätasaiseksi ja eriarvoistavaksi eri koulujen ja alueiden välillä.

Alueellisen yhdenvertaisuuden näkökulmasta huolta herättivät erityisesti syrjäseutujen mahdollisuudet osallistua. Isoihin kulttuurikohteisiin pääsy voi olla vaikeaa, jolloin osa oppilaista jää tietynlaisten kulttuurikokemusten ulkopuolelle. Kommentoijat korostivat, että kevennettykin malli vaatisi jonkinlaista valtakunnallista ohjausta ja koordinaatiota, jotta osallistumisen edellytykset toteutuisivat yhdenvertaisesti koko maassa.

Palaute nousi esiin tärkeänä teemana. Sekä oppilaiden että opettajien kokemusten kerääminen nähtiin olennaisena osana mallia. Palautteen avulla voidaan paitsi kehittää toimintaa, myös tukea nuorten osallisuutta ja itsereflektiota. Erityisesti nuorten kokemusten kuuleminen ja näkyväksi tekeminen koettiin tärkeäksi, sillä onnistuneilla ja epäonnistuneilla kokemuksilla on merkittävä vaikutus nuoren suhtautumiseen taiteeseen ja kulttuuriin. Myös opettajien itsearviointi ja keskustelu taidetoimijoiden kanssa koettiin arvokkaaksi.

Teknisen toteutuksen osalta esitettiin, että kevennetyissä mallissa palautteen keruu voisi olla koulujen vastuulla, jolloin ei tarvittaisi keskitettyä sovellusta. Kuitenkin mahdollisen sovelluksen

ylläpidon kustannuksia ja palautteen merkitystä ei tulisi aliarvioida. Kyseessä on myös rahallinen ja toiminnallinen panostus.

Lopuksi nostettiin esiin, että kaikkien mallien osalta olisi hyödyllistä kuvata, miten ne suhteutuvat opetussuunnitelman tavoitteisiin. Koululähtöisessä kevennetyssä mallissa tämä yhteys jäi joidenkin arvioiden mukaan epäselväksi, mikä voisi heikentää sen asemaa koulun perusopetuksen kiinteänä osana. Kuten luvun alussa todettiin, Taidetestaajat-toiminnan on itsessään arvioitu sopivan hyvin yhteen opetussuunnitelman perusteiden sisällön kanssa. Tämä onkin otettu malleissa annettuna lähtökohtana.

Monimuotomalli herätti runsaasti keskustelua sen eri toteutusmuotojen soveltuvuudesta, erityisesti fyysisten vierailujen ja virtuaalisten sisältöjen näkökulmasta. Kommentoijat painottivat vahvasti fyysisen läsnäolon merkitystä taidekokemuksen onnistumiselle. Useat palautteet viittasivat siihen, että virtuaaliset tai etänä toteutettavat mallit eivät pysty korvaamaan paikan päällä koettua taide-elämystä. Korona-aikana testattuja etämalleja on pyritty hyödyntämään esimerkiksi tarjoamalla niitä yläkouluryhmien käyttöön Taidetestaajat-toiminnan tueksi, mutta tästä huolimatta niille ei ole ollut laajempaa kysyntää koulukontekstissa muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Ne voivat palvella yksittäistilanteissa esimerkiksi sairastuneiden oppilaiden kohdalla mutta eivät sovellu monimuotomallin päämuodoksi.

Fyysisten taidekokemusten tuottaminen syrjäseuduille nähtiin tärkeänä ja alueellisen yhdenvertaisuuden näkökulmasta keskeisenä tavoitteena. Kommentoijat nostivat esiin, että vaikka esimerkiksi suuri osa Suomen teattereista sijaitsee Etelä-Suomessa – erityisesti Helsinki-Turku-Tampere-akselilla – olisi tärkeää, että tarjontaa suunnataan myös harvaan asutuille alueille. Ehdotuksena esitettiin, että Taidetestaajat-toiminta voisi aktiivisesti organisoida kiertueita syrjäseuduille, jotta myös kaukana kulttuurikeskuksista asuvat nuoret saisivat mahdollisuuden ammattilaisten tarjoamiin taidekokemuksiin. Tällaisilla vierailuilla voi olla pitkäkestoinen vaikutus nuorten kulttuurisuhteeseen ja muistoihin, kuten eräs kommentoija nosti esiin omasta lapsuudenkokemuksestaan Pohjois-Suomessa.

Vaikka kiertueet voisivat tuoda kustannussäästöjä ja tavoittaa laajasti alueita, ne eivät täytä kaikkia Taidetestaajat-toiminnan tavoitteista sellaisenaan. Taidetestaajat-toiminnan ytimessä on oppilaan fyysinen taidevierailu, jolloin tilan ja ympäristön kokeminen on osa oppimista. Koulun ulkopuolinen, vieras ympäristö luo tilan, jossa oppilaat käyttäytyvät ja kokevat eri tavalla kuin koulussa. Tämä itsessään on osa taidekasvatuksellista merkitystä. Taidetoimijoille puolestaan on tärkeää saada nuoret fyysisesti tiloihinsa, jotta kynnys tulevaisuuden käynneille madaltuu ja ensikokemus on myönteinen.

Virtuaalisuutta ei kuitenkaan torjuttu täysin. Kommentoijat näkivät, että sitä voisi hyödyntää täydentävänä tai oheistoimintana esimerkiksi valmistautumisen tai jälkipurun tukena. Virtuaalinen sisältö voisi myös vahvistaa kokemuksen pedagogista hyötyä helposti saavutettavalla ja kustannustehokkaalla tavalla.

Keskustelussa nousi esiin myös laadun varmistamisen tärkeys. Alueellinen epätasapaino taidealan ammattilaisresursseissa voi heijastua kokemusten laatuun. Siksi tulisi huolellisesti pohtia, miten

taataan mielekäs ja korkeatasoinen taidekokemus kaikille kahdeksaluokkalaisille asuinpaikasta riippumatta.

Alueellinen verkostomalli herätti keskustelua sen suhteesta nykyiseen Taidetestaajat-toimintaan ja muihin alueellisiin kulttuurikasvatuksen muotoihin. Useat kommentoijat tunnistivat mallissa paljon samankaltaisuutta nykyisten rakenteiden, erityisesti alueellisten kulttuuripolkujen Taidekaaren ja Kulttuurimatkan kaltaisten toimintojen kanssa. Näissä on jo olemassa työpajoja ja taidevierailuja, jotka palvelevat paikallisia oppilaita. Mallin nähtiin siten olevan potentiaalisesti päällekkäinen nykyisten toimintamallien kanssa, mikä voi haastaa sen lisäarvon perustelua. Toisaalta korostettiin, että synergiaa näiden toimintamallien ja Taidetestaajat-toiminnan välillä tulisi edelleen vahvistaa ja kehittää.

Kommentoijat painottivat, että alueellisen verkostomallin käyttö ainoana toimintamuotona ei olisi alueellisesti yhdenvertainen ratkaisu. Suomen eri alueilla taide- ja kulttuuritarjonta vaihtelee merkittävästi, ja lähialueiden vierailumahdollisuudet eivät ole kaikkialla samalla tasolla. Tämä voisi johtaa tilanteeseen, jossa oppilaiden saamat kokemukset riippuvat voimakkaasti maantieteellisestä sijainnista, mikä olisi ristiriidassa Taidetestaajat-toiminnan valtakunnallisen ja alueellista yhdenvertaisuutta tavoittelevan lähtökohdan kanssa.

Kommenttien joukossa oli myös näkemyksiä, joissa mallia pidettiin potentiaalisena alueellisen yhdenvertaisuuden välineenä edellyttäen, että se rakennetaan kunnallisten ja/tai seudullisten verkostojen kautta. Yhtenä esimerkkinä mainittiin Tampereen ja lähikuntien välinen dynamiikka, jossa jo nyt esiintyy ristiriitoja kulttuuripalvelujen rahoituksesta. Malli voisi tällöin toimia keinona tasapainottaa kulttuuripalveluiden käyttöä ja kustannusten jakautumista. Verrokkina käytettiin myös hyvinvointialuerakennetta.

Yleisesti ottaen alueellinen verkostomalli nähtiin täydentävänä mahdollisuutena, joka voi toimia osana laajempaa kokonaisuutta, mutta sen rajoitteet ja alueellinen eriarvoisuus tekevät siitä haastavan, mikäli sitä ehdotettaisiin ainoaksi toimintamalliksi.

Jokeri+-malli herätti keskustelua erityisesti rahoituksen yhteistyökumppanuuksien ja käytännön toteutuksen näkökulmista. Mallin ytimessä nähtiin ajatus siitä, että taide- ja kulttuurivierailujen rinnalle voisi tuoda toisenlaisen opetussuunnitelmaa täydentävän kohteen, kuten yhteiskunnallisen, elinkeinoelämään tai teknologiaan liittyvän oppimisympäristön. Esimerkiksi Yrityskylä nähtiin hyvänä vertailukohteena, jolla on jo vakiintuneita yhteistyöverkostoja, vahva brändi ja toimiva kytkös opetussuunnitelmaan. Myös yritysten, kuten Fazerin, Valion tai teknologiayritysten (esim. Supercell), mahdollinen osallistuminen ohjelman rahoittamiseen nähtiin potentiaalisena kehityssuuntana.

Kommentoijat nostivat esiin, että Jokeri+-mallin toteuttaminen laajassa mittakaavassa toisi mukanaan huomattavia käytännön haasteita. Esimerkiksi matkustaminen, majoitus ja logistiikka (kuten bussien saatavuus ja kuljettajien aikataulut) asettavat rajoitteita erityisesti, kun mallissa tavoitellaan pääkaupunkiseudun ulkopuolisia ryhmiä. Lisäksi tällaisen mallin hallinnointi vaatisi merkittävästi enemmän henkilöstöresursseja kuin nykyinen toimintamalli.

Rahoitus nousi keskeiseksi pohdinnan kohteeksi. Mahdollisuus mesenaattityyppiseen yksityisrahoitukseen nähtiin kannustavana elementtinä, joka voisi houkutella mukaan yrityksiä ja

säätiöitä. Yhteistyö elinkeinosektorin kanssa nähtiin mahdollisuutena sekä ohjelmasisällön rikastamiseen että lisärahoituksen hankkimiseen.

Sisällöllisesti Jokeri+-malli herätti ajatuksia valinnanvapauden lisäämisestä ja koululaisille tarjottavien kokemusten monipuolistamisesta. Pidettiin hyvänä ajatusta, että vierailupäivään voisi sisällyttää useampia kokemuksia tai elementtejä, esimerkiksi taide-elämys yhdistettynä yhteiskunnalliseen tai talouselämää esittelevään vierailuun. Monien kommenttien mukaan monet kohteet ovat jo itsessään elämyksellisiä paikkoja nuorille, ja niiden yhdistäminen voisi lisätä kokemuksen merkityksellisyyttä.

4.3. Kulttuuripoliittisia näkymiä Taidetestaajat-toiminnan toteutuksen kannalta

Taidetestaajat-ohjelma kytkeytyy tiiviisti suomalaisen kulttuuripolitiikan keskeisiin tavoitteisiin, kuten lasten ja nuorten kulttuuristen oikeuksien edistämiseen, saavutettavuuden parantamiseen ja alueellisen tasa-arvon vahvistamiseen. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen (artikla 31) mukaisesti jokaisella lapsella on oikeus osallistua kulttuurielämään riippumatta taustastaan tai asuinpaikastaan. Ohjelma on osaltaan vastannut tähän tavoitteeseen tarjoamalla taidekokemuksia koko ikäluokalle valtakunnallisesti.

Kulttuuripoliittisessa selonteossa (2024) korostetaan, että kaikilla lapsilla ja nuorilla tulee olla mahdollisuus kulttuuriin osana koulutusta. Selonteko painottaa erityisesti saavutettavuuden parantamista sosiaalisesti ja alueellisesti sekä poikkihallinnollista yhteistyötä koulutuksen ja taidetoimijoiden välillä. Taidetestaajat-ohjelma toimii esimerkkinä rakenteesta, joka vastaa näihin tavoitteisiin jo nyt.

Lasten ja nuorten taidekokemusten alueelliset erot ovat edelleen huomattavia. Taidetestaajat-ohjelma madaltaa osallistumisen kynnystä ja toimii osaltaan tasa-arvoistavana rakenteena. Samalla ohjelma täydentää kuntien kulttuurikasvatussuunnitelmia ja voidaan nähdä valtakunnallisena kulttuurikasvatusmallina, joka tukee koulujen yhdenvertaista mahdollisuutta tarjota taidekokemuksia. Ohjelma myös tukee selonteossa mainittua lasten ja nuorten osallisuutta kulttuurisisältöihin: Taidetestaajat-toiminnassa nuoret pääsevät arvioimaan taidekokemuksiaan ja vaikuttamaan siihen, millainen taide heitä tulevaisuudessa kohtaa.

Taidetestaajat-ohjelma tukee tulevaisuuden kulttuurista sivistystä: se vahvistaa uuden yleisön syntymistä, lisää taiteen ja kulttuurin ymmärrystä sekä tukee taide- ja kulttuurialan elinvoimaa. Selonteossa painotetaan myös digitaalisten ratkaisujen merkitystä. Tässä suhteessa Taidetestaajat-ohjelmalla on jo olemassa toimivia rakenteita, joita voidaan hyödyntää ja kehittää edelleen.

Keväällä 2025 eduskunnassa käydyssä selontekokeskustelussa Taidetestaajat-ohjelma mainittiin esimerkkinä onnistuneesta lasten- ja nuortenkulttuurin hankkeesta. Samalla keskustelussa nostettiin esiin huoli ohjelman rahoituksen jatkuvuudesta. Nykyiset päärahoittajat, Suomen Kulttuurirahasto ja Svenska kulturfonden, ovat ilmoittaneet vetäytyvänsä toiminnan rahoituksesta kevätlukukauden 2027 jälkeen. Ilman valtion päätöstä toiminnan jatkorahoituksesta kunnille ja kouluille jäisi noin seitsemän miljoonan euron vuotuinen kustannus. Tämä on panostus, johon monilla ei ole resursseja.

Ohjelman vakiinnuttaminen osaksi perusopetusta edellyttää rahoituksen ratkaisemista. Yksi mahdollinen malli on sisällyttää ohjelman rahoitus suoraan valtion talousarvioon opetus- ja kulttuuriministeriön momentille. Käytännössä tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi korvamerkittyä valtionavustusta Taidetestaajat-ohjelman koordinoinnista vastaavalle taholle (esim. Suomen lastenkulttuuriliitto) tai valtionosuusjärjestelmän laajentamista kattamaan koululaisten taidevierailut. Taidetestaajat-toiminnan tulevaisuutta voitaisiin tarkastella myös etsimällä monilähteisiä rahoitusratkaisuja, joissa valtio toimii mahdollistajana ja osarahoittajana yhdessä muiden sektoreiden rahoittajien kanssa.

Taidetestaajat-ohjelman kulttuuripoliittiset perustelut ovat vahvat: se tukee sivistyksellisiä perusoikeuksia ja koulutuksellista tasa-arvoa sekä vahvistaa taide- ja kulttuuriekosysteemiä. Rahoituksen turvaaminen lähettäisi myönteisen viestin siitä, että kulttuuriset investoinnit lapsiin ja nuoriin nähdään strategisena prioriteettina ja keskeisenä osana sivistisyhteiskunnan rakentamista.

5. Taidetestaajat-toiminnan vaikuttavuus nyt ja tulevaisuudessa

- Taidetestaajat-ohjelma tarjoaa koko ikäluokalle yhdenvertaisen mahdollisuuden taidekokemuksiin.
- Taide, matkustaminen ja yhteinen kokemus avaavat nuorille uusia näkökulmia sekä tukevat identiteetin rakentumista ja yhteiskunnallista osallistumista.
- Ohjelma on rahoituksellisesti murroskohdassa, ja sen tulevaisuus riippuu kestävän rahoitusratkaisun löytymisestä.
- Jotta ohjelman yhteiskunnalliset vaikutukset voidaan osoittaa ja toiminnan laatua kehittää, tarvitaan selkeä vaikutusmalli ja sitä tukevat mittarit.
- Pitkittäistutkimus ja osaksi olemassa olevia kyselyjä, kuten kouluterveyskyselyä, liitettävä seuranta tarjoavat mahdollisuuden arvioida vaikutuksia luotettavasti.
- Vaikutuslähtöinen ajattelutapa auttaa ymmärtämään, miten ja milloin muutokset syntyvät, ja mahdollistaa toiminnan ohjaamisen oikeaan suuntaan.

5.1. Taidetestaajat-toiminta osallisuuden, oppimisen ja yhteistyön edistäjänä

Taidetestaajat-ohjelma on seitsemän toimintavuotensa aikana rakentanut pitkälle hiotun mallin, joka tarjoaa taidelähtöisen, yhteisöllisen ja yhteiskunnallisen kokemuksen käytännössä jokaiselle kahdeksasluokkaiselle Hangosta Utsjoelle. Taidetestaajat-toiminta kytkee toisiinsa taide- ja kulttuurikasvatuksen, eri oppiaineita yhdistävän oppimiskokonaisuuden, yhteiskunnallisen vaikuttamisen ja konkreettisen, paikassa tapahtuvan kokemuksen.

Taidetestaajat-toiminnassa on olennaista, että nuori, taidetestaaja, pääsee taidekokemusten äärelle. Taidetestaajat-ohjelman merkittävimmäksi vaikutukseksi aineiston perusteella nousee osallisuus. Osallisuus syntyy yhdenvertaisesti tarjottavasta kokemuksesta koko ikäluokalle, mahdollisuudesta päästä yhdessä matkalle sekä taiteen äärelle, mihin saattaa liittyä kansallisesti merkittävien kohteiden kokeminen kaikin aistein. Taidetestaajat-toiminta tavoittaaakin poikkeuksellisen laajasti nuoria mukaan lukien ne, joilla ei muuten olisi mahdollisuutta kokea taidetta. Merkittävä osa osallistujista saa ensimmäisen kokemuksensa taiteesta, esimerkiksi teatterista tai taidemuseosta juuri tämän ohjelman kautta.

Tärkeäksi nousee kokemus siitä, että taide ja kulttuuri sekä liikkuminen ja matkustaminen kaupungista ja kaupunginosasta toiseen voi olla osa omaa elämää. Osallisuus on keskeinen tekijä mm. tulevaisuuskon, yhteisöllisyyden ja hyvinvoinnin rakentumisessa. Vaikka näitä tavoitteita ei ole kuvattu vaikutusmalliin, ne ovat kuitenkin merkitys, joka tämänkaltaiselle, ainutlaatuiselle jaetulle kokemukselle muodostuu. Tätä merkitystä korostaa kuntien erilaistumiskehitys. Vaikka kulttuuri- ja taidekasvatus kuuluu kuntien tehtäviin niin koulujen kuin kulttuuripalveluiden kautta, tosiasiallisesti lapset ovat hyvin erilaisessa asemassa riippuen siitä, missä kunnassa he asuvat ja millainen tarjonta tai mahdollisuus järjestää retkiä näillä kunnilla on.

Taidetestaajat-toiminta tukee nuorten yhteiskunnallista osallisuutta ja demokratiakasvatusta myös arviointisovelluksen ja yhteisten keskustelujen avulla. Ohjelma tarjoaa mahdollisuuden harjoitella mielipiteen muodostamista ja perustelemista. Se myös tukee nuoren identiteetin rakentumista ja rohkaisee itsenäiseen ajatteluun.

Ohjelma toimii eri taustoista tulevien nuorten kohdalla eri tavoin. Esimerkiksi maaseudun nuorelle vierailu voi olla ensimmäinen kosketus suureen taidelaitokseen, kun taas kaupunkilaisnuori saattaa löytää uusia ilmaisutapoja itselleen tutummassa kulttuurimiljöössä. Toiminta tukee nuorten kulttuurisen pääoman kasvua riippumatta siitä, kuinka tuttua taide heille entuudestaan on.

Koulumaailmassa ohjelma on nähty osuvana osana opetussuunnitelmaa, erityisesti taito- ja taideaineiden, äidinkielen ja tunne-/vuorovaikutustaitojen opetuksen osalta. Se tukee monialaisia oppimiskokonaisuuksia sekä elävöittää taide- ja kulttuurikasvatusta. Taidetestaajat-ohjelma tarjoaa opettajille konkreettisia välineitä opetuksen rikastamiseen ja oppimisympäristöjen monipuolistamiseen.

Vaikka vaikutukset nuoriin ja koulumaailmaan ovat moninaisia, niiden pitkäaikaisten vaikutusten todentaminen on haastavaa. Erityisesti muutoksien arviointi kulttuurin kulutustottumuksissa ja osallisuuden toteutumisessa pitkällä aikavälillä edellyttäisi esimerkiksi pitkittäistutkimusta. Lisäksi ohjelman vaikuttavuus vaihtelee kouluittain opettajien panoksen, resurssien ja ennakko-/jälkityöskentelyn mukaan.

Taidetestaajat-ohjelma on vahvistanut taidetoimijoiden yleisötyötä erityisesti nuorten yleisöjen osalta. Ohjelma on mahdollistanut resursoinnin pedagogiseen henkilöstöön sekä nuoriin kohdennettujen sisältöjen suunnittelun ja toteutuksen, mihin monella taidetoimijalla ei olisi muuten ollut resursseja. Nuorten palautetta hyödynnetään toiminnan kehittämisessä ja taidekokemusten saavutettavuuden parantamisessa.

Myös taidetoimijoiden kohdalla korostuu havainto siitä, että vaikuttavuus ei ole välttämättä täysin yhdenvertaista. Koulujen aikataulut ja opettajien sitoutuneisuus vaihtelevat, mikä vaikuttaa myös kokemuksen laatuun. Kuten aiemmin mainittu, ennakotehtävien ja jälkikeskustelujen toteutus on epäyhtenäistä, mikä voi heikentää taidekokemuksen syvyyttä ja reflektointia.

Vaikka Taidetestaajat-ohjelman volyymi on logistiikka-alan näkökulmasta pieni, se on nähty alalla tärkeänä ja positiivisena toimintana. Matkojen kautta nuoret saavat kokemuksia, jotka ulottuvat taidekasvatuksen lisäksi myös arjen taitoihin, kuten matkustamiseen.

Taidetestaajat-ohjelma on luonut uudenlaisen yhteistyön muodon koulutuksen, kulttuurin ja liikenteen välille. Tämä monialainen yhteistyö on tuonut logistiikka-alalle mahdollisuuden uudenlaiseen arvopohjaiseen osallistumiseen nuorten sivistystyöhön. Liikennöitsijät kokevat osallisuutensa merkitykselliseksi osaksi laajempaa yhteiskunnallista tehtävää. Vaikka taloudellisia vaikutuksia logistiikka-alalle on kokonaisuutena vaikea todentaa, voivat ne tukea tiettyjä kuljetustoimijoita esimerkiksi sellaisina kausina, jolloin tilausliikenne on muuten hiljaista.

Taidetestaajat-ohjelma tukee laajasti kulttuuripoliittisia tavoitteita vahvistamalla lasten ja nuorten kulttuurisia oikeuksia, alueellista tasa-arvoa ja saavutettavuutta osana koulutusta. Ohjelma toimii

esimerkkinä toimintamallista, joka edistää yhdenvertaisuutta, kulttuurista osallisuutta ja taidekasvatuksen valtakunnallista saatavuutta, mutta sen jatkuvuus edellyttää pitkäjänteistä ja kestävää rahoitusratkaisua.

5.2. Taidetestaajat-toiminnan vakiinnuttaminen edellyttää vakaata rahoitusta

Taidetestaajat-ohjelma on nykyisen rahoitusmallinsa risteyskohdassa. Ohjelmaa ovat rahoittaneet Suomen Kulttuurirahasto ja Svenska kulturfonden sekä osan aikaa myös opetus- ja kulttuuriministeriö eduskunnan päätöksellä. Ohjelma jatkuu tällä hetkellä kevätlukukauteen 2027 saakka Suomen Kulttuurirahaston ja Svenska kulturfondenin tuella. Tässä selvityksessä on käyty läpi ohjelman mahdollisia toteutus- ja rahoitusvaihtoehtoja, erityisesti sen sopivuutta kansallisesti rahoitetuksi taidekasvatusohjelmaksi tai monirahoitteiseksi toiminnaksi Yrityskylä-toimintamallin tapaan. Taidetestaajat-toiminta voi säilyttää ydinideansa useilla eri tavoilla järjestettynä. Selvää kuitenkin on, että se, mikä lopetetaan, on kallista ja vaikeaa käynnistää uudelleen.

Taidetestaajat-ohjelma toteuttaa jo nykyisellään monipuolisesti perusopetuksen opetussuunnitelman tavoitteita. Se on myös linjassa kansallisten kulttuuripoliittikan tavoitteiden kanssa huolehtimalla *kulttuurin perustasta ja jatkuvuudesta* (OKM 2017). Se toteuttaa myös vuonna 2024 valmistuneen kulttuuripoliittisen selonteon (OKM 2024) tavoitteita, kuten ”(v)armistetaan jokaisen oikeus osallistua taiteeseen ja kulttuuriin sekä tehdä, kokea ja kehittää sitä varhaislapsuudesta lähtien koko elämän ajan. Edistetään lasten ja nuorten yhdenvertaisia mahdollisuuksia laadukkaaseen taide- ja kulttuurikasvatukseen --- Parannetaan taide- ja kulttuuripalveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta lapsille ja nuorille kaikkialla Suomessa yhteistyömallien ja riittävien resurssien avulla”. Ohjelma on siten yksi, mutta luonnollisesti ei ainoa, tapa toteuttaa kulttuurin saavutettavuuden, jatkuvuuden, taidekasvatuksen ja demokratiakasvatuksen tavoitteita.

Taidetestaajat-toimintamallissa olennaista on, että se kattaa koko ikäluokan, tapahtuu fyysisenä matkustamisena sekä koostuu monipuolisista taidesisällöistä. Samalla kattavuus ja matkustaminen ovat sen toteutuksen suurimmat kustannustekijät. Taidetestaajat-toiminnassa onkin tulevaisuudessa ratkaistava, mitä vaikutuksia halutaan priorisoida, jos tilanne on se, että kaikkia elementtejä ei voida toteuttaa samanaikaisesti.

- Jos luovutaan koko ikäluokan kattavuudesta, rahoitus voidaan kohdistaa tukena niille kouluille, joiden on vaikeampi päästä taide- ja kulttuurikohteisiin (koulu- ja kuntakohtainen osallistumistuki esim. etäisyyden tai sosioekonomisten mittareiden perusteella).
- Jos luovutaan matkustamisesta, toimintaa voidaan tukea kansallisen taidekasvatussuunnitelman hengessä esimerkiksi etä- ja kiertuemallilla.
- Jos luovutaan taidesisällöistä, toimintaa voidaan rakentaa eri alojen varaan (esim. muiden alojen tapahtumat ja käyntikohteet).

Yhtenä mahdollisena kehittämisnäköymänä on, että ohjelmaa kehitetään nykyisestä eteenpäin kokonaisvaltaiseksi paikallisella tasolla tapahtuvaksi kulttuurikasvatuskokonaisuudeksi. Tällaisessa näköymässä yhdistyisivät taidevierailut, kouluille jalkautuva toiminta sekä pedagogisesti jäsennelty yleisötyömateriaali. Tämä voisi sisältää taidevierailujen lisäksi seuraavat elementit:

- **Taidetoimijoiden vierailut kouluissa:** kansallisten ja alueellisten taidetoimijoiden liikkuva ohjelmisto tavoittaisi myös ne koulut, joiden oppilaiden matkustaminen suuriin kulttuurikeskuksiin on vaikeaa tai kustannuksiltaan ylivoimaista.
- **Yleisötyömateriaali:** valtakunnallisesti tuotetut ja saavutettavat materiaalit (etkot, jatkot, tehtävät, oppimateriaalit) voisivat muodostaa oppilaille ja opettajille jatkuvan tuen taidekokemusten käsittelyyn. Näin kulttuurikasvatus ei jää irralliseksi vierailuksi, vaan tukee pitkäkestoista oppimista.
- **Monialainen oppiminen:** toiminnan rakenteeseen voitaisiin tietoisesti kytkeä eri oppiaineita palvelevia tavoitteita, jolloin vierailut, valmistautuminen ja jälkikäsittely edistäisivät laaja-alaisen osaamisen kehittymistä, esimerkiksi kriittistä ajattelua, tunnetaitoja, ilmaisutaitoa ja yhteiskunnallista lukutaitoa.

Perusopetuksen ja kulttuuripalveluiden yhteen nivova kansallinen toimintamalli vakinaistaisi kulttuuripalveluiden ja perusopetuksen välisen yhteistyön kaikenlaisissa kunnissa. Taidetestaajat-toiminnasta muodostuisi näin kertaluonteisen hankkeen sijasta pysyvä, rakenteellinen osa perusopetusta, ja siitä voisi rakentua yläkoulun keskeinen kokemus.

Tällaisen mallin kehittäminen edellyttää pitkäjänteistä ja vakaata rahoitusta. Valtiorahoitteinen toteutus mahdollistaisi ohjelman laajentamisen ja vakiinnuttamisen ja siten edistäisi kulttuuristen oikeuksien toteutumista koko maassa. Toimintamalli toimisi samalla myös kulttuuripoliittisena välineenä, jolla voidaan vastata nuorten hyvinvoinnin, osallisuuden ja tulevaisuususkon tukemiseen.

5.3. Taidetestaajat -toiminnan vaikutusten arviointia jatkettava ja kehitettävä

Taidetestaajat-toiminnassa, jossa vaikutukset syntyvät useammalla eri ulottuvuudella ja jossa lopullisten tavoiteltavien hyötyjen ja vaikutusten syntymisessä kestää pitkän aikaa, on tarvetta vahvistaa ymmärrystä erilaisista vaikutusten syntymisen poluista sekä määrittää keinoja, joilla voidaan todentaa vaikutusten syntymistä vaihteittain. Toimintamallia kehittäessä vaikutuslähtöinen ajattelutapa tukee sekä lyhyen aikavälin hyötyjä että yhteiskunnallista vaikuttavuutta.

Vaikutusten syntymisen pitkän aikavälin luonteen vuoksi on perusteltua tarkastella mahdollisuuksia toteuttaa pitkäjänteistä tutkimusta, joka auttaisi seuraamaan yksilö- ja ryhmätason muutoksia eri aikapisteissä. Pitkäjänteistä tutkimuksen avulla voidaan syventää ymmärrystä Taidetestaajat-toiminnan vaikutuksista esimerkiksi nuorten kulttuuriseen osallisuuteen.

Lisäksi yhtenä konkreettisena seurantakeinona voitaisiin tarkastella mahdollisuutta liittää Taidetestaajat-toimintaa koskevia kysymyksiä osaksi kouluterveyskyselyä. Kouluterveyskysely on laajasti käytössä oleva ja vakiintunut tiedonkeruun väline, joka kattaa laajan ja edustavan joukon nuoria eri puolilta Suomea. Sen hyödyntäminen loisi mahdollisuuden kytkeä Taidetestaajat-toiminnan osaksi olemassa olevaa seurantajärjestelmää.

Selvityksessä hyödynnetyn ennakoivan vaikutusarvioinnin mallin ja indikaattoreiden on tunnistettu tuovan hanke- ja ohjelmatoimintaan erilaisia etuja ja hyötyjä:

- Kun malli on laadittu eri toimijoiden kanssa yhteisesti, kaikilla toimijoilla on parempi ymmärrys siitä, mitä toiminnalla tavoitellaan, millaisen oman tekemisen kautta tavoiteltavat vaikutukset syntyvät sekä minkälaista yhteistyötä tarvitaan. Mallin kautta erilaiset toimijat voivat pohtia ja löytää oman roolinsa toiminnassa.
- Koska toiminnan vaikutukset syntyvät usein kompleksisen ja ketjuuntuneen vaikutusdynamikan kautta monivaiheisesti ja pitkällä aikajänteellä, auttaa malli ymmärtämään vaikutusten syntylogiikkaa ja olemaan ”kärsivällinen” syntyvien vaikutusten suhteen.

Vaikutusmalliin kytkettyjen indikaattorien tarkoituksena on olla toimintaa kokonaisvaltaisesti kuvaava seurantajärjestelmä. Vaikutusmallin pohjalta valikoitujen indikaattoreiden hyötyjä ovat:

- Malli tuottaa ohjelman johtamisessa tarvittavaa tietoa ja auttaa hahmottamaan, ollaanko ohjelmassa oikealla tiellä ja tehdäänkö siinä oikeita asioita ja asiat oikein. Siten malli tukee ohjelman toteutusta niin, että tavoitteet toteutuvat tehokkaasti ja vaikuttavasti.
- Malli tuottaa jatkuvasti ja samalla systematiikalla tietoa toiminnan vaikuttavuudesta.
- Luotu malli auttaa myös tunnistamaan tehokkaat ja vaikuttavat toimintatavat ja keinot sekä auttaa tekemään ennakoivasti korjausliikkeitä.
- Malli on myös itseopettava ja sen laatiminen ja käyttö (palaute) lisäävät ymmärrystä omasta tekemisestä sekä motivaatiota tekemiseen. Erityisesti palautetieto on tärkeä, sillä usein motivaatio lopahtaa, kun oman tekemisen seuranta ja vaikutusmallinnettua palautetta ei ole. Mallin päämääränä on lisätä eri toimijoiden yhteenkuuluvuutta ja positiivista kehittämishenkeä.
- Mallin ja mittareiden käyttö vähentää erillisen ulkopuolisen arvioinnin tarvetta. Mallista ja indikaattoreista on tarkoitus saada pääosin tarvittava tieto toiminnan kehittävään johtamiseen sekä tavoiteltavien vaikutusten ja hyötyjen tunnistamiseen.

Selvityksessä muodostettua arviointimallia sekä mittaristoa olisi mahdollista hyödyntää Taidetestaajat-toiminnan vaikutusten syntymisen seurannassa sekä toiminnan tiedolla johtamisessa. Tärkeää on kyetä osoittamaan, että toiminnassa saadaan eri vaikutuspoluilla aikaan tuloksia ja suoria vaikutuksia, joista ajan kanssa voi seurata haluttuja laajempia vaikutuksia. Tärkeää on myös, että mallin ja indikaattoreiden tuottamalla tiedolla voidaan tarvittaessa (jos toiminnasta ei näytä seuraavan haluttuja vaikutuksia) kehittää tai uudelleen suunnata toimintaa niin, että siitä seuraa pidemmällä aikavälillä haluttuja asioita.

Tiedolla johtamisen vahvistamiseksi sekä jatkuvan seurantatiedon tuottamiseksi malli ja indikaattorit on tarpeen sisällyttää Taidetestaajat-toimintamallin osaksi. Keskeistä olisi alkuvaiheessa tarkastella kriittisesti, voidaanko mallin mukaista indikaattoritietoa tuottaa kokonaisuutena vai tarvitseeko esimerkiksi indikaattoreiden suhteen tehdä priorisointeja. On huomioitava, että ennakoivan vaikutusmallin indikaattoritiedon tuottamisen lähtökohta on, että erityyppisistä indikaattoreista ei ole syytä tuottaa tietoa samoilla aikaväleillä. Lähtökohta on, että:

- Toimintaa kuvaavista indikaattoreista tietoa voidaan tuottaa 1–2 kertaa vuoden aikana.
- Tuloksia kuvaavista indikaattoreista 1 kerran vuodessa.
- Suoria vaikutuksia voidaan seurata 2–3 vuoden välein.
- Välillisistä vaikutuksista tietoa on syytä tuottaa 2–4 vuoden välein.
- Toimintaympäristöä kuvaavista yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen liittyvistä indikaattoreista tietoa on syytä tuottaa muutaman vuoden välein, ellei ole tarvetta tuottaa tietoa useammin.

Edellä mainituista mittausten ajankohtien intervallien eroista ja joustomahdollisuuksista johtuen indikaattoritiedon tuottamista voidaan muovata käytössä olevien resurssien mukaan. Joka tapauksessa tiedon keräämisen järjestäminen sekä analyysien ja suunnitelman tekeminen on ensimmäisiä vaiheita mallin ja indikaattoreiden hyödyntämisessä.

Nykyiseen toimintamalliin laaditun vaikutusmallin ja siihen määriteltujen indikaattoreiden hyödyntämiseen liittyen on huomioitava myös mahdolliset tulevaisuudessa tapahtuvat muutokset Taidetestaajat-toimintamallissa. Muutokset saattavat vaikuttaa toiminnan interventilogiikkaan ja vaikutuspolkuihin, jolloin nykyinen malli ei kuvaa vaikutusten syntymistä osuvasti ja indikaattorit eivät mittaa relevantteja asioita. Mahdollisissa muutostilanteissa vaikutusmallia, sen vaikutuspolkuja sekä poluille määriteltäviä indikaattoreita on syytä päivittää.

Yleisesti myös vaikutusmallin ja indikaattoreiden toimivuutta on syytä tarkastella kriittisesti. Mallin ja indikaattoreiden käytännön hyödyntäminen saattaa paljastaa, että mallia ja indikaattoreita on syytä muuttaa joiltain osin. Saattaa esimerkiksi olla, että joitain indikaattoritietoja on käytännössä haastavaa tuottaa, jolloin on syytä kehittää vaihtoehtoisia keinoja ja indikaattoreita, joilla voidaan mitata vaikutusten syntymistä.

Kokonaisuutena Taidetestaajat-toiminnassa on jo otettu ja on syytä ottaa jatkossa lisää käyttöön toiminnan johtamista tukevia tiedon tuottamisen välineitä sekä jatkaa ja vahvistaa edelleen viestintää toiminnan nopealla aikavälillä syntyvistä hyödyistä ja pitkällä aikavälillä syntyvistä vaikutuksista eri kohderyhmille. Tässä selvityksessä laadittu ennakoivan arvioinnin vaikutusmalli indikaattoreineen on yksi väline, jonka avulla näihin tarpeisiin voidaan vastata.

Lähteet

Kapanen, E. (2018). Tapaustutkimus kahdeksasluokkalaisten kokemuksista Taidetestaajat-hankkeen sävellysprojektista. Saatavilla: https://jyx.jyu.fi/jyx/Record/jyx_123456789_62714 (luettu 15.6.2025)

Keskinen, J. (2024). Taidetestaajat pähkinänkuoressa. PowerPoint-esitys 10.10.2024.

Keskinen, J. (2025). Year 8 students as Cultural Critics – The Art Testers Programme as a Platform for Engagement, Expression and Democracy. Julkaisematon artikkelikäsikirjoitus.

Kinnunen, M. T. (2019). Kanssakulkijana Kansallisgallerian kierroksilla – Etnografinen tutkimus opetushenkilökunnan vuorovaikutuksesta Taidetestaajat-hankkeessa Kiasmassa, Sinebrychoffilla ja Ateneumissa. Saatavilla: <https://lauda.ulapland.fi/handle/10024/63910> (luettu 15.6.2025)

Lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 60/1991). Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus, tehty New Yorkissa 20.11.1989, voimaantulo Suomessa 1991. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/valtiosopimukset/sopimussarja/1991/60> (luettu 15.6.2025)

Laine, S. & Hartman, M. (2020). Nuoren taidevierailukokemukset ja kulttuurinen osallisuus Taidetestaajat-hankkeessa. Saatavilla: <https://edition.fi/nuorisotutkimusseura/catalog/view/266/204/769-1> (luettu 15.6.2025)

MDI. (2024). Väestöennuste 2024.

Ojaniemi, M. (2021). Hyvien etäelämäskäytänteiden kehittäminen Taidetestaajat-toiminnassa. Saatavilla: <https://www.theseus.fi/handle/10024/511957> (luettu 15.6.2025)

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2017). Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2025. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:20. Saatavilla: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-466-5> (luettu 15.6.2025)

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2024). Kulttuuripoliittinen selonteko. Valtioneuvoston julkaisuja 2024:55 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-569-6> (luettu 15.6.2025)

Opetushallitus. (2014). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Saatavilla: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf (luettu 15.6.2025)

Pääjoki, T. (2021). Kristallikruunuja ja samettiverhoja: Koulut ja taidetoimijat yhteistyössä Taidetestaajat-hankkeessa.

Schalin, A. & Pyykkönen, M. (2021). Från konsttestare till konstkonsumenter. Svensk- och tvåspråkiga ungdomar på konsttestarresor. Saatavilla: <https://nuorisotutkimus.fi/julkaisut/nuorisotutkimusseuran-julkaisut/konsttestare/> (luettu 15.6.2025)

Sitra. (2023). Megatrendit 2023: Ymmärrystä yllätysten aikaan. Saatavilla: <https://www.sitra.fi/julkaisut/megatrendit-2023/> (luettu 15.6.2025)

Taidetestaajat. Info. Saatavilla: <https://taidetestaajat.fi/info> (luettu 15.6.2025)

Taidetestaajat. Julkaisut. Saatavilla: <https://taidetestaajat.fi/julkaisut> (luettu 15.6.2025)

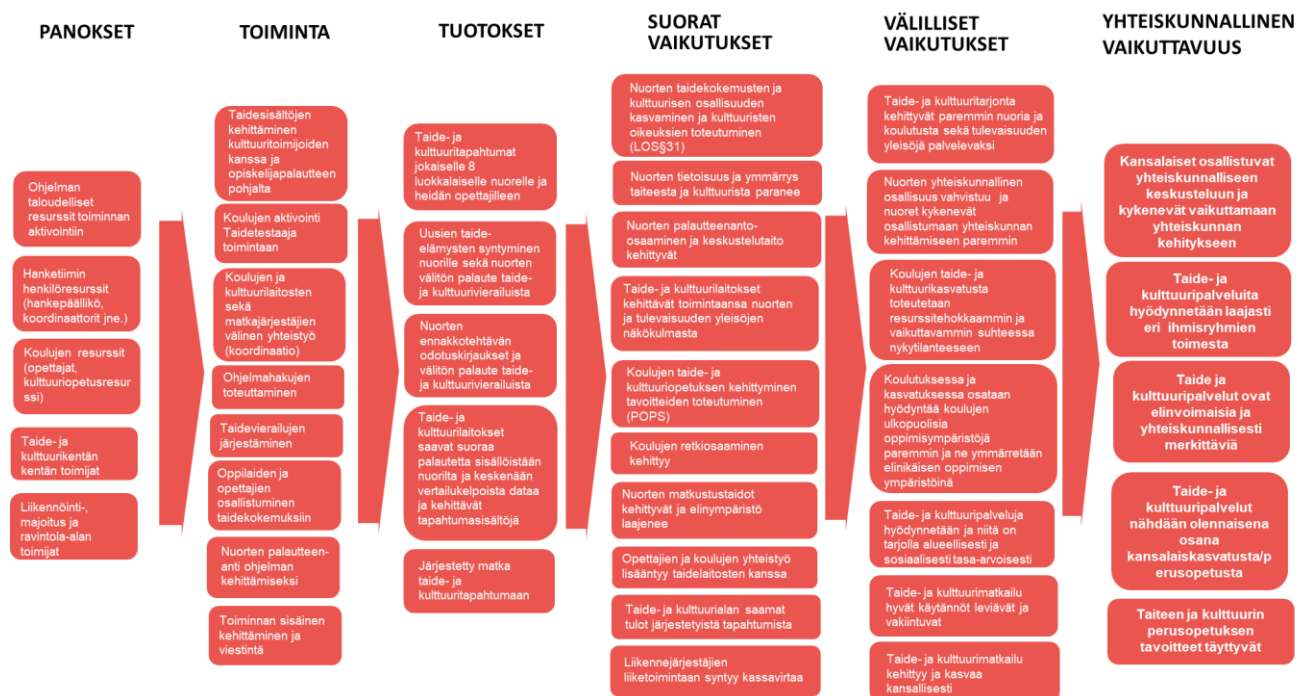
Taidetestaajat. (2022). Taidetestaajille oikeusministeriön demokratiapalkinnon kunniamaininta (29.11.2022). Saatavilla: <https://taidetestaajat.fi/news/taidetestaajille-oikeusministerion-demokratiapalkinnon-kunniamaininta> (luettu 15.6.2025)

Taidetestaajat. Arviot. Saatavilla: <https://arviot.taidetestaajat.fi/?artType=overall&lang=fi> (luettu 15.6.2025)

Waronen, A. (toim.). (2020). Menisitkö uudelleen? Kasiluokkalaiset taidetta testaamassa. Suomen Kulttuurirahasto, Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto & Svenska kulturfonden.

Liitteet

Liite 1 Yksityiskohtaisempi versio Taidetestaajat-kulttuurikasvatusohjelman vaikutusmallista

Liite 2 Taidetestaajat-aineistot

Taidetestaajien verkkosivulta löytyvät aineistot

- Menisitkö uudelleen – Kasiluokkalaiset taidetta testaamassa (2020)
- Juliste arviointiprosessista lukuvuodelle 2023
- Taidetoimijoiden huoneentaulu
- Taidetestaajat-etiketti (2020)
- Opettajan opas lukuvuodelle 2024
- Matkapäiväkirja-tehtävä
- Kuvailutulkkauksen-juliste
- Taidetestaat <3 OPS -juliste
- Taidekasvattajan lukuopas perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin (2021)
- Matkustustaidot-juliste
- Digitaalisesta sisällöstä etäelämykseksi -opas
- Opaskartta ja kohdevinkkejä Helsinkiin

Taidetestaajien lähettämät aineistot

- Rehtoreille suunnattu kysely korona-aikana, SurveyPal-lomake (2020–2021)
- Opettajien palautekyselyt taidevierailuista, Google Forms (2022–2024)
- Kysely nuorille vierailumallin valinnasta, SurveyPal-lomake (syksy 2022)
- Vuosittaiset koulukyselyt, SurveyPal- ja Pokka-lomakkeet (2022–2024)
- Avovastaukset koulukyselyistä (keväät 2022)
- Kyselyt kuntien työntekijöille ja päättäjille (2019, 2022)
- Palautekyselyt taidetoimijoille eri lukuvuosina, SurveyPal-lomakkeet (2022–2024)
- Kysely taidetoimijoille toiminnan toteutuksesta (2020–2021)
- Opettajakysely Helsingin Kaupunginteatterista (2018)
- Moderoidut kommentit ja kuukauden kommentit. Poimintoja arviointisovelluksesta (2023–2024)
- Kasiluokkalaisten arviointidata lukuvuosilta 2017–2024
- Kooste vierailijamäärästä maakunnittain 2017–2024
- Ilmoittautuneiden koulujen ja luokkien vuosikohtaiset listaukset (2017–2025)
- Varauksia koskevat vuosittaiset raportit resurssikalenterista (2017–2024)
- Kaikki mukana olleet taidetoimijat ja teokset ohjelmakausilta (2017–2025)
- Tuloslaskelmat (2020–2024)
- Bussifirmat 2025